

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

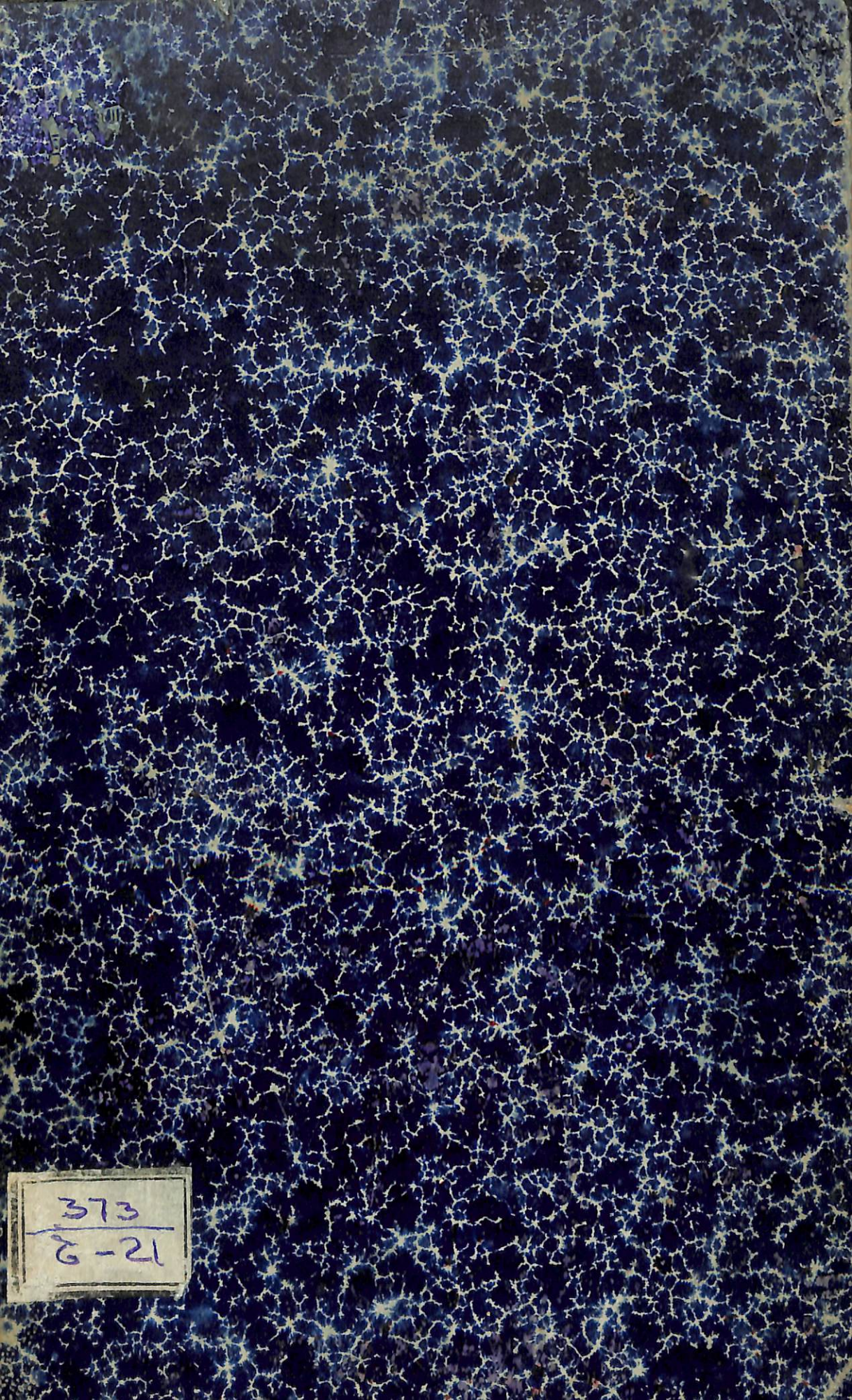
Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

373

8-21

- MAR 2010

370
9237-TU

2051

3216

*ԲՆԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԵՐԱՐԵՎԱՆԵ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ*

ԲՈՒԹՅԱՆ ՍԻՄՎՈԼՆԵ ԶԱՆԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱՆ ՏԵՍՈՒՉ ԵՐԵՎԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵԻՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ

373
Հ-21

2051

Հ Ա Յ Ո Ց

*19 4 02
29
Մարտի 29
(Կոմունիստ)*

ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵԻՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ

ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ

1004
13605

«Նախագծիս» հիմնաքարը և, միաժամանակ, սրա առանձին - առանձին §§ - ները պարզող — միացնողն է՝ իրաւատէր և պարտաճանաչ պաշտօնավարութեան գաղափարը»

«ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ՑԱԽԵՐԻՑ. 1՝ ԿԱՐՉԱԿԱՆԻ ՇՈՒՐՁԸ», 1900 թ., էջ 41:

ԿՈՄՍ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԼԱԶԱՐԵԱՆՅԻ ԼՈՒՍԱՏԻՊ ՊԱՏԿԵՐՈՎ.

ՄՈՍԿՈՒՍ.

ՏՊԱՐԱՆ Բ. ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆԻ.
1902.

113 JUL 2013

51.841

8335

Дозволено Цензурою. С.-Петербургъ, 20 Сентября 1901 года.

Типографія Х. Бархударянъ, Срѣтенка, Мясной пер., д. Бѣльева.

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵԻՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ

ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ

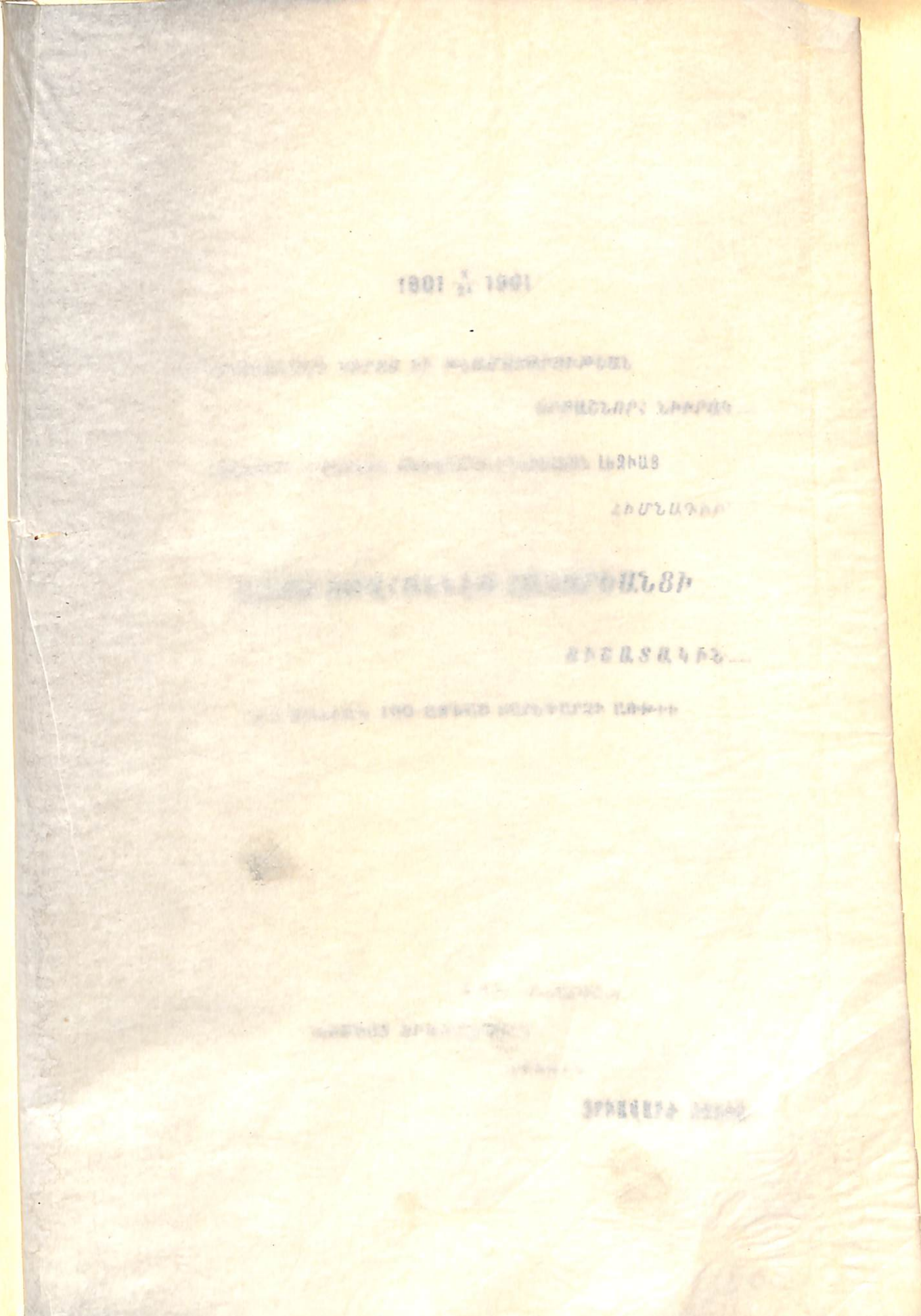
საქართველოს საგარეო საზღვრების დაცვა

საქართველოს საგარეო საზღვრების დაცვა

ԿՈՄՍ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԼԱԶԱՐԵԱՆՅ
 ԾՆ. 1735 թ. x^1_{23} — † 1801 թ. x^1_{24} .

1801 $\frac{x}{24}$ 1901

ՔՐԻՍՏՈՍԱՆԻ ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԽՆԱՄԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ

ՍՐԲԱՇՆՈՐՀ ՆԻՒՐԱԿ —

ՄՈՍԿՒՅԻ ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶԻԱՅ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝

ԿՈՄՍ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԼԱԶԱՐԵԱՆՑԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ —

ՆՐԱ ՄԱՀԻԱՆ 100-ԱՄԵԱՅ ՏԱՐԵԴԱՐԶԻ ԱՌԹԻՒ

ՆՈՅՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ

ԱՌՄԻՇՏ ԵՐԱԽՏԱՊԱՐՏ

ՆԱԽԿԻՆ

ՉՐԻԱՎԱՐԺ ՍԱՆԻՑ:

«Բայց իրաւի է. ոչինչ անապատ
Ձէ կարող բերել պտուղ անարատ.
Յառաջ պիտոյ է նորան բարւոքել,
Եւ ապա առատ հունձի սպասել.»

Սմբատ Շահ-Ազիզ՝ «Լէւոնի վիշտը»:

«Учрежденіе живетъ полною жизнью, процвѣ-
таетъ, когда присуцій ему духъ силенъ, когда даетъ
себя чувствовать и въ совокупныхъ дѣйствіяхъ чле-
новъ учрежденія и въ поведеніи каждаго.»*)

С. Соловьевъ.

*) «Հիմնարկութիւնն ապրում է լրիւ, ծաղկում — զարգանում է, երբ
զօրեղ է նրա յատկանիշ ոգին, երբ իրեն շօշափելի է կացուցանում՝ և՛
պաշտօնական համագումար կազմի, և՛ ամեն պաշտօնեայի՝ զատ-զատ առօ-
րեայ նիստ ու կացում»:

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆԻ ՓՈԽԱՐԷՆ

Հայոց Թեմական Հոգևոր Դպրանոցների որոշ և միակերպ կանոնադրութեան անհրաժեշտութեան վերաբերեալ ունեցած տեսակէտը պարզեա՞ծ է նւաստիս՝ դոյն հարցին նւիրած՝ նախկին մի երկու աշխատութիւններում¹⁾, ուստի այստեղ կբաւականանամ քաղելով Հայ դպրոցական նւիրական ուխտի նահապետ և 25-ամեայ աղնիւ անդադրուն ղեկավար՝ Սեդրակ Մանգինեանի դեռ 1875 թւին՝ իբր «Յառաջաբանութիւն» վերջնիս «Դպրոցական Սահմանադրութիւն»-ի՝ զրա՞ծ տողերից մի երկուսը.

«Դպրոցական սահմանադրութիւնն է այն բոլոր կարգադրութիւնների ամփոփումն, որոնցից դպրոցի կենդանի կազմակերպութիւնը պիտի բղխուի, և այդ հիման վերայ անհրաժեշտ կարեւոր պիտի համարուի:

«Նա պէտք է օժանդակէ, որ դպրոցի նուիրական, բարոյական գաղափարները ճշտիւ և ճշմարտութեամբ կատարուին և իրագործուին, ուստի և սերտ կապուած է այդ գաղափարների պահանջմունքների հետ:

«Որպէս ամենայն գաղափարների իրագործութիւնը, նոյնպէս և դպրոցական սահմանադրութիւնը առանձին իմն ուշադրութիւն պիտի դարձնէ անձնական, տեղական և մանկավարժական հանգամանքների վերայ, որոնք մի որոշեալ ուսումնարանի մէջ զլիաւոր

¹⁾ Տես ցածը՝ էջ XVI՝ «21»:

աղբեցութիւն են ունենում՝ նոյն իսկ պահանջմունքները իրագործելու:

«Սահմանադրութիւնը պիտի ընդունուի իբրեւ համակամ ուխտ այն բոլոր պաշտօնակիցների, որոնք դպրոցի մէջ ներգործում են, մինչև որ նոյն համակամ ուխտով թէ ընդհանրապէս և թէ մասնաւորապէս փոփոխութեան չենթարկուի:»²⁾...

Նւաստիս մնում է բերել այստեղ «Կանոնադրութեան նախագծիս» յենակէտ և ուղեցոյց աղբիւրների ցանկը: Ահա այն՝

1) «1837—1888 Յիսնամեակի Հայոց Հոգեւոր Թեմական Դպրանոցի Երեւանայ», Թիֆլիս, 1888 թ.:—Սրան կից ղեւեղւած՝

ա) «№ 1. Կարգադրութիւն սակա կառավարութեան Երեւանայ Հոգեւոր Հայոց Սեմինարիայի. 18^{1/20} 43 ամի».

բ) «№ 2. Կարգադրութիւն յաղաքս կառավարութեան ուսումնարանին Հայոց Երեւանայ. 18^{31/31} 60 ամի».

գ) «№ 3. Կանոնադրութիւն յաղաքս կառավարութեան աղբային Հոգեւոր Դպրոցի Երեւանայ. 18^{1/31} 65 ամի»:

2) «Կանոնադրութիւն Վանական Դպրոցայ»³⁾:

3) «Կանոն յաղաքս Ծխական Հոգեւոր Դպրոցայն Հայոց որ ի Ռուսաստան»⁴⁾.

4) «Կանոնադրութիւնք յաղաքս Թեմական Դպրոցայ Հայոց որ ի Ռուսաստանի»⁵⁾.

5) «Կանոնք եկեղեցական-ծխական ուսումնարանայ Հայոց—ի տպարանի Սրբոյ Կաթողիկէ Էջմիածնի—Վաղարշապատ—ՌՅԼԸ—1889»:

6) «Նոր-Դար», 1898 թ., № 172՝ «Աւանդ նկատողութիւններ» (առաջնորդող).

7) Սեդրակ Մանդինեան՝ «Մանկավարժական տարակուսանքներ մեր մէջ», Տիֆլիս, 1875 թ. (Հրատարակութիւն Ա. Յովհաննիսեանի).

²⁾ Տես Սեդրակ Մանդինեան «Դպրոցական Սահմանադրութիւն», Տիֆլիս, 1875 թ., էջ 3—4, §§ 1, 2, 3, 6.

³⁾ Տես «Արարատ», 1869 թ., մայիս, էջ 4—8.

⁴⁾ Տես «Արարատ», 1868 թ., հոկտեմբեր, էջ 70—72.

⁵⁾ Տես «Արարատ», 1869 թ., փետրար, էջ 141—145.

8) Սեդրակ Մանդինեան՝ «Դպրոցական Սահմանադրութիւն», Տիֆլիս, 1875 թ. (Հրատարակութիւն Ա. Յովհաննիսեանի)⁶⁾.

9) 18^{88/99} III/22 ուսումնական տարեշրջանների Երեւանի Հայոց Թեմական Հոգեւոր Դպրանոցի Ուսուցչական և Հոգաբարձական Ժողովների՝ «Արձանադրութիւնք» (ձեռագիր), «Գործք» (ձեռագիր) և «Տեսչական Գործք» (ձեռագիր), ուր, ի միջի այլոց, են նոյնպէս՝

ա) Մակար Կաթողիկոսի Դիւանատան 1890 թ. 2 սեպտեմբերի № 360 գրութիւնը՝ «...Հոգաբարձութիւնը իրաւունք չունի առանց նախապահի ժողով կազմել և որ և է հարց վճռել...»⁷⁾.

բ) Մակար Կաթողիկոսի «Բացատրութիւն»-ը՝ «...Թեմական առաջնորդք... իշխան են ըստ արդար բարենկատողութեան իւրեանց զառաջարկեալս ի Հոգաբարձուաց զտեսուչս, զուսուցիչս և զուսուցչուհիս հաստատել ի պաշտամունս, կամ ոչ ի հակառակ դէպս Հոգաբարձուք ինքեանք համարին կանոնադանքք...»⁸⁾:

գ) Կոնդակ Տ. Տ. Մկրտիչ Ա. Սրբազնազոյն Կաթողիկոսի ամենայն Հայոց, 1896 թ. 20 օգոստոսի № 1141 («առ Փոխ-Թեմական Երեւանայ Տ. Ներսէս եպիսկոպոսն»)՝ «...Զգոյշ կալ ի տարադէպ փոփոխութենէ ուսուցչաց, բայց եթէ ի յոյժ բացառական դէպս միայն, յորժամ անհրաժեշտ հարկ իրացն պահանջէ, և այն ոչ առանց մերում դիտութեան...»⁹⁾:—Ապա՝ նոյն Կոնդակում կարդում ենք՝ «...Բաց յայսմանէ Նորին Վսեմութիւնն (Տէր Կառավարչապետն Կովկասու) խնդրէ ի մէնջ առաջի առնել փութանակի նաև

⁶⁾ Սրանից նամանաւանդ օգտուել եմ և, գրեթէ լիովին, քաղել եմ «Կանոնադրութեան նախագծիս»՝ «Հայոց Թեմական Հոգեւոր Դպրանոցների Գիտականին և Բարոյականին օժանդակիչ տարրերը» (§§ 131—188).

⁷⁾ Տես Երեւանի Հայոց Թեմական Հոգեւոր Դպրանոցի Հոգաբարձութեան «Գործք» (ձեռագիր), 1890 թ., 8 սեպտեմբերի.

⁸⁾ Տես Երեւանի Հայոց Թեմական Հոգեւոր Դպրանոցի Հոգաբարձութեան «Օրագրութիւնք» (ձեռագիր), 1887 թ., 28 հոկտեմբերի.

⁹⁾ Տես Երեւանի Հայոց Թեմական Հոգեւոր Դպրանոցի Հոգաբարձութեան «Օրագրութիւնք» (ձեռագիր), 1896 թ., 2 սեպտեմբերի.

զնախագիծ կանոնադրութեան Թեմական չորեքորդ պարանոցաց մերոց ի հաստատութիւն կառավարութեան: Յիշատակեալ նախագիծն կանոնադրութեան յօրէ անտի ստացման առարկայ եղեալ մերոց յատուկ մտահոգութեանց և ուսումնասիրութեան ի մօտոյ ունիմք դարձուցանել զայն ըստ պատկանելոյն հանգերձ դիտողութեամբ Մերովք...»¹⁰⁾).

բ) Ամենայն հայոց Տ. Տ. Մկրտիչ Ա. Սրբազնագոյն Կաթողիկոսի Դիւանատան 1896 թ. 18 յուլիսի № 1001 գրութիւնը («առ Փոխ-Թեմական Երեւանայ Տ. Ներսէս եպիսկոպոսն»)՝ «...Նորին Սրբութեան կամք են զի հոգաբարձութիւն Դպրանոցիդ ամենայն կարգադրութեանէ իւրմէ՝ յաղագս հրաւիրելոյ զնոր ուսուցիչս, նախապէս զեկուսցէ Վեհափառ Տեառն և ակնկալէ անօրէնութեան Նորին Սրբութեան...»¹¹⁾).

10) Ամենայն հայոց Տ. Տ. Մկրտիչ Ա. Սրբազնագոյն Կաթողիկոսի սրբատառ Կոնդակները՝

ա) 1898 թ. 28 օգոստոսի № 955 [յանուն Արցախի Տ. Թ. Յ. Դպրանոցի հոգաբարձութեան—արժ. Տիրայր վարդապետ Յովհաննիսեանին նոյն Դպրանոցի «լիազօր տեսուչ» նշանակելու առթիւ՝ «...պարտիք Ձեր են, որպէս առաջաւորք և պատուաւորք ի քաղաքացեաց ներկայացուցիչք ժողովրդեան, հոգալ զանտեսական պակասութեանց դպրանոցին, թողով զուսումնական հոգսս ի վերայ տեսչի նորին և ընդ պատասխանատուութեան, հսկելով ի վերայ բարոյական կրթութեան և երկիւղած Աստուածապաշտութեան աշակերտելոցն, որք ի նմին, ըստ ամենայնի համերաշխ գործողութեամբ և միաբան սիրով ընդ տեսչին, զոր յայտմ ամի ևս թողումք յիւրումն պաշտաման կոչմամբ լիազօր տեսութեան...: Ցանկութիւն մեր է տեսանել զուսուցիչս դպրանոցին իւրաքանչիւրն յիւրումն իսկական կոչման և բարձրութեան և համապատասխան իւրն առարկայի... իսկ... որք հակառակ կանոնաց և կոչման իւրեանց լեցին խոչընդոտք և

¹⁰⁾ Տեա *ibid.*:

¹¹⁾ Տեա *ibid.*:

խանգարիչք խաղաղութեան, Մէք տուաք իրաւունս տեսչին զայնպիսիան անյապաղ հեռացուցանել ի պաշտօնէ իւրեանց և հրաւիրել զայլս առանց այլ և այլութեան, զրկելով նոցա ի տարեկան հասից...»¹²⁾).

բ) 1899 թ. № 1006 և 1007 [յանուն Երեւանի Տ. Թ. Յ. Դպրանոցի հոգաբարձութեան—արժ. Բենիկ վարդապետ Եղիազարեանցին նոյն Դպրանոցի «լիազօր տեսուչ» նշանակելու առթիւ]»¹³⁾).

գ) 1900 թ. 5 յունիսի [յանուն Տ. Թ. Յ. Դպրանոցների՝ հոգաբարձութեան ընտրութեան նոր եղանակի և քահանայ—հոգաբարձուների առթիւ¹⁴⁾].

դ) 1901 թ. 21 յունիսի № 767 (Վեհափառ Կաթողիկոսի Դիւանի գրութիւնը՝ յանուն Երեւանի Տ. Թ. Յ.

¹²⁾ Տեա «Մշակ», 1898 թ., № 162.—Այդ ս. Կոնդակը տւած է նոյն Դպրանոցի հոգաբարձութեան չորս անգամի կողմից Վեհափառ Կաթողիկոսին ներկայացրած «Յայտարարութեան» առթիւ, ուր, ի միջի այլոց, կարդում ենք՝ «...հրաւիրածներից գրեթէ ոչ ոք յանձն չառաւ Շուշի տեսուչ լինել և ամենքը ցաւակցութեամբ իրանց մերժման հիմք էին բռնում կանոնադրութեան այն կէտերի բացակայութիւնը, որոնք իրանց մէջ պարփակում էին տեսչական իրաւունքները...—հոգաբարձութիւնս... ներկայանում է իրրե դպրանոցի պատասխանատու մարմին... նոյն մարդիկ և ուրիշ շատեր նոյն պատասխանը տուին մեզ.—Քանի որ գոյութիւն չունի կանոնադրութիւնը, քանի որ կարգ ու կանոն չը կայ դպրոցի մէջ, դժուար թէ գտնվի մէկը, որ Շուշու դպրոցում յանձն առնէ տեսչական պաշտօն... շնորհէք մեզ կանոնադրութեան իրաւունքը՝ մեր յատուկ պատասխանատուութեամբ և Ձեր հաստատութեամբ տեսուչ ընտրել և իրաւունք տալ (նրան) կարգ ու կանոն վերադրել հաստատել դպրանոցում...» [Տեա «Մշակ», 1898 թ., № 161 և «Նոր-Դար», 1898 թ., № 172 և 178. Տեա ևս իմ՝ ա) «Որոշ կանոնադրութեան և ծրագրի անհրաժեշտութիւնը և հայոց Թեմական չորեքորդ Դպրանոցների վարչական և ուսումնական կարգ ու կանոնի՝ դիսցիպլինայի միակերպութեան գաղափարը», Մոսկւա, 1900 թ., էջ՝ 3, 32, և այլն. բ) «Հայ Դպրոցի ցաւերից — I՝ Վարչականի շուրջը», Մոսկւա, 1900 թ., էջ 21 և այլն].

¹³⁾ Տեա «Արարատ», 1899 թ., սեպտ. և «Մշակ», 1899 թ., № 183՝ «Նամակ Երեւանից»:

¹⁴⁾ Տեա ցածր՝ էջ XVII՝ է:

Դպրանոցի՝ նոյն Դպրանոցի մի քանի ուսուցիչների «Ամենախոնարհ խնդիր»-ի և այլն առթիւ՝ «... յետ քննութեանց Դպրանոցիդ ի վերջ այս մայիսի տարւոյս յորժամ Պ. տեսուչն առաջարկէ հոգաբարձութեան զարձակմանէ ոմանց ուսուցչաց, նոյն ինքն ևս արձակեալ համարիւր ի պաշտամանէ իւրմէ, յորժամ չէր նա վերընտրեալ ի հոգաբարձութենէդ և հաստատեալ ի նորին Սրբութենէ ևս եռամեայ ժամանակաւ, ապա ուրեմն՝ և չէին իրաւունք հրաժարելոյ ուրուք հրաժարեցուցանել և դայլս, յորժամ ինքն ևս վասն միոյ ամի ընտրեալ և հաստատեալ է:»):

Է) 1901 թ. 1 օգոստոսի № 951 [յանուն Երեւանի հ. թ. հ. Դպրանոցի՝ «... ի վաղուց անտի մտադրեալ գործմեր տալ միօրինակութիւն ի վարչութիւնս հոգեւոր դպրանոցաց մերոց ըստ ամենայնի համապատասխան կոչման իւրեանց, վճռեցաք յայս նուազ ի կատար ածել զմտադրութիւն մեր և այդ նախապէս ի ներսիսեան հոգեւոր Դպրանոցէ Տփլեաց, որ մայրն է և գլխաւոր դպրանոցաց մերոց և հրամայեցաք Կոնդակաւ ընտրել տեսուչ դպրանոցին հոգեւորական ոք, լիցի նա վարդապետ կամ քահանայ, զնոյն և այժմ ձեզ յայտնեմք, հրաւիրելով ընտրել ձեզ նոր տեսուչ ի հոգեւոր անձանց մերոց զորն և հաճելի է ձեզ...»]:

Ը) 1901 թ. 6 սեպտեմբերի № 1102 [յանուն Երեւանի հ. թ. հ. Դպրանոցի՝ «... հրաւեր կարգում առ նախագահ սրբազան և առ մեծարգոյ հոգաբարձութիւնդ գալ ի միաբան համերաշխութիւն խորհել ի միասին, գործել ի միասին. և աստ ի դէպ գայ յիշեցուցանել Ձեզ զբան ս. Եղիշէ պատմադրին թէ՛ յուր սպրտեալ անկանիցի երկպառակութիւն, անդէն և երկնաւոր առաքինութիւն հեռանայ՝ «... նախ՝ ցանկալի է ինձ, առաւել ձեզ, զի սրտի մտօք և միաբան հոգեով համակերպելով կատարել փութայք հայրապետական պատուէր... Բայց եթէ անուշադիր թողուք ըստ առաջնոյն, ևս յայնժամ յակամայից բռնադատեալ ըստ պարտաւորութեանս պաշտօնիս, (ունիմ)՝ դայլ իմն տնօրէնութիւն առնել և վախճան տալ գործոյն:»]:

11) Сводъ Законовъ Россійской Имперіи, XI т. ч. I (изд. 1896 г.) §§ 13¹⁵⁾, 14, 15, 1111, 1117, 1132, 1139, 1141՝ 1, 2, 4, 8, 13, § 1142՝ 1, 2, 3, §§ 1146, 1147, 1148, 1151, 1152, 1161—1168, 1170, 1173, 1175, 1182, 1188՝ 2, 7, 12, 13, 14, §§ 1206—1211, 1254, Прилож. къ ст. 1178 (прим. 1)՝ 1—10, 11: 1172, 1176, 1178 և որս 1, 2, 1183, 1185, 1189, 1192.

12) Դաբր. Խատիսեան՝ «Մանկավարժական խորհրդածութիւններ. հայոց ծխական ուսումնարաններ», Թիֆլիս, 1882 թ.:

13) Լևոն Սարգսեան՝ «Ժողովրդական կրթութեան զործր մեղանում», Մոսկւա, 1892 թ.:

14) «Հայոց առաջին ընդհանուր Ուսուցչական Ժողովի պատմութիւնը» [արձանագրեց Յովհաննէս (ապա՝ Էմմանուէլ քահանայ) Նաղարեանց], Թիֆլիս, 1883 թ.:

15) «Լրացուցիչ Կանոնք վերաբերեալք չափու և սահմանի իրաւանց և պարտուց նախագահի, հոգաբարձուաց, զանձապահի, տեսչի և ուսուցչաց Թեմական դպրոցաց հայոց Ռուսաստանի»¹⁶⁾:

16) Մեսրոփ վարդապետ (ապա՝ արքեպիսկոպոս) Սմբատեանի առաջարկած մի քանի յօդաձևերը՝ «... յատկապէս Դպրանոցի աշակերտներին յառաջագէմ կացուցանելու և Դպրանոցի փառք և պատիւը բարձրացնելու»¹⁷⁾:

17) Երեւանի հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի առաջին հոգաբարձութեան ընտրութեան (1860 թւի 26-ին հոկտեմբերի) պատճէնը, ուր, ի միջն այլոց, կարդում ենք՝ «... եւ յաղագս կանոնաւոր եղանակաւ ստանալոյ յորոց և իցէ աղբերաց զարդիւնս նուիրանաց և ծախելոյ դայիս ճիշտ անտեսավարութեամբ ըստ կարգին սահմանելոյ առ այս առարկայ ընտրեցաք ի միջոյ հասարակութեանս ի պաշտօն հոգաբարձութեան...»¹⁸⁾:

¹⁵⁾ Այս և յետագայ §§-ների բովանդակութիւնը տես ցածր՝ «Յաւելւած VIII», Ընդգծած §§-ն անմիջապէս վերաբերում են հ. Թեմական հ. Դպրանոցներին:

¹⁶⁾ Բաղկանում է եօթն էջից, տպւած է Մակար Կաթողիկոսի օրով, թիւը և ուր տպւելը նշանակւած չեն:

¹⁷⁾ Տես «1837—1888 Յիսնամեակ հայոց հոգեւոր Թեմական Դպրանոցի Երեւանայ», Թիֆլիս, 1888 թ., էջ 114—115:

¹⁸⁾ Տես ibid., էջ 49:

18) «Յիշատակարան Երևանի Հայոց Թեմական Հոգևոր Դպրանոցի», ս. Էջմիածին, 1898 թ.:

19) «Կանոնադրութիւն Թեմական Հոգևոր Դպրանոցի վիճակին Հայոց Նոր-Նախիջևանի և Բեսարաբիոյ», Նոր-Նախիջևան, 1882 թ.:

20) Ստեփաննոս Նաղարեանց (Նոր-Նախիջևանում «Հայկական գիմնազիօն» բանալու առթիւ արտասանած ճառը)՝ «...Հայկական Գիմնազիօնի կառավարութիւնը կրթական երկու մասն, ուսումնական ու տնտեսական: Նա գտանւելու է 6 հոգի, որք կամ չորս տարով ընտրելի հոգաբարձուների իշխանութեան տակ: Կառավարութեան ուսումնական մասը կըղբի հոգաբարձուների ձեռքով ընտրւած զիրեկտորի առաջնորդութեան տակ, տալով նրան լիակատար իշխանութիւն ընտրել, կարգել և արձակել վարժապետքը, այլև հոգալ գիմնազիօնի բոլոր ուսումնական կարիքը, խորհրդակցութեամբ գիմնազիօնի պեդագոգիկական ժողովի հետ, որոյ նախագահ անդամն է ինքը զիրեկտորը այլ և, հարկաւոր միջոցում խորհրդակցութեամբ հոգաբարձական ժողովին: Բայց զիրեկտորը ամենայն ամիս պարտական է համար տալ հոգաբարձուներին գիմնազիօնի յառաջադիմութեան մասին: Դիրեկտորը և ինսպեկտորը են նոյնպէս անդամք հոգաբարձուների խորհրդարանին տնտեսական մասին, որչափ այդ բանը ունէր կապակցութիւն ներքին մասի հետ...»¹⁹⁾:

21) Բժիշկ Սիմէօն Շահ-Նաղարեանց՝

«) «Նորին Սրբութեան Տ. Տ. Մկրտիչ Ա. Սրբազնազոյն վշտակիր Կաթողիկոսին ամենայն Հայոց — Երևանի Հայոց Թեմական Հոգևոր Դպրանոցի նախկին Տեսուչ՝ բժիշկ Սիմէօն Շահ-Նաղարեանցի — Երևանի Հայոց Թեմական Հոգևոր Դպրանոցի՝ 18^{XI}/₁₃ 98 թ.—18^{III}/₂₂ 99 թ. պաշտօնական և աշակերտական բարոյականի և գիտականի մասին ամենախոնարհ զեկուցումն» (ձեռագիր, էջ՝ 1—450)²⁰⁾.

բ) «Ճառ Երևանի Հայոց Թեմական Հոգևոր Դպրանոցին ներկայանալիս», Մոսկւա, 1899 թ.

գ) «Երևանի Հայոց Թեմական Հոգևոր Դպրանոցի աշակերտներին (մի քանի խրատներ)», Մոսկւա, 1899 թ.

դ) «Երևանի Հայոց Թեմական Հոգևոր Դպրանոցը և Հասարակութիւնը», Մոսկւա, 1899 թ.

ե) «Որոշ կանոնադրութեան և ծրագրի անհրաժեշտութիւնը և Հայոց Թեմական Հոգևոր Դպրանոցների վարչական և ուսումնական կարգ ու կանոնի՝ զիսցիպլինայի միակերպութեան դադարարը», Մոսկւա, 1900 թ.

զ) «Հայ Դպրոցի ցաւերից — I՝ Վարչականի շուրջը», Մոսկւա, 1900 թ.

է) «Վեհափառ Կաթողիկոսի դպրոցական վերջին (1900 թ. ^{VI}/₅) կարգադրութեան առթիւ»²¹⁾.

ը) «Ի՞նչպէս պէտք է բարելաւել մեր դպրոցական արդի վիճակը»²²⁾.

թ) «Մի տեղեկագրի առթիւ», Մոսկւա, 1901 թ.

ժ) «Սեղրակ Մանգինեանը՝ իբր տեսուչ Երևանի Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի (1892 թ. սեպտեմբեր — յ 1895 թ. յունւար). — Յաւելւած — I՝ Կենսագրական համառօտ տեղեկութիւններ. — II՝ 1895 և 1900 թ.թ. Յօրհանական ցոյցերը. [Ս. Մանգինեանի և այլն լուսատիպ պատկերներով]» [ձեռագիր]²³⁾.

ժա) «Հայ Դպրոցի ցաւերից — II՝ Բարեկարգման հարցի շուրջը» [ձեռագիր]²⁴⁾.

ժբ) «Հայ Դպրոցի ցաւերից — III՝ Խնամակալութեան տեսակների շուրջը» [ձեռագիր]²⁵⁾:

22) «Պատմութիւն 75-ամեայ դոյութեան Ներսիսեան Հայոց Հոգևոր Դպրոցի որ ՚ի Թիֆլիզ (1824—1899 թ.) — Հատոր Ա. (1829—1850 թ.) վեց պատկերով, աշխատասիրեաց Աղէքսանդր Դ. Երիցեանց — Հրատարակութիւն Հոգաբարձութեան Դպրոցի, Թիֆլիզ, 1898 թ.»:

21) Տես «Նոր-Դար», 1900 թ., №№ 116 և 117.

22) Տես «Նոր-Դար», 1900 թ., №№ 150 և 151.

23—25) Իր ժամանակին ունին լոյս տեսնելու տպագրւած.

19) Տես «Տարազ», 1900 թ., № 47.

20) Իր ժամանակին ունի լոյս տեսնելու տպագրւած.

23) «Համառօտ Պատմութիւն Ներսիսեան Հոգեւոր Դպրոցի հօթանասունհինգամեայ գոյութեան (1824—1899) — կազմեց Ստ. Մալխասեանց — հրատարակութիւն Դպրոցի Հոգաբարձութեան, Թիֆլիս, 1900 թ.»:

24) «Նոր-Դար», «Մշակ», «Արձազանք», «Տարազ», «Մուրճ»:

25) «Լումայ», 1900 թ., գիրք Բ, էջ 359—360, —1901 թ., գիրք Ա՝ Գիւտ աւագ-քահանայ Աղանեանցի յօդաւոր Հոգաբարձութեան հրահանները մասին:

26) «Բաղմովէպ», «Հանդէս Ամսօրեայ», «Բանասէր» (1900 թ., հատ. երկր., պրակ. Ա, էջ 53), «Համալսարան», «Ծաղիկ», «Սուր-հանդակ», «Բիւզանդիոն», «Արեւելք», «Բիւրակ», «Մասիս»:

27) «Русскія Вѣдомости» 1900 (№№ 74, 96, III/5, 130, 162, 215, 216, 234, 242, 310 և այլն) —1901 թ.թ.:

28) «С.-Петербургскія Вѣдомости» 1900—1901 թ.թ.:

29) Ռուսիոյ Ռուսաւորութեան նախարարներ՝ Բոգոլէպովի (†) և Վաննովսկու շրջաբերականները [«Русск. Вѣд.» 1900 թ. 1 օգոստոսի № 215 (№ 20086), № 216 (№ 20085) և այլն]:

30) Կովկասի ռուսաւորութեան շրջանի նախկին Հոգաբարձու՝ Եանովսկու 1899/900 ռուսաւորութեան տարեշրջանի «ОТЧЕТЪ»-ը:

31) Կիւրեղ եպիսկոպոս Սրապեանի (†) քննութիւնը՝ Շուշու (Արցախի) Հ. Թ. Հ. Դպրանոցին վերաբերեալ՝ «...ի խաղաղել զմիտս ժողովրդեանն ըստ յուզմանն զգայթակղութենէ ռուսացացն և տեսին այս ինչ հայեցողութիւն է իմ. ա) Տալ իրաւունս Ս. Առաջնորդին հրաւիրել նոր տեսուչ և կազմել նոր խումբ ռուսաց-չաց. բ) Բացարձակապէս լուծանել զայս Հոգաբարձու ի պաշտա-մանէ. գ) Կարգել քննիչ հմուտ քննիչ ղեկձմունս գործոցն Հոգաբարձութեան և դատել ըստ օրինի. դ) Պարզաբանել զկանոնա-դրութիւնն ըստ սկզբանցն, յայտնապէս սահմանել ղերաւունս Հոգաբարձուացն ընդ նախադաշութեամբ Առաջնորդին և զանկախ իրաւունս Առաջնորդին, ուրում հպատակեցին Հոգաբարձուքն:...»:

32) «Փոխանորդի Թեմակալին Հայոց Երեւանայ»՝ Կիւրեղ վար-դապետ (ապա՝ եպիսկոպոս) Սրապեանի (†) պաշտօնական գրու-թիւնները՝

ա) «№ 290 ի 26 մարտի 1894 թ. — ի ժողով Պատգա-

մաւորաց Եկեղեցեաց չայոց Երեւանայ որ ընտրեսցին զվեց Հոգաբարձու ի վարչութիւն Թեմ. Հոգեւոր Դպրանոցին»՝ «...Պատրաստի դրամադուխ է այսօր 8557 ռ. 31 կ. միայն [26]: Այս է ահաւասիկ վիճակ տնտեսութեան Թեմ. Դպրանոցին, և զի ռուսաւորութեան յառաջադիմութիւն Դպրա-նոցին կախի զյաջողութենէ տնտեսութեան նիւթականին, վասն որոյ և մնայ ժողովոյս ընտրել Հոգաբարձու յառա-ջաւորացն ժողովրդոցս. յոր յուսալի իցէ, թէ Հնարեցին զկարեւորն Հնարս՝ ի յառաջադիմութիւն աշակերտաց Դպրա-նոցիս ըստ աջողելոյ զտնտեսութիւն նիւթականին: Արդ ընտրեսցուք Հոգաբարձուս դրաւոր քուէիւք նշանակեալ ի քուէայսն զվեց վեց անուն, և ապա քուէարկեսցուք ընտ-րել զվեց միայն ըստ ձայնից առաւելութեան, որ վարիցեն զտնտեսութիւն և զընթացս Դպրանոցիս ամս երիտս»:

բ) «№№ 291 և 292 ի 28 մարտի 1894 թ. — Նորին Վեհափառութեան Տ. Տ. Մկրտչի Սրբազնագոյն Կաթողիկոսի ամենայն Հայոց»:

33) «Կաթողիկոսի ընտրութիւնը. խորհրդածութիւնք և բաղ-ձանք մի քահանայի», Մոսկւա, 1883 թ., էջ 15—20, 25, 32—34:

34) В. Романовскій: «Развитіе учебнаго дѣла на Кавказѣ и въ бывшемъ царствѣ грузинскомъ въ XIX вѣкѣ»²⁷⁾:

35) «Ընդհանուր կանոններ Երեւանայ Հայոց Թեմական Հոգեւոր Դպրանոցի», Երեւան, 1891 թ.:

36) «Համառօտ տեղեկագիր Հոգաբարձութեանս եռամեայ գոր-ծունէութեան Երեւանայ Հայոց Թեմական Դպրանոցի ռուսաւորութեան և տնտեսական վիճակի մասին սկսած 1897 — 1900 ռուս. ամի» (կազմեց) «Գանձապահ-Հոգաբարձու՝ Գ. Անտօնեանց», Երեւան, 1900 թ.²⁸⁾:

37) «Ներսիսեան Հայոց Հոգեւոր Դպրանոցի ռուսաւորութեան և

²⁶⁾ Տես նոյն Կիւրեղ վարդապետի № 292 «ի 28 մարտի 1894 թ. — Նորին Վեհափառութեան Տ. Տ. Մկրտչի Սրբազնագոյն Կաթողիկոսի ամենայն Հայոց» գրութիւնը:

²⁷⁾ Տես «Кавказскій Вѣстникъ», 1901 թ., №№ X—XI.

²⁸⁾ Տես «Նոր-Դար», 1900 թ., №№ 181, 226 և վերը՝ էջ XVII թ.

անտեսական մասի տեղեկագիրը — կարգադրված 1898 ամի փետրուարի 15-ին», Տփլիս, 1898 թ.:

38) «Արարատ», 1899 թ., դեկտեմբեր, էջ 507—521՝ «Ճեմարան Մայր Աթոռոյ»՝

ա) «Տեղեկագիր Տեսչի հոգևոր ձեմարանի Մայր Աթոռոյ Ս. Էջմիածնի զուսուժման և զանտեսական վիճակէ ձեմարանի յընթացս 18⁹⁹/₉₀₀ ուսումնական շրջանի»:

բ) «Մայր Աթոռի ձեմարանի բացման Ի՞նչ տարեգարձի օրը Տեսչի ներկայացրած հրապարակական հաշիւը»:

39) «Արարատ», 1901 թ., ապրիլ և սեպտեմբեր — հոկտեմբեր՝ «ձեմարան Մայր Աթոռոյ» — Մայր Աթոռի ձեմարանի Ի՞նչ և Ի՞նչ տարեգարձներին Տեսչի ներկայացրած տեղեկագրները:

40) Բենիկ վարդապետ (Եղիազարեանց) (Տեսուչ Արցախի հայոց Թեմական հոգևոր Դպրանոցի)՝ «Տեղեկագիր 1900/1901 ուսումն. տարուայ — կարգադրված 1901 թ. Յունիսի 10-ին տարեկան հանդիսի ժամանակ», Թիֆլիս, 1901 թ.:

41) Սմբատ Շահ-Աղիզ՝

ա) «Լեռնի վշտը», Մոսկւա, 1865 թ.

բ) «Յիշողութիւններ Վարդանանց տօնի առթիւ», Մոսկւա, 1901 թ., էջ՝ 20—21, 22—24, 56—57, 58:

42) Ընթերցողներին մասնաւոր նամակները: *)

19^{XI}/₁₀ 01 թ.,

Մոսկւա:

*) Յ. Գ.՝

43) Ռէթէոս Բերբերեան՝ Դպրոցական «Կանոնադրութիւն» և այլն:

44) «Проектъ устава Армяно-Григоріанскаго Церковно-Приходскаго имени Ивана Лазарева училища, состоящаго при Армяно-Григоріанской церкви Воздвиженія — Честнаго Животворящаго Креста въ Москвѣ», Москва, 1902 г.

45) Юрий Веселовский՝ «Армянскій поэтъ Смбатъ Шахъ-Азизъ» (критическій этюдъ), Москва, 1902 г. — Այդ գրքում, Իմիջի պլոց, (էջ 28 և այլն) ամփոփված են Ս. Շահ-Աղիզի «Լեռնի վշտի»՝ դպրոցականին վերաբերեալ կտորները:

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵԻՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ

ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ*)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵԻՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ՆՊԱՏԱԿԸ, ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԿԱԶՄԸ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻԱՅ ՏԵԻՈՂՈՒԹԻԻՆԸ, ԱՐՁԱԿՈՒԴՆԵՐԸ, ՀԱՆԴԻՍԱԽՈՐ ՏՕՆԵՐԸ, ԵԿԱՄՏԻ ԱՂԲԻԻՐՆԵՐԸ,

§ 1. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցները**) նպատակն է՝ բարոյապէս կրթիլ — դաստիարակել — խնամել հայ անհատների որդիներին (§ 2), պատւաստելով սրանց՝ Քրիստոսից, ս.ս. Առաքեալներից, ս.ս. և սրբաշնորհ հայրապետներից աւանդւած մարդասէր վարդապետութիւնը, ժամանակակից կրթութեան — դաստիարակութեան — զիտութեան վերաբերեալ գիտելքները, գիտակից սէր և մեծարանք դէպ հայաստանեայց ս. Եկեղեցին, դէպ Սրա դաւանութիւնը, դաւանական գործողութիւնները, ծէսերը և կարգերը, հաւատարիմ հնազանդութիւն Պետական օրէնքի առաջ, գիտակից պատկառանք և սէր դէպ շրջապատը, — կարձ՝ պատրաստելով հասարակութեան համար կրօնական — գիտական — բարոյական որոշ պաշարով զինւած պիտանի՝ և՛ հոգևորական, և՛ աշխարհական անդամներ***):

§ 2. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցներին աշակերտելու ընդունւում են՝ առանց հպատակութեան խտրութեան՝ և՛ հոգևորական, և՛ ազնւական, և՛ հարկատու դասակարգերին պատկանող հայ անհատների որդի-

*) Տես ցածր՝ § 202.

**) Տեմ. ՅԱԿ. XI Կ. I, ԻԶԸ. 1896 Դ., ՍԷ. 1161—1168, 1188՝ 12. — Պետական օրէնքի պղ և ապա յիշելիք յօդւածները տես «Յաւելւած VIII»-ը ուժի:

***) Ibid., ՍԷ. 1206, Սրիլ. ԿԵ ՍԷ. 1178 (սրիմ. 1)՝ 11.

ները, — և այդ պէս հիման վրա, որ հոգեւոր կոչումն ընդունելու (§§ 1, 125) իրաւունքն ամենուրեք վերապահւած է՝ և՛ հոգեւորական, և՛ ազնւական, և՛ հարկատու զստակարգերին պատկանող անհատներին:

Ծանօթութիւն. Դպրանոց ընդունւած աշակերտները պիտ լինեն առնւազն 8 տարեկան հասակում (Տես ևս՝ § 108 և ծանօթ.):

§ 3. Յ. Թ. Յ. Դպրանոցների աշակերտները լինում են՝ երթեկեկ և գիշերօթիկ*):

Ծանօթութիւն. Դպրանոցների՝ և՛ երթեկեկ, և՛ գիշերօթիկ աշակերտները լինում են՝ թոշակատու (§§ 11՝ Ժ, 33՝ ա, 99, 101՝ 3, § 104), որդեգիր (§§ 33՝ բ, 99) և ձրիավարժ (§§ 33՝ բ, 34՝ բ, 99, 101՝ ծանօթ. 1, 2, 3, §§ 107, 194՝ բ): — Թոշակատու և որդեգիր աշակերտները լինում են երեք կարգի՝ ըստ Թոշակադրամի քանակին (Տես § 11՝ Ժ):

§ 4. Յ. Թ. Յ. Դպրանոցներից ամեն մէկը պիտ ունենայ՝

ա) մի Տ. նախագահ վարչութեան (§§ 12—21), որ է Թեմի Տ. սրբազան առաջնորդը և կամ սրա Տ. փոխանորդը (§ 10 և ծանօթ. 1):

բ) մի տեսուչ (§§ 44—58) և կամ սրա պաշտօնակատար (§ 48՝ ծանօթ. 1, 2):

գ) հոգաբարձութիւն և հոգաբարձական ժողովներ (§§ 22—43, 189՝ 3, 4, § 197՝ ծանօթ. 1):

դ) մանկավարժական — ուսուցչական ժողովներ (§§ 66—79, 189՝ 3):

ե) ուսուցիչներ (§§ 59—65):

զ) դասարանական դաստիարակներ (§§ 94—97):

է) աւագ վերակացու (§§ 80—87) և վերակացուներ (§§ 88—93):

ը) բժիշկ (§ 189՝ 1):

թ) աշակերտներ (§§ 98—114), պաշտօնակատար և շաբաթապահ աշակերտներ (§§ 131—134), և՛ նայելով եղած պահանջին՝

*) Չունենալով որ և է փորձ Յ. Թ. Յ. Դպրանոցների գիշերօթիկ աշակերտներին վերաբերեալ՝ «Կանոնադրութեան նախագծումն» ի նկատի եւմ առել միայն և եթ երթեկեկ աշակերտներին վերաբերեալը (Տես ևս § 4՝ ծանօթ. 2):

այլ տեսակի պաշտօնեաներ և սպասաւորներ (§§ 33՝ դ, 52 և ծանօթ., 87՝ Ժ, 189, 196՝ Թ, Ժ):

Ճ) այլ ևս Յ. Թ. Յ. Դպրանոցը պիտ ունենայ՝ պաշտօնական ժողովների դահլիճ՝ խորհրդարան — դիւանատուն, գրադարան (§ 189՝ 2), թանգարան (§ 189՝ 5), մատենաներ (սոյն §-ի ծանօթութիւն 2, §§ 29, 33՝ Ժ, 35, 39 — 43, 53՝ Ժ, 72, 74, 75 և ծանօթ., 86, 87՝ ը, 130)՝ համապատասխան մակագրներով (ТИТУЛЪ) հանդերձ, երկաթեայ արկղ (§ 38), աղիւսակներ — տախտակներ (Յաւելւածներ՝ I, II, III, V, VII), աշակերտական յիշատակարան (Յաւելւած IV), արձակուրդի թերթ (Յաւելւած VI), և կարող է ունենալ՝ տպարան (§ 189՝ 6), գրավաճառանոց — գրախանութ (§§ 126 — 130, 189՝ 7):

Ծանօթութիւն 1. Եթէ ինչ-ինչ պատճառներով Յ. Թ. Յ. Դպրանոցները և կամ սրանցից որ և է մէկը չի ունենալ հոգաբարձութիւն, այդ դէպքում հոգաբարձութեան բոլոր իրաւունքները և պարտաւորութիւններն անցնում են Թեմի Կոնսիստորիային (§ 10՝ ծանօթ. 1, §§ 11՝ դ, 14՝ ա, 41):

Ծանօթութիւն 2. Նայելով եղած պահանջին՝ Դպրանոցում կարող են լինել «միացեալ» (հոգաբարձական — ուսուցչական) և «խառն» (Դպրանոցի հոգաբարձութիւնից և մի կամ մի քանի այլ պաշտօնեաներից բաղկացած) ժողովներ, որ կազմւում են միայն և եթ Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահի հաճութեամբ (§ 10՝ ծանօթ. 1, 2, 3, §§ 16՝ ա) և ուր ամեն ինչ տեղի ունեցածն ամենայն ճշտութեամբ և մանրամասնութեամբ արձանագրւում է առանձին մատենում՝ «Մատեան (այս ինչ) Յ. Թ. Յ. Դպրանոցի միացեալ և խառն ժողովների» և վաւերացնւում այդ ժողովներին մասնակից եղած բոլոր պաշտօնեաների ստորագրութեամբ, «Միացեալ» ժողովն ունի, ի միջի այլոց, ուսումնասիրութեան առնել և որոշականացնել Դպրանոցի գիշերօթիկ աշակերտներին վերաբերեալ դպրանոցական կանոնները (Տես վերը՝ էջ 2՝ «*»): «Միացեալ» և «խառն» ժողովներում դրած հարցերը որոշւում են ձայների բացարձակ մեծամասնութեամբ (§ 10՝ ծանօթ. 3):

Ծանօթութիւն 3. Պաշտօնական հոգաբարձական, մանկավարժական — ուսուցչական, միացեալ և խառն ժողովների որոշումները կայանում են ձայների մեծամասնութեամբ (§ 4՝ ծանօթ. 2, § 28՝ ծանօթ. 3, 4, § 72, 77) և պարտաւորեցու-

174

ցիւ են Դպրանոցի բոլոր պաշտօնեաների համար (§§ 72, 73 և ծանօթ., 77՝ ծանօթ.)

§ 5. Յ. Թ. Յ. Դպրանոցների հոգաբարձութիւնները հաստատուում են՝ բարեօրէն և ղիւրութեամբ կառավարելու դպրոցական տնտեսականը, սակայն նոքա, միաժամանակ, ունին ուշադիր լինելու աշակերտների բարոյական կրթութեան և հասարակաց նիստ ու կացին ևս (§ 28՝ ծանօթ. 1):

§ 6. Յ. Թ. Յ. Դպրանոցի հոգաբարձութիւնը բաղկանում է եօթն (§§ 22) պատուաւոր, ուսումնադէտ, բարեկիրթ, հաշւադէտ և ազգասէր անհատներից և զործում է Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահի (§ 4՝ ա) նախագահութեամբ և առաջնորդութեամբ, սակայն միշտ և ամենուրեք համերաշխ ուղղութեամբ և միաբան սիրով Դպրանոցի տեսչի հետ:

§ 7. Յ. Թ. Յ. Դպրանոցների մանկավարժական—ուսուցչական ժողովները հաստատուում են՝ բարեօրէն և ղիւրութեամբ կառավարելու դպրանոցական բարոյականը և ղիտականը (ուսումնականը). նոքա լինում են Դպրանոցի տեսչի նախագահութեամբ և բաղկանում են Դպրանոցի ուսուցիչներից, դասարանական դաստիարակներից, աւագ վերակացւից, վերակացուներից և Դպրանոցի բժշկից (§§ 46 68, 72):

Ծանօթութիւն. նայելով եղած պահանջին՝ մասնաւոր խնդիրներ լուծելու համար՝ մանկավարժական—ուսուցչական ժողովների անդամների միջից կազմւում են առանձին «Յանձնա-ժողով»-ներ:

§ 8. Յ. Թ. Յ. Դպրանոցներում ուսումնական տարին սկսւում է սեպտեմբեր ամսի 1-ից և ուսումը տեւում է սեպտեմբեր ամսի 10-ից մինչև յունիս ամսի 1-ը, բացի ձմրան արձակուրդից (դեկտեմբերի 20-ից մինչև յունւարի 10-ը), բացի զատկական արձակուրդից (Աւագ և Յարութեան շաբաթները) [§ 109՝ ծանօթ.] և բացի կիւրակի և հանդիսաւոր տօների օրերից:

Ծանօթութիւն 1. Յունիս ամսի 1-ից մինչև սեպտեմբերի 10-ը լինում է ամառային արձակուրդ:

Ծանօթութիւն 2. Հանդիսաւոր տօներն (§§ 70 և 87՝ զ) են *)

*) Քաղում եմ «Կանոնք եկեղեցական—ծխական ուսումնարանաց հա-

«Դպրոցական արձակուրդք.

Ա.

Տօնք եկեղեցականք

- ա. Յունւարի 5, 6, 7 և 13՝ տօնք Ծննդեան, Յայտնութեան և Անուանակոչութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
- բ. Փետրւարի 14՝ Տօն Քառասնօրեայ Գալստեան Տեառն ի Տաճարն:
- գ. Տօն Սրբոց Վարդանանց զօրավարացն հայոց:
- դ. Ապրիլի 7՝ Տօն Աւետեաց Ս. Աստուածածնի:
- ե. Տօն մօին ի Վիրապն Ս. Գրիգորի Լուսաւորչի:
- զ. Տօն ելիցն ի Վիրապէն Ս. Գրիգորի Լուսաւորչի:
- է. Տօն Գիւտի նշխարաց Ս. Գրիգորի Լուսաւորչի:
- ը. Տօն սրբոց Թարգմանչացն Սահակայ և Մեսրոպայ հայրապետացն:
- թ. Տօն Սրբազան Առաքելոյն Թադէոսի և Սրբուհւոյ Սանդիստոյ կուսին:
- ժ. Տօն սրբոց նախկին Լուսաւորչացն հայաստանի Սրբազան Առաքելոյն Թադէոսի և Բարդուղիմէոսի:
- ժա. Սեպտ. 8՝ տօն Ծննդեան Ս. Աստուածածնի ի յԱննայէ:
- ժբ. Նոյեմբ. 21՝ տօն Ընծայման Ս. Աստուածածնի ի Տաճարն:
- ժգ. Դեկտեմբ. 9՝ Տօն Յղութեան Ս. Աստուածածնի ի յԱննայէ:
- ժդ. Տօն Անուանակոչութեան Վեհափառ հայրապետի ամենայն հայոց:
- ժե. Տօն տարեդարձի Օծման Վեհափառ հայրապետի ամենայն հայոց *):

Բ.

Տօնք Կայսերականք

- ա. Ծնունդ Ն. Կ. Մ. Օգոստոսափառ Կայսեր:
- բ. Գահակալութիւն Ն. Կ. Մ. Օգոստոսափառ Կայսեր:
- գ. Ծնունդ Ն. Կ. Բ. Ժառանգի Կայսեր:
- դ. Թագադրութիւն Նոյին Կ. Մեծութեանց Օգոստոսափառ Կայսեր և Կայսրուհւոյ:
- ե. Անուանակոչութիւն Ն. Կ. Մ. Օգոստոսափառ Կայսեր:
- զ. Անուանակոչութիւն Ն. Կ. Մ. Օգոստոսափառ Կայսրուհւոյ:

յոց—ի տպարանի սրբոյ կաթողիկէ էջմիածնի — Վաղարշապատ — ՌՅԼԸ — 1889» հրատարակութիւնից, էջ 44—45:

*) Պիտ աւելացնել ժգ. Տօն Ծննդեան Վեհափառ հայրապետի ամենայն հայոց:

է. Ծնունդ Ն. Կ. Մ. Օգոստոսափառ Կայսրուհւոյ,
ը. Անուանակոչութիւն Ն. Կ. Բ. Ժառանգի Կայսեր»:

§ 9. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցներում ուսումը լինում է Հայ և ռուս լեզուներով (§ 117 և ծանօթութիւններ) — մինչ Դպրանոցների տնտեսականի բարեփոխելը և կամ Դպրանոցներին վերաբերիալ որ և է այլ կարգադրութեան հրատարակելը:

Ծանօթութիւն. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների վարչութիւնները պարտաւոր են ամեն կերպ ջանալ, որպէս զի Դպրանոցներում աւանդւեն ֆրանսերէն, գերմաներէն, անգլերէն լեզուները ևս. նաև ցանկալի է, որ աւանդւեն գործնական գիտելիքներ՝ գիւղատնտեսութիւն, հիւսնութիւն և այլն (§ 117՝ ե):

§ 10. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցներն ենթարկւում են Թեմերի Տ. սրբազան առաջնորդների և սոցա Տ. փոխանորդների անհուն հսկողութեան և պատասխանատւութեան (§ 13)*: Թեմի Տ. սրբազան առաջնորդը և կամ սրա Տ. փոխանորդը՝

ա) հսկում է Դպրանոցի կանոնադրութեան և ծրագրի ճշտիւ իրագործւելու վրա.

բ) այցելում է Դպրանոցը՝ վերջինս նիստ ու կացի բարեկարգութեան հետ ծանօթանալու համար.

գ) կարևոր դէպքերում դիմում է ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին (§ 14՝ բ)՝ ամենախոնարհաբար խնդրելով անհատեշտ հրահանգներ:

Ծանօթութիւն 1. Թեմի Տ. սրբազան առաջնորդը և կամ սրա Տ. փոխանորդը (§ 4՝ ա) համարւում է Տ. նախագահ Թեմական Դպրանոցի վարչութեան, նա նախագահւում է Դպրանոցի «Հոգաբարձական» (§ 28), «միացեալ» և «խառն» ժողովներին (§ 4՝ ծանօթ. 2):

Ծանօթութիւն 2. Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահի բացակայութեան դէպքում՝ «միացեալ» և «խառն» ժողովներին նախագահւում է Դպրանոցի տեսուչը (§ 53՝ ժ):

Ծանօթութիւն 3. Դպրանոցի «միացեալ» և «խառն» ժողովներին նախագահողին վերապահւած է իրաւունք՝ երբեմն չենթարկել առաջարկած հարցը քննարկութեան, այլ բաւականաւ միայն արդէն յայտնւած թեր և դէմ կարծիքներով:

*) Св. Зае. XI т. ч. I, изд. 1896 г., ст. 1142՝ 2, 3, ст. 1170, 1182, 1207, 1211.

§ 11. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների եկամտների (§ 38 և ծանօթ.) աղբիւրներն են՝

ա) Թեմի մումավաճառութեան եկամուտը (§ 36՝ ծանօթ. 1).

բ) Դպրանոցի գրախանութի/եկամուտը (§ 36՝ ծանօթ. 2).

գ) Թեմի եկեղեցիներում և վանքերում յատկապէս ժողովւած գումարները, որ պիտ ուղարկւեն նոյն Թեմի Կոնսիստորիային ամեն երեք ամիս, և Թեմի վանքերի եկամտի տասանորդը *).

դ) Թեմի Տ. սրբազան առաջնորդի, սրա Տ. փոխանորդի, Կոնսիստորիայում **) և հոգևոր Կառավարութիւններում ***) և Թեմական Դպրանոցներում ծառայողների և Թեմի բոլոր բարեկարգիչների ռոճկի 2% -ը — ամեն անգամ երբ տարեկան ռոճիկը 150 ռուբլուց աւել է ****).

ե) միանւագ և տարեկան կանոնաւոր նւէրներ *****).

զ) Թեմի բոլոր ծխականներից *****) երկու - երկու կոպէկ, որ պարտաւոր են հաւաքել քահանաները.

է) հինգ - հինգ ռուբլի հոգևոր Ատեաններից տւած իւրաքանչիւր մետրիքականի և արձակման վկայականների համար.

ը) ձեռնադրւելիք քահանաներից հինգ - հինգ ռուբլի, սարկաւագներից երեք - երեք ռուբլի, չորս աստիճան ստացողներից երեք - երեք ռուբլի և երեք աստիճան ստացողներից միանւագ 11 ռուբլի.

թ) Թեմի ուխտատեղիների արդիւնքի քառորդ մասը.

ժ) աշակերտների տարեկան թոշակադրամները՝ ունեւորներից 15—50 ռուբլի, միջակներից 10 ռուբլի, ոչ-աղքատներից 6 ռուբլի (§§ 3՝ ծանօթ., 33՝ ա, բ, 101՝ ծանօթ. 1, 2, 3):

Ծանօթութիւն. Ժապաւինեալ տումարի (§§ 4՝ ժ, 36) մէջ մըտցըրւած գումարն երբեք չի վերադարձւում վճարողին.

*) Св. Зае. XI т. ч. I, изд. 1896 г., ст. 1209, և «1837—1888 Յիսնամեակ հայոց հոգևոր Թեմական Դպրանոցի Երևանայ», Թիֆլիս, 1888 թ., էջ 309.

) — *) Св. Зае. XI т. ч. I, изд. 1896 г., 1183, 1185, 1189.

****) Ibid., ст. 1188՝ 13, ст. 1210.

*****) Ibid., ст. 1141՝ 8, 1188՝ 7.

*****) Ibid., ст. 1188՝ 13.

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵԻՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
Տ. ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ, ՏԱՐԵԿԱՆ ԱԿՏԸ.

§ 12. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների վարչութիւնների Տ. նախագահների եղելութեան և այլն մասին, ի միջի այլոց, տես՝

§ 4՝ ա և ծանոթ. 2, 3, §§ 6, 10 և ծանոթ. 1, 2, 3, §§ 11, 23 և ծանոթ. 1, §§ 27—43, 46՝ ծանոթ., 47՝ ծանոթ. 1, § 48՝ ծանոթ. 1, 2, § 50՝ ծանոթ. 1, 2, §§ 53՝ դ, է, ը, ժ, ժա, ժգ, 55 և ծանոթ. 1, 3, §§ 56, 62՝ ծանոթ. 1, §§ 70՝ բ, գ, զ՝ ծանոթ., 110, 114, 120՝ ծանոթ. 2, 3, § 122՝ ծանոթ. 3, §§ 124՝ ծանոթ., 190՝ ա, 192՝ ծանոթ., 197 և ծանոթ. 1, 3, §§ 198, 201, Յաւելած VIII՝ ԵՏ. 1117, 1141՝ 1, 2, 3, 4, 8, 13, ԵՏ. 1148, 1170, 1172, 1173, 1175, 1182, 1183, 1185, 1188՝ 2, 7, 12—14, ԵՏ. 1207—1211, 1254, ԻՐԱՆ. ԷՅ ԵՏ. 1178.

§ 13. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահը՝ իբր ղեկավար Թեմի հոգևոր գործերի և Աստուածահաճոյ Հաստատութիւնների (§ 10)՝ պատասխանատու է ամենայն Հայոց Սրբազնագոյն Վեհափառ Կաթողիկոսի և քաղաքական Իշխանութեան առաջ՝ Դպրանոցի կառավարութեան ընթացքին (ուղղութեանը) վերաբերեալ*):

§ 14. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի հոգաբարձական ժողովների (§ 10՝ ծանոթ. 1) Տ. նախագահի պարտականութիւնն է՝

ա) ներկայ լինել հոգաբարձական ժողովներին, իսկ իր բացակայութեան դէպքում՝ նշանակել իր տեղ, որպէս «Պաշտօնակատար», Թեմական Ատենի անդամներից կամ քաղաքի քահանաներից մէկին (§ 28՝ ծանոթ. 2).

բ) Դպրանոցի պաշտօնեաների փոխադարձ յարաբերութեան վերաբերեալ՝ անխափան հետեւել §§ 5, 6, 28՝ ծանոթ. 1, §§ 31, 49, 52 և ծանոթ., 57-ում շեշտածին. տարաձայնութեան դէպքում ղեկավար լինել իր ենթադրութիւններով հանդերձ՝ ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին և Սրանից սպասել կարեւոր անօրէնութիւն**).

*) ՏԵՄ. ՀԱԿ. XI Դ. Կ. I, ԻՅԸ. 1896 Դ., ԵՏ. 1170, 1207.

**) Ibid., ԵՏ. 1117, 1132, 1141՝ 2 և ԻՐ., 1146—1148: Դպր. նախագահի և Թեմի անդամների միջև ծագած հարաբերութիւնը «*»:

գ) միջնորդ հանդիսանալ Դպրանոցի տեսչի և ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսի մէջ (§ 50)*), որպէս և՛ Դպրանոցի տեսչի և հոգաբարձութեան մէջ (§§ 6, 28 և ծանոթ. 1, 2, 3).

դ) ամեն անգամ որոշել Դպրանոցի հոգաբարձական ժողովների զբաղմունքի նիւթերը և սկսելու ճիշտ ժամը (§ 28՝ ծանոթ. 5): հոգաբարձական ժողովների զբաղմունքի նիւթերի ցանկին, ի միջի այլոց, պատկանում են՝ Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի հոգաբարձութեանն ուղղւած պաշտօնական և ոչ-պաշտօնական գրութիւնները և բանաւոր դիմումները, որպէս և՛ Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի հոգաբարձութեան այլ և այլ պաշտօնական գործողութիւններին վերաբերեալ:

§ 15. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահի միջոցով միայն պիտ լինեն Դպրանոցի հոգաբարձութեան՝ հոգևոր և քաղաքական Իշխանութիւններին և Ատեններին ուղղւած գրութիւնները, որպէս և՛ հոգաբարձական ամեն տեսակ գրութիւններ:

§ 16. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահին վերապահւում է իրաւունք՝

ա) նայելով դէպքին կամ եղած պահանջին՝ կազմել «միացեալ» և «խառն» ժողովներ (§ 4՝ ծանոթ. 2), և հրաւիրել «խառն» ժողովներին մասնակցելու համար Դպրանոցի այս կամ այն պաշտօնեային կամ պաշտօնեաներին.

բ) ընտրել Կրօնի և Զայնագրութեան ուսուցիչներ՝ համերաշխ միաբանութեամբ Դպրանոցի տեսչի հետ (§ 55).

գ) առաջադրել Դպրանոցի տեսչին՝ ներկայացնել իրեն բանաւոր և զբաւոր տեղեկութիւններ և բացատրութիւններ՝ վերջինս կարգադրութիւններին վերաբերեալ, աշակերտների վարք ու բարքին և յառաջագիմութեան վերաբերեալ, որպէս և՛ առհասարակ Դպրանոցի պաշտօնեաների գործողութիւններին վերաբերեալ**):

§ 17. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահին է միայն վերապահւած իրաւունք՝ բանաւոր Դպրանոցի հոգաբարձական ժողովներին կամ հոգաբարձութեանն ուղղւած պաշտօնական և ոչ-պաշտօնական ծրարները:

) ՏԵՄ. ցածր՝ Յաւելած VIII-րդում ՏԵՄ. ՀԱԿ. XI Դ. Կ. I, ԻՅԸ. 1896 Դ., ԵՏ. 1207-ին կցածս ծանոթութիւնը՝ «»:

**) ՏԵՄ. ՀԱԿ. XI Դ. Կ. I, ԻՅԸ. 1896 Դ., ԵՏ. 1188՝ 14, 1211.

§ 18. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահն ամեն ուսումնական տարւոյ վերջում ստանում է Դպրանոցի տեսչից՝ Դպրանոցի զիտականին և բարոյականին վերաբերեալ ընդհանուր և մանրամասն հաշիւ:

§ 19. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահը, որպէս նախագահ Դպրանոցի հոգաբարձական ժողովի, ունի $1\frac{1}{2}$ ձայն (§ 28՝ ծանօթ. 3):

§ 20. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահին է վերապահւած իրաւունք՝ տալ ժամանակաւոր*) արձակուրդ Դպրանոցի տեսչին և այս կամ այն պաշտօնեային կամ սպասաւորին, սակայն, վերջին դէպքերում, Դպրանոցի տեսչի հաճութեամբ (§ 52 և ծանօթ.):

§ 21. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահին նախագահութեամբ ամեն տարի հրապարակաւ կատարուում է դպրանոցական ակտ (հանդէս), ուր տեսուչը հաշիւ է տալիս Դպրանոցի զիտականին և բարոյականին վերաբերեալ, իսկ հոգաբարձուներէն մէկը կարդում է Դպրանոցի տնտեսականին վերաբերեալը (§ 42):

Ծանօթութիւն. Դպրանոցական ակտը պիտ կատարւի, ըստ չափու յարմարութեան, Դպրանոցի բացման օրը, *Դպրանոցական ակտի օրը հաշուարարութեան օրը (Դպրանոցի տեսչի և արհեստագործների, ուսուցիչների, և այլոց օրը)*

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵԻՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.

§ 22. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի հոգաբարձութիւնը բաղկանում է եօթը հայ անհատներից, որոնք կոչւում են՝ «(այս ինչ) Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի հոգաբարձութեան անդամներ». սրանցից հինգը պիտ լինեն աշխարհականներ և երկուսը՝ քահանաներ:

Ծանօթութիւն. Աշխարհական հոգաբարձուներն ունենում են երեք անձնափոխանորդներ, որ կոչւում են՝ «հոգաբարձու-անձնափոխանորդներ» և փոխարինում են հոգաբարձուներին՝ վերջիններիս երկարատե հիւանդութեան, քաղաքից յաճախակի բացակայութեան և կամ սրանցից մէկի—երեքի հրաժարեցման դէպքերում: Հոգաբարձու — քահանաները նոյն նպատակով ունենում են մի անձնափոխանորդ:

*) Св. Зак. XI т. ч. I, изд. 1896 г., ст. 1172.

§ 23. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի հոգաբարձութեան աշխարհական-անդամների և հոգաբարձու—անձնափոխանորդների ընտրութիւնը լինում է ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսի նախընթաց հաճութեամբ և բարեհաճ հրամանով: Կայացած ընտրութեան մասին Թեմի Տ. սրբազան առաջնորդը և կամ սրա Տ. փոխանորդը յատուկ զրուցութեամբ տեղեկացնում է Վեհափառ Կաթողիկոսին, ամենախոնարհաբար խնդրելով հանդերձ հաստատել նորընտիր հոգաբարձուներին և հոգաբարձու—անձնափոխանորդներին Իր օրհնառաք սրբատառ Կոնդակով:

Ծանօթութիւն 1. Հոգաբարձու—քահանաներին և սրանց անձնափոխանորդներին ընտրում է իր միջից քաղաքի հոգևոր դասը. հոգաբարձու աշխարհականներին և սրանց անձնափոխանորդներին ընտրում է իր միջից քաղաքի ծխականներից կազմւած մասնաժողովը, Երկու դէպքում ևս ընտրութիւնները լինում են Թեմի Տ. սրբազան առաջնորդի և կամ սրա Տ. փոխանորդի նախագահութեամբ, գաղտնի քւէարկութեամբ և ձայների բացարձակ մեծամասնութեամբ:

Ծանօթութիւն 2. Դպրանոցի հոգաբարձու և հոգաբարձու—անձնափոխանորդ կարող են ընտրւել աւելի քան 21 տարեկան հասակ ունեցող անհատներ:

Ծանօթութիւն 3. Ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին վերապահւում է իրաւունք՝ երբեմն նշանակել՝ և՛ աշխարհական, և՛ հոգևորական հոգաբարձուներին՝ ըստ Իր սեպհական ընտրութեան և հաճութեան:

§ 24. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի հոգաբարձութեան անդամները ընտրւում են չորս տարի ժամանակով և առանց էական կամ արտաքոյ կարգի պատճառների չեն կարող արձակւել իրենց պաշտօնից: Ծանօթութիւն. Այդ նոյնը վերաբերում է հոգաբարձու—անձնափոխանորդներին ևս:

§ 25. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի նախկին հոգաբարձուներէն մէկը՝ նախ քան դպրանոցական հոգաբարձութեան նոր ընտրութեան կայանալը՝ պիտ ներկայացնի ընտրող մասնաժողովին Դպրանոցի ելեմըտից ընդհանուր պատկերը՝ հիմնելով իր զեկուցումը ժապաւիտեալ մատեանների (§§ 36, 41, 42) վրա, և այս կամ այն հոգաբարձուի առանձնապէս աչքի ընկնող գործունէութեան կամ անդործութեան վերաբերեալ փաստերը:

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵԻՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ՀՈԳԱՔԱՐՁՈՒԹԻՒՆ-
ՆԵՐԸ, ՀՈԳԱՔԱՐՁԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ, ՀՈԳԱՔԱՐՁՈՒՆԵՐԸ,

§ 26. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների Հոգաբարձութիւնների կազմակերպութեան և այլն վերաբերեալ, ի միջի այլոց, տես՝

§ 4`*q* 4 *ծանօթ.* 1, 2, 3, §§ 5, 6, 10` *ծանօթ.* 1, §§ 14, 15, 16`*ա*, 17, 19, 21—25, 48` *ծանօթ.* 1, § 50` *ծանօթ.* 2, §§ 53`*թ*, 4*գ*, 55` *ծանօթ.* 3, §§ 99, 101 *ծանօթ.* 3, §§ 106, 107, 110, 114, 120` *ծանօթ.* 3, 4, § 122` *ծանօթ.* 3, §§ 128` *ծանօթ.*, 130, 192` *ծանօթ.*, 194`*ա—ը*, 197` *ծանօթ.* 1, 3, §§ 198, 199, 201, *Յաւելւած* VIII` *ԵՏ.* 1210, 1254.

§ 27. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի Հոգաբարձութեան պաշտօնական գրութիւնը ընդունուում է, երբ եօթը Հոգաբարձուներից գէթ չորսը շարունակում են վարել ստանձնած պարտաւորութիւնները. Հակառակ դէպքում՝ բացակայ Հոգաբարձուներին պիտ փոխարինեն սրանց անձնափոխանորդները:

§ 28. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի Հոգաբարձու[թիւնը պարտաւոր է
շաբաթը մի անգամ մասնակցել Դպրանոցի պաշտօնական տնտես-
ական—վարչական ժողովներին, որ կոչոււմ են՝ «այս ինչ» Հ. Թ. Հ.
Դպրանոցի Հոգաբարձական ժողովներ» (§ 14՝ Դ):

Մանթաթուխ 1. Դպրանոցի հոգաբարձական ժողովների անդամ է Դպրանոցի տեսուչը ևս, և ունի Դպրանոցի տնտեսականին վերաբերեալ հարցերում՝ մի ձայն, իսկ Դպրանոցի ուսումնականին և բարոյականին վերաբերեալ հարցերում (§§ 5, 6, 49)՝ վճռական (որոշումն կայացնող) ձայն:

Մանօթիւն 2. Դպրանոցի հոգաբարձական ժողովի պաշտօնական գոյութիւնը ընդունուած է, եթէ ժողովին ներկայ են՝ Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահը կամ սրա Տ. փոխանորդը, Դպրանոցի տեսուչը կամ սրա պաշտօնակատարը և գէթ երկուսը Դպրանոցի հոգաբարձութեան անդամներէից:

Մ ա ն օ թ ու թ իւ ն Յ. Դպրանոցի հոգաբարձական անդամներից, իսկ Գ. Բ. Երկուսը Դպրանոցի հոգաբարձու թեման անդամներից, ընդհանուր հարկերից և օրենքով սահմանված հարկերից զերեքերը կայանում են (§ 192՝ ծանոթ.) ձայների բացարձակ մեծամասնութեամբ, եթէ խնդիրը վերաբերում է Դպրանոցի տնտեսականին: Ձայների հաւասարութեան դէպքում հարկերից զերեքերը կայանում են ընդհանուր հարկերից և օրենքով սահմանված հարկերից զերեքերը կայանում են ընդհանուր հարկերից, իսկ Գ. Բ. Երկուսը Դպրանոցի հոգաբարձու թեման անդամներից:

ըլում գերակշռում է այն կողմը, որին միացել է ժողովը Տ. Նախագահը, Դպրանոցի ուսումնականին և բարոյականին վերաբերեալ խնդիրները՝ հոգաբարձական ժողովներում դրեւիս՝ որոշում են համաձայն սոյն § 28-րդի առաջին ծանօթութեան:

Ծանօթութիւն 4. Իպրանոցի հոգաբարձական ժողովների Տ. նախագահին վերապահւած է իրաւունք՝ երբեմն չենթարկել Յ. Թ. Յ. Իպրանոցի հոգաբարձական ժողովին առաջարկւած հարցը վերջնական քւէարկութեան, այլ բաւականաւ միայն արգէն յայտնւած թեր և դէմ կարծիքներով: Նա մակագրում է Իպրանոցի հոգաբարձութեան (§ 6) և հոգաբարձական ժողովների մօից թղթերը և ստորագրում ելից թղթերը: Իպրանոցի հոգաբարձական ժողովների ելից թղթերն երբեմն կարող է ստորագրել դոյն ժողովների անդամներից մէկը (§ 28 և ծանօթ. 1), սակայն՝ կանխապէս ստանալով հոգաբարձական ժողովների Տ. նախագահի հաճութիւնը (§§ 15, 30):

Մանթութուն Ծ: Դպրանոցի հոգաբարձուհան ժողովները կայա-
նում են Դպրանոցի խորհրդարանում՝ և սկսում են Դպրա-
նոցի վարչութեան Տ. նախագահից ճիշտ որոշած ժամին
(§ 14՝դ):

§ 29. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի Հոգաբարձական ժողովներում տեղի ունեցածն ամենայն ճշտութեամբ և մանրամասնութեամբ արձանագրւում է Հոգաբարձական ժողովների մատեանում, որ կոչւում է՝ «Մատեան (այս ինչ) Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի Հոգաբարձական ժողովների արձանագրութիւնների», և վաւերացնւում է Դպրանոցի վարչութեան և Հոգաբարձական ժողովների Տ. Նախագահի, Դպրանոցի տեսչի, Հոգաբարձուների և Հոգաբարձական (§ 37 բ) ժողովների քարտուղարի ստորագրութիւններով:

Մանօթութիւն, Դպրանոցի Հոգաբարձական Ժողովների որոշումները պարտաւոր են ստորագրել և նրանցով, առանց այլ և այլու թեան, ղեկավարել Դպրանոցի Հոգաբարձական Ժողովի բոլոր անդամները (§§ 22, 28 և ծանօթ. 1)՝ և Ժողովներին ներկայ եղողները, և Ժողովներից բացակայողները:

§ 30. Վ. Թ. Ն. Դպրանոցի հոգաբարձական ժողովներից դուրս՝ հոգաբարձութեան անդամները (§ 22)՝ առանձին - առանձին չունեն ոչ մի պաշտօնական կարգադիր իրաւունք, բացի այն դէպքերից, երբ այդ իրաւունքը տրոււմ է նրանց՝ համաձայն հոգաբարձական ժողովների

որոշման: Վերջին դեպքում նորա գործում են համաձայն պաշտոնական գրութեան, որը՝ իբր անհրաժեշտութիւն՝ պիտ վաւերացնէ Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահի կամ սրա Տ. փոխանորդի ստորագրութեամբ (§ 28՝ ծանօթ. 4):

§ 31. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի հոգաբարձութիւնը ընտրում է Դպրանոցի համար տեսչացու (և իր Տ. նախագահի միջոցով մի առանձին գրութեամբ, ուր շեշտուում է տեսչացու արժանիքը, ամենախոնարհաբար խնդրում է ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին հաստատել սրան տեսուչ Դպրանոցի: Նոյնպէս վարւում է հոգաբարձութիւնը տեսչի արձակման դեպքում ևս (§ 6):

Ծանօթութիւն. Ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին վերապահւում է իրաւունք՝ երբեմն իր իշխանութեամբ ընտրել և հաստատել Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի տեսչին:

§ 32. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի հոգաբարձութիւնը վարձում է Դպրանոցի համար սպասաւորներ համաձայն §§ 33՝ դ, 34՝ ա և 57-ի: Նոյնպէս վարւում է հոգաբարձութիւնը սպասաւորների արձակման դեպքերում ևս:

§ 33. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի հոգաբարձութիւնը՝ համերաշխ համաձայնութեամբ Դպրանոցի տեսչի հետ (§§ 49, 52 և ծանօթ., 57)՝ պարտաւոր է՝

ա) որոշել Դպրանոցի թոշակատու (§ 3՝ ծանօթ.) աշակերտների թիւը և սրանց թոշակադրամների քանակութիւնը, բաժանելով այն համաձայն Դպրանոցում ընդունւած կարգերին և աստիճաններին (§ 11՝ ժ),

բ) որոշել ձրիավարժ և որդեգիր (§ 3՝ ծանօթ.) աշակերտների քանակութիւնը.

գ) որոշել Դպրանոցի ուսուցիչների և այլ պաշտօնեաների և սպասաւորների (§ 4՝ թ) քանակութիւնը.

դ) որոշել Դպրանոցի տեսչի, ուսուցիչների և այլ պաշտօնեաների և սպասաւորների ռոճիկը և վերջինս վճարելու տեղն ամեն ամսի 20-ին (§§ 47 և ծանօթութիւններ, 62 և ծանօթութիւններ, 84՝ ծանօթ., 90՝ ծանօթ., 95՝ ծանօթ., 127՝ ծանօթ., 195—196).

է) որոշել Դպրանոցում աւանդելիք առարկաների դասադիրը (§§ 195, 196 ա, բ).

զ) որոշել Դպրանոցի շէնքին և այլ տնտեսական բարենորոգութիւններին վերաբերեալը.

է) ընտրել և հաստատել Դպրանոցի համար բժիշկ (§ 189՝ 1), տնտես (§ 189՝ 8).

ը) առանձնապէս վարձատրել Դպրանոցի աչքի ընկնող քրտնաջան պաշտօնեաներին և սպասաւորներին.

թ) կառավարել Դպրանոցի կալւածները և գոյքը.

ժ) հսկել որպէս ղե Դպրանոցին հասանելիք արդիւնքները (§ 11) ժամանակին ստացւեն, և ստանալ այն.

ձա) ամեն կերպ ջանալ բարւոքել Դպրանոցի տնտեսականը.

ձբ) որոշել Դպրանոցի տարեկան կանխահաշիւը.

ձգ) օրինաւոր պայմանագրով կապալով տալ Դպրանոցի կալւածները.

ձդ) ըստ ներման հանգամանաց նպաստել Դպրանոցի առանձնապէս աչքի ընկնող յառաջագէտ աշակերտներին՝ շարունակելու իրենց ուսումն արտասահմանի և Պետական բարձրագոյն ուսումնարաններում (§§ 70՝ գ, 117՝ աւագ. 1, 3).

ձէ) ստանալ Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահից և տալ Դպրանոցի պաշտօնեաներին ժապաւինեալ տոււմարներ՝ ըստ չափու հարկաւորութեան զրի առնելու Դպրանոցի ամեն տեսակ գործերը.

ձզ) ամեն ամսի և ուսումնական տարւայ վերջում և երբեմն՝ անժամանակ — յանկարծակի ստուգել ժապաւինեալ տոււմարները.

ձէ) տպագրել Դպրանոցի ուսումնականին — տնտեսականին վերաբերեալ համառօտ տեղեկագրներ և ցրւել այն ձրի հասարակութեան մէջ:

Ծանօթութիւն. Սոյն § 33-դի թ, ժ, ժգ, ժե, ժզ կէտերում շեշտածին Դպրանոցի տեսուչը մասնակցում է միմիայն երբ այդ կէտերում շեշտածը դրւում է Դպրանոցի հոգաբարձական ժողովում (§§ 14՝ դ, 28՝ ծանօթ. 1, §§ 36, 39).

§ 34. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի հոգաբարձութիւնը, ըստ ներման Դպրանոցի տնտեսականի, պարտաւոր է՝

ա) կատարել Դպրանոցի տեսչի և մանկավարժական—ուսուցչական ժողովի առաջարկութիւնները՝ նոր զրքեր և դասարանների համար զանազան ուսումնական պիտոյքներ ձեռք բերելուն վերաբերեալ, զնեւ աշակերտներին մանկավարժական—ուսուցչական ժո-

զովի կողմից՝ իբր պարզե տրեւելք դրբերը (§ 122՝ ծանօթ. 2, § 123՝ ծանօթ. 1, § 194՝ է), հոգալ՝ դպրանոցական և աշակերտական գրադարանները (§§ 53՝ ժբ, 97՝ դ) ձօխացնելու, զուգընթաց դասարաններ բանալու, Դպրանոցի սպասաւորների թիւն աւելացնելու և ուրիշ՝ Դպրանոցի տնտեսականին վերաբերեալ կարգադրութիւնների մասին:

է) կատարել Դպրանոցի տեսչի և մանկավարժական—ուսուցչական ժողովի առաջարկութիւնը՝ Դպրանոցի ձրիավարժ աշակերտներին ուսումնական անհրաժեշտ պիտոյքներ տալու մասին (§§ 70՝ 2, 73, 107):

զ) ըստ չափու կարեաց օգնել Դպրանոցի դասարանական դաստիարակներին՝ § 96-րդի «իբ»-ում յիշատակածն իրադրծելիս:

§ 35. Յ. Թ. Յ. Դպրանոցի հոգաբարձութիւնը ստանում է Թեմի Տ. սրբազան առաջնորդից կամ սրա Տ. փոխանորդից երկու ժապաւինեալ տպադրեալ մատեան, որոնցից մէկում արձանագրուում է Դպրանոցի ամեն կազ-կարասիքը, դրբերը և այլ ուսումնական պիտոյքները, իսկ միւսում՝ Դպրանոցի դրամական ելեմուտքը (§§ 11 և ծանօթ., 194: Տես ևս §§ 4՝ ժ, 33՝ ժէ):

§ 36. Յ. Թ. Յ. Դպրանոցի հոգաբարձութիւնն ունի իր հսկողութեան և տնտեսութեան տակ Դպրանոցի տնտեսականը, նրա բոլոր սեպհականութիւնները և դրամները, որ ստացւում են § 11-ում յիշեալ աղբիւրներից և ամեն անգամ ամենայն ճշտութեամբ և մանրամասնութեամբ արձանագրուում ժապաւինեալ տումարում (§ 35) և համառօտիւ՝ հոգաբարձական ժողովների արձանագրութիւնների մատեանում, տալիս է միամտադիր դրամ նւիրողներին կամ հասուցանողներին և առանձին գրութեամբ յանձնում դրամներն իր զանձապահին (§ 37՝ ա):

Ծանօթութիւն 1. Դպրանոցի հոգաբարձութիւնը տալիս է Թեմի մամալաճառութիւնը կապալով և կամ յանձնում է այն յատուկ անձնաւորութեան—երկու դէպքում՝ ևս՝ օրինաւոր պայմանագրով:

Ծանօթութիւն 2. Դպրանոցի հոգաբարձութիւնը բանում է Դպրանոցին կից գրախանութ (§ 4՝ ժ), ուր վաճառում է դասագրքեր, անհրաժեշտ ընթերցանութեան գրքեր և այլ ուսումնական պիտոյքներ:

Ծանօթութիւն 3. Դպրանոցի հոգաբարձութիւնը հաւաքում է կամաւոր նւէրները կամ ինքը՝ իր անդամների միջոցով և

կամ՝ յանձնելով այն արժանահաւատ անձնաւորութիւններին [§§ 11՝ ծանօթ., 35]*):

§ 37. Յ. Թ. Յ. Դպրանոցի հոգաբարձութիւնն ունի՝

ա) առանձին զանձապահ (§ 189՝ 4), որ ընտրւում է իրեն՝ Դպրանոցի հոգաբարձութեան անդամների միջից՝ ամբողջ հոգաբարձութեան համախոհ հաճութեամբ և համերաշխ պատասխանատուութեամբ. զանձապահի անուն—ազգանունը՝ Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահի միջոցով՝ յայտնւում է ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին:

բ) առանձին գրադիր կամ քարտուղար, որը միաժամանակ վարում է Դպրանոցի հոգաբարձական ժողովների քարտուղարի պաշտօնը ևս (§§ 4՝ թ, 189՝ 3): Այս վերջին պաշտօնը կարելի է յանձնել Դպրանոցի ուսուցիչներից որ և է մէկին և կամ՝ դրսի մարդուն. առաջին դէպքում՝ իբր անհրաժեշտութիւն՝ պիտ լինի Դպրանոցի տեսչի համաձայնութիւնը:

§ 38. Յ. Թ. Յ. Դպրանոցի հոգաբարձութիւնն ունի երկաթեայ արկղ, որ պահւում է հոգաբարձութեան զանձապահի (§ 37՝ ա) հսկողութեան տակ Դպրանոցի խորհրդարանում և ուր զետեղւում են Դպրանոցի մուհահալները, կալաւածաթղթերը և առօրեայ ծախքերի համար կարեւոր առձեռն դրամը. իսկ ֆինացած դպրանոցապատկան դրամը յանձնւում է Պետական բանկային կամ դրամական հաստատութեան՝ ընթացիկ հաշուով և կամ՝ որ և է արժականահաւատ անձնաւորութեան՝ օրինաւոր գրաւականով և որոշ տուկոսով:

Ծանօթութիւն. Նոյնպէս վարւում է Դպրանոցի հոգաբարձութիւնն ուսումնական տարւայ վերջում աւելացած դպրանոցապատկան դրամին վերաբերեալ ևս:

§ 39. Յ. Թ. Յ. Դպրանոցի հոգաբարձութեան անհրաժեշտ պարտաւորութիւնն է ամէն-ամիս ստուգել իր զանձապահի (§ 37՝ ա) դպրանոցապատկան զուամարները և համառօտիւ գրի առնել հոգաբարձական ժողովների մատեանում սրա հետեանքը, վերջինս պիտ վաւերացնէի հոգաբարձական ժողովի Տ. նախագահի, բոլոր անդամ:

*) Св. Зае. XI т. ч. I. изд. 1896 г., ст. 1188՝ 7.

ների (§§ 22, 28 և ծանոթ. 1) և քարտուղարի ստորագրութեամբ (§ 29 և ծանոթ.):

§ 40. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի հոգաբարձութիւնը վարում է Դպրանոցի ծախքերը (§ 194) համաձայն Կայսրութեան ընդհանուր օրէնքներին՝ զրի առնելով ծախքերը ժապաւինեալ տուեմարում և ապա՝ վաւերացնելով ծախքերը Դպրանոցից ղրամ ստացողների խսկական ստորագրութեամբ:

§ 41. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի հոգաբարձութիւնն ամեն տարւայ վերջում իր Տ. նախագահի միջոցով յանձնում է բոլոր ժապաւինեալ տուեմարները Թեմի Կոնսիստորիային՝ քննութեան համար *):

§ 42. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի հոգաբարձութիւնը դպրանոցական ակտի ժամանակ (§ 21 և ծանոթ.) ներկայացնում է հասարակութեանը § 41-ում ակնարկեալ ժապաւինեալ տուեմարներից քաղած մի քանի համառօտ տեղեկութիւններ. հոգաբարձական նոր ընտրութեան ժամանակ դոյն հոգաբարձութիւնը տալիս է իր չորսամեայ (§ 24) պաշտօնավարութեան վերաբերեալ համառօտ տեղեկութիւն ընտրող մասնաժողովին (§ 23՝ ծանոթ. 1, § 25)՝ հիմնելով այն դոյն այդ ժապաւինեալ տուեմարների վրա:

§ 43. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի հոգաբարձութիւնը, իր պաշտօնավարութեան չորսամեայ ժամանակամիջոցը լրանալուց յետոյ, պարտաւոր է յանձնել իր յաջորդին Դպրանոցի՝ իր պատասխանատու հսկողութեան տակ եղած ամեն կայքը, գոյքը, մատեանները, դրամը և այլն:

Ծանոթութիւն. Դպրանոցի կայքին, գոյքին, դրամին և այլն վերաբերեալ ապացուցեալ որ և է պակասը՝ և՛ § 43-րդում ակնարկած դէպքում, և՛ առհասարակ ունի տուեմարը Դպրանոցի հոգաբարձութիւնը (§§ 22)՝ իբր ամբողջութիւն:

*) Св. Заг. XI т. ч. I., изд. 1896 г., ст. 1211.

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ՏԵՍՈՒՉՆԵՐԸ.

§ 44. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների տեսուչների ընտրութիւնների և այլն մասին, ի միջի այլոց, տես՝

§ 4՝բ և ծանոթ. 2, 3, §§ 6, 7, 10՝ ծանոթ. 2, §§ 11՝դ, 14՝բ, գ, 16՝բ, գ, 18, 20, 21, 28՝ ծանոթ. 1, 2, 3, §§ 29 և ծանոթ., 31 և ծանոթ., 32, 33 և ծանոթ., 34՝ա, բ, 37՝բ, 39, 63՝գ, դ, զ, ը, թ, ժգ, 64, 67՝ ծանոթ., 68՝ ծանոթ., 69 և ծանոթ., 70՝բ, գ, զ՝ ծանոթ., 72, 73 և ծանոթ., 74, 75 և ծանոթ., 76 և ծանոթ., 77՝ ծանոթ., 81, 82, 83, 85, 87՝բ, ը, ժգ, ժը՝ ծանոթ., իա, 91՝ ծանոթ., 93՝գ, ժը, ի, իա և ծանոթ., 95, 96՝ա, բ, գ, ը, թ, իբ, 97՝ա, զ, 99, 100, 101 և ծանոթութիւններ, 102՝ ծանոթ., 108, 110, 111՝դ, 113, 114, 120՝ ծանոթ. 2, 3, 4, § 122՝ ծանոթ. 3, § 123՝ ծանոթ. 2, §§ 124՝ ծանոթ., 128՝ ծանոթ., 130, 152, 190՝ա, 191՝դ, 192՝ ծանոթ., 194՝դ, 195, 196՝գ, 197՝ ծանոթ./2, 3, §§ 198, 201, Յաւելածներ՝ II, VIII՝ ст. 1210, 1211, 1254.

§ 45. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի տեսչին հարկ է լինել՝ օրինակելի վարքի տէր, բարեկիրթ, պաշտօնավարութեան մէջ հմուտ, տեղեկ Հ. Թ. Հ. Դպրանոցներում աւանդուող առարկաներին և սրանց աւանդման եղանակին, զիտակ մանկավարժութեան պահանջներին:

46. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի տեսուչը հրաւիրւում և հաստատուում է (§ 31 և ծանոթ.) միայն և եթ մի տարի ժամանակով և, երբ արժանի և համապատասխան է դատւում իր պաշտօնին, վերահաստատուում է, սակայն՝ դարձեալ մի տարի ժամանակով, և այսպէս շարունակ:

Ծանոթութիւն. Վերահաստատման արժանի դատւած տեսուչն ունի ստանալու այդ առթիւ Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահից պաշտօնական գրութիւն յունիս ամսի 20-ից ոչ ուշ (§ 8 և ծանոթ. 1):

§ 47. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի՝ նախ քան որոշեալ ժամանակամիջոցի (§ 46) լրանալն արձակեալ տեսչին վերապահւում է իրաւունք՝ շարունակ—ամէն—ամիս ստանալ իրեն հասանելի ռոճիկը

(§§ 33՝ գ, 196՝ գ)՝ մինչ որոշւած ժամանակամիջոցի (§ 46) լրանալը, սակայն՝ ոչ աւելի քան երեք ամիս:

Ծանօթութիւն 1. Իրեն հասանելի ռոճիկը ստանալ ցանկացող արձակած տեսուչը պարտաւոր է իր արձակելուց յետոյ մի ամսւայ ընթացքում ղեմել առանձին խնդրագրով Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահին՝ կցելով խնդրագրին իր հասցէն ևս:

Ծանօթութիւն 2. Կամովին՝ համաձայն իր խնդրագրին արձակած տեսուչը ստանում է ռոճիկ միայն մինչ իր արձակման օրը:

§ 48. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի տեսչի պաշտօնի համար կարելի է հրաւիրել միմիայն բարձրագոյն (համալսարանական և այլն) որ և է բաժնի աւարտման օրինական վկայական ունեցող՝ և՛ աշխարհական, և՛ հոգեւորական անհատներ:

Ծանօթութիւն 1. Բարձրագոյն ուսման տէր անհատների բացակայութեան դէպքում՝ Դպրանոցի հոգաբարձութիւնը հրաւիրում է Դպրանոցի արժանաւոր ուսուցիչներից և կամ դրսից մէկին՝ իբր «Պաշտօնակատար տեսչի» (Տես սոյն §-ի յետագայ ծանօթութիւնը և §§ 4՝ բ, 33՝ գ, 196՝ գ):

Ծանօթութիւն 2. Դպրանոցի տեսչի-պաշտօնակատարին հաստատում և արձակում է Թեմի Տ. սրբազան առաջնորդը և կամ սրա Տ. փոխանորդը (§ 10 և ծանօթ. 1)՝ կանխապէս ստանալով այդ մասին ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսի հաճութիւնը: Ի դէպ ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսի ժամանակաւոր բացակայութեան և հայրապետական Աթոռի թափուր լինելուն՝ նոյն աթոռի պիտ կանխապէս ստանալ կաթողիկոսական Տ. տեղակալի հաճութիւնը *): Տեսչի-պաշտօնակատարին իւրացնում են տեսչի բոլոր իրաւունքները և պարտաւորութիւնները:

§ 49. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի տեսուչն է Դպրանոցի բարոյական և զիտական (ուսումնական) բարեկարգութեան և յառաջադիմութեան անմիջական կառավարիչը և պատասխանատու ղեկավարը. նա հոգում և հսկում է, որ Դպրանոցում գոյութիւն ունեցող և գործող բոլոր տարրերը պատշաճաբար օժանդակեն միմեանց և պահպանեն դպրանոցական առօրեայ նիստ ու կացում կենդանի կապակցութիւն. միմիայն նրա հաճութեամբ և միջոցով են լինում Դպրա-

*) Св. Зап. XI. т. ч. I, изд. 1896 г., ст. 1148.

նոցի զիտականին և բարոյականին վերաբերեալ այս կամ այն կարգադրութիւնները:

§ 50. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի տեսուչն ունի իրաւունք՝ կարեւոր դէպքերում անմիջապէս (Տես ևս § 14՝ գ) ղեմել ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին *):

Ծանօթութիւն 1. Դպրանոցի տեսչի միջոցով են ղեմում Դպրանոցի ուսուցչական խումբը, ուսուցիչները և այլ պաշտօնեաները Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահին և ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին: Սակայն՝ ծայրայեղ դէպքերում Դպրանոցի ուսուցիչներին և այլ պաշտօնեաներին ևս վերապահւած է իրաւունք՝ անմիջապէս ղեմել ամենախոնարհ խնդրագրով՝ և՛ Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահին, և՛ ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին:

Ծանօթութիւն 2. Դպրանոցի տեսուչը ղեմում է ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին՝ ամենախոնարհ խնդրագրով, Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահին, հոգաբարձութեանը, հոգաբարձական և մանկավարժական—ուսուցչական ժողովներին՝ յայտարարութեամբ (Տես ևս § 47՝ ծանօթ. 1), ուսուցիչներին և այլ պաշտօնեաներին՝ առաջադրութեամբ:

§ 51. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի տեսչին է միմիայն վերապահւած իրաւունք՝ բանալ Դպրանոցի մանկավարժական—ուսուցչական ժողովներին ուղղւած պաշտօնական և ոչ-պաշտօնական ծրարները:

§ 52. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի տեսչին անմիջապէս ենթադրում են Դպրանոցի բոլոր պաշտօնեաները՝ ուսուցիչները, դաստարանական դաստիարակները, աւագ վերակացուն, վերակացուները, տեսչական քարտուղարը, զրադարանապետները և այլն (§§ 4՝ ե—թ, 189՝ 1, 2, 3, 5, 7): Սոքա պարտաւոր են առանց դանդաղելու և ամենայն ճշտութեամբ կատարել տեսչի բոլոր պատուէրները:

Ծանօթութիւն. Դպրանոցի տեսչին անմիջապէս ենթադրում են Դպրանոցի սպասաւորները, Սոքա վարձում և արձակում են տեսչի նախապէս հաճութեամբ (§§ 33՝ գ, գ, 57, 193՝ գ):

§ 53. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի տեսչի պարտաւորութիւններն են՝
ա) միշտ ներկայ լինել Դպրանոցում՝ վերջնում՝ դասախօսութիւն եղած ժամանակ:

) Св. Зап. XI. т. ч. I, изд. 1896 г., ст. 1117, 1170, 1207. Տես ևս Յաւելւած VIII-րդում՝ ст. 1207-ին կցած ծանօթութիւնը՝ «»:

բ) ամենայն աշխույժութեամբ հսկել, որպէս զի Դպրանոցի բոլոր պաշտօնեաները և ուսուցիչները տէր լինեն իրենց իրաւունքների և՛ ճշտիւ և սրբութեամբ կատարեն իրենց պարտաւորութիւնները, որպէս զի Դպրանոցում տիրող — ղեկավար հանդիսանան մանկավարժութեան պահանջները և Դպրանոցի կանոնադրութեան և ծրագրի թելադրութիւնները:

գ) յաճախակի ներկայ լինել Դպրանոցի ուսուցիչների դասախօսութիւններին՝ տեղեակ և վերահասու լինելու ուսուցիչների դասախօսութեան եղանակին և որպիսութեանը և՛ Դպրանոցի աշակերտների յառաջադիմութեանը, սրանց զբաւոր և բանաւոր աշխատութիւններին:

դ) հրահանգներ տալ իրեն ենթադրեալ պաշտօնեաներին և սպասաւորներին (§ 52 և ծանօթ.) և պահանջել սրանցից տեղեկութիւններ և բացատրութիւններ Դպրանոցի թէ՛ տնտեսականին և թէ՛ զիտականին — բարոյականին վերաբերեալ՝ ուղղելով թերութիւնները համաձայն Դպրանոցի ծրագրին և կանոնադրութեանը: Իսկ եթէ վերջին տեսակի կարգադրութիւնները բարձր են իր՝ իբր Դպրանոցի տեսչի՝ պաշտօնական միջոցներից, ղիմել Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովին — եթէ լուծելի խնդիրն ունի մանկավարժական բնաւորութիւն, և՛ Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահին (§ 10) և՛ կամ սրա միջոցով (§ 14՝ գ) կամ անմիջապէս (§ 50)՝ ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին*) — եթէ լուծելի խնդիրն ունի զուտ վարչական բնաւորութիւն:

ե) հսկել աշակերտների վարք ու բարքի վրա՝ անձամբ և դասարանական դաստիարակների, աւագ վերակացւի ու վերակացունների միջոցով՝ ներշնչելով նրանց լաւ, բարոյական նիստ ու կացի օրինակներ, իսկ իրենց սխալմունքների մէջ յամառող աշակերտներին արձակել Դպրանոցից՝ նախապէս խորհրդակցելով այդ մասին Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովի հետ:

Ծանօթութիւն «Ե»-ի. Դպրանոցի տեսչին վերապահուած է իրաւունք՝ իր լիազօր իշխանութեամբ անյապաղ արձակել Դպրանոցից ծայրայեղ վատարար նիստ ու կաց վարող աշակերտներին (§ 100):

*) Св. Зае. XI т. ч. I, изд. 1896 г., ст. 1117, 1146—1148: «... և նախ քան զայն օր 1207-ից հետո ևս արդարեւ չի կարող...»:

զ) փոխարինել բացակայող ուսուցչին մի ուրիշով (§§ 55, 87՝ դ):

Ծանօթութիւն «զ»-ի. Եթէ ուսուցչի բացակայութեան բուն պատճառն է մի ամսից աւելի տեղող հիւանդութիւնը, այդ դէպքում շատ ցանկալի է, որ փոխարինողը լինի Դպրանոցի պաշտօնեաներից մէկը, որպէս զի հիւանդ ուսուցչից՝ կազդուրելով կարողանայ շարունակել իր նախկին պաշտօնը:

է) կատարել Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահի առաջադրութիւնը (§ 16՝ գ)՝ տալ իրեն բանաւոր և զբաւոր տեղեկութիւններ և բացատրութիւններ՝ Դպրանոցի տեսչին ենթադրեալ զործերին և զործողութիւններին վերաբերեալ, իսկ ուսումնական տարւոյ վերջում՝ ներկայացնել Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահին մանրամասն և ընդհանուր հաշիւ՝ Դպրանոցի զիտականին և բարոյականին վերաբերեալ*):

ը) տեղեկացնել Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահին աշակերտների ընդունելութեան և արձակման մասին (§ 100):

թ) նախագահել Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովներին (§ 69), որոշել սրանց սկսելու ձիշտ ժամը (§ 79) և մասնակցել Դպրանոցի հոգաբարձական ժողովներին (§ 28՝ ծանօթ. 1):

ժ) Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահի բացակայութեան դէպքում՝ նախագահել Դպրանոցի «միացեալ» և «խառն» ժողովներին (§ 4՝ ծանօթ. 2, 197):

ժա) իր պաշտօնական զործողութիւնների մասին ամեն անգամ տեղեկութիւն տալ Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահին:

ժբ) վերահասու լինել Դպրանոցի թանգարանի և զրադարանների (§ 4՝ ժ) վրա՝ որոշելով թանգարանի և տպարանի (§ 4՝ ժ) վրա հսկողների պարտաւորութիւնները, ընթերցանելի զրքերի ցուցակը (մանկավարժական — ուսուցչական ժողովի միջոցով [§ 70՝ բ]), զրքեր բաժանելու կարգը և ժամանակը:

ժգ) ներկայացնել Դպրանոցի հոգաբարձութեան Տ. նախագահին Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովների որոշ-

*) Св. Зае. XI т. ч. I, изд. 1896 г., ст. 1211.

մամբ կարևոր և անհրաժեշտ դատաժամ է՝ և՛ ուսումնական, և՛ տնտեսական պիտոյքների և այլն ցուցակը՝ խնդրելով տնօրինել ինչ որ արժան է (§§ 34՝ ա, բ, 50՝ ծանօթ. 2)։

ԺԴ) ունենալ «Տեսչական ելից» և «Տեսչական մտից» մատենաներ։

§ 54. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի տեսչին արգելվում է ունենալ Դպրանոցից դուրս որ և է պաշտօն. նրան նաև վայել է ազատ լինել դասաւանդութեան պարտաւորութիւնից. յամենայն դէպս, որպէս զի կողմնակի պարտաւորութիւններն արգելք չլինեն Դպրանոցի տեսչին ամենայն ճշտութեամբ և լրջութեամբ կատարելու իր անմիջական՝ տեսչական պարտաւորութիւնները, նրան թոյլատրւում է ունենալ ոչ աւելի քան վեց դաս շաբաթական։

§ 55. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի տեսուչն իր լիազօր իշխանութեամբ ընտրում և հաստատում է (§ 57) Դպրանոցի համար ուսուցիչներ (§§ 59—65), դասարանական դաստիարակներ (§§ 94—97), աւագ վերակացու (§§ 80—87), վերակացուներ (§§ 88—93), տեսչական քարտուղար (§ 189՝ 3), գրադարանապետ (§ 189՝ 2) և այլ պաշտօնեաներ (Տես ևս §§ 33՝ գ, 34՝ ա), յայտնելով միաժամանակ այդ ամենի մասին Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահին՝ ի գիտութիւն։

Ծանօթութիւն 1. Կարևոր դէպքում Դպրանոցի տեսուչն իր լիազօր իշխանութեամբ ընտրում և հաստատում է Դպրանոցի ուսուցիչներից մէկին «Օգնական» (§§ 33՝ գ, 196՝ զ) իրեն, յայտնելով այդ մասին Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահին՝ ի գիտութիւն։

Ծանօթութիւն 2. Դպրանոցի տեսչի օգնականի իրաւունքները և պարտաւորութիւններն որոշում է ինքը՝ Դպրանոցի տեսուչը (§ 69՝ ծանօթ.)։

Ծանօթութիւն 3. Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահը և համագումար պաշտօնական կազմը պարտաւոր են ճանաչել և ընդունել սղին § 55-ում ակնարկած՝ և՛ իրր հիմնական յօդւած, և՛ իրր ծանօթութիւններ՝ Դպրանոցի տեսչի պաշտօնական գործողութիւնները։

§ 56. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի տեսուչն իւրաքանչիւր երկամեակի վերջում ստանում է Դպրանոցի ուսուցիչներից յայտարարութիւն, ուր ամփոփ գծերով նշմարւած պիտ լինեն իւրաքանչիւր ուսուցչի՝

անցած երկամեակում աւանդւած առարկային վերաբերեալ դասախօսութեան չափը, աշակերտների յառաջադիմութիւնը, ջանասիրութիւնը, ուշադրութիւնը և վարքը և՛ ուսուցչի տեսակէտից այդ առթիւ անհրաժեշտ դատաժամ նկատողութիւնները—ծանօթութիւնները։ Իր կողմից Դպրանոցի տեսուչը տալիս է Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահին տեղեկութիւն՝ իւրաքանչիւր դասարանի աշակերտների քանակութեան վերաբերեալ և թէ քանի՝ աշակերտ է արձակւած երկամեակի ընթացքում։

§ 57. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի տեսչին վերապահւած է իրաւունք՝ յորդորել և յանդիմանել Դպրանոցի անհոգ և դանդաղ ուսուցիչներին և այլ պաշտօնեաներին (§ 52) և սպասաւորներին (§§ 52՝ ծանօթ.), իսկ անուղղութեան դէպքում՝ իր լիազօր իշխանութեամբ և առանց այլ և այլութեան անյապաղ հեռացնել նրանց Դպրանոցում վարած պաշտօններից և հրաւիրել (հրաւիրել—բացի Դպրանոցի բժշկից [§ 33՝ է]) ուրիշ նորերին (§§ 16՝ գ, 52 և ծանօթ., 53՝ է, 55 և ծանօթ. 1, 2, §§ 87՝ ժզ, 193՝ գ)։

§ 58. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի տեսչի և սրա օգնականի պատահական միաժամանակ բացակայութեան դէպքում՝ նրանց փոխարինում է Դպրանոցի տեսչի «Ժամանակաւոր օգնական»-ի (§ 196՝ զ) տիտղոսով՝ Դպրանոցի ուսուցիչներից մէկը՝ տեսչի յանձնարարութեամբ։

Ծանօթութիւն. Դպրանոցի տեսչի ժամանակաւոր օգնականի պաշտօնական զիրքը որոշւում է համաձայն § 55-րդի ծանօթութիւն 2 և 3-ին։

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵԻՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ.

§ 59. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների ուսուցիչների հրաւիրւելու և այլն մասին, ի միջի այլոց, տես՝

§ 4՝ ե և ծանօթ. 2, 3, §§ 7, 11՝ գ, 14՝ բ, 20, 33՝ գ, գ, ե, ը, 37՝ բ, 48՝ ծանօթ. 1, § 50՝ ծանօթ. 1, 2, §§ 52, 53՝ բ, գ, դ, զ և ծանօթ., 55 և ծանօթ. 1, 3, §§ 56—58, 68, 71, 72, 74, 75՝ ծանօթ., 76, 78, 85՝ ծանօթ., 87՝ գ, ը, ժա, ժբ, ժթ, իա, 93՝ զ, ժգ, ժը, 95, 96՝ ը, ժ, ժե, 97՝ բ, 102՝ ծանօթ., 111՝ գ, 113, 114, 120՝ ծանօթ. 3, § 122՝ ծանօթ. 3, §§ 124՝

Ժանոթ., 135, 146՝ Ժանոթ. 1, 2, § 147՝ Ժանոթ. 1, §§ 148 և Ժանոթ.— 188՝ §§ 149, 150, 151, 154, 157, 158, 159, 161, 166, 168, 169, 171, 172, 174, 176, 177, 184, 186, 187, §§ 190՝ Ե, 195, 196՝ ա, բ, 201, Յաւելած VIII՝ Եր. 1210, 1254:

§ 60. Յ. Թ. Յ. Դպրանոցի ուսուցչին հարկ է լինել՝ լիովին տեղեակ ստանձնելիք առարկաներին և գիտելիքներին, բարեկիրթ, ուղղամիտ՝ հաւատով, աշխատասէր և ունենալ աւարտման օրինական վկայական (Յ. Թ. Յ. Դպրանոցի կամ ս. էջմիածնի Գէորգեան ձեւարանի կամ Ուսուցչական Ինստիտուտի կամ Համալսարանի և կամ այլ բարձրագոյն ուսումնարանի):

§ 61. Յ. Թ. Յ. Դպրանոցի ուսուցիչները հրաւիրուում և հաստատուում են միայն և եթ մի տարի ժամանակով և, երբ արժան և համապատասխան են դատուում իրենց պաշտօնին, վերահաստատուում են, սակայն՝ դարձեալ մի տարի ժամանակով, և այդպէս շարունակ:

§ 62. Յ. Թ. Յ. Դպրանոցի՝ նախ քան որոշուած ժամանակամիջոցի (§ 61) լրանալն արձակուած ուսուցչին վերապահուում է իրաւունք՝ շարունակ—ամսէ—ամիս ստանալ իրեն հասանելի ռոճիկը (§ 196՝ ա, բ)՝ մինչ որոշուած ժամանակամիջոցի (§ 61) լրանալը, սակայն՝ ոչ աւելի քան երեք ամիս:

Ծանոթութիւն 1. Իրեն հասանելի ռոճիկը ստանալ ցանկացող արձակուած ուսուցիչը պարտաւոր է իր արձակելուց յետոյ մի ամսւայ ընթացքում գիմել առանձին խնդրագրով Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահին՝ կցելով խնդրագրին իր հասցէն ևս:

Ծանոթութիւն 2. Կամովին՝ համաձայն իր խնդրագրին արձակուած ուսուցիչը ստանում է ռոճիկ միայն մինչ իր արձակման օրը:

§ 63. Յ. Թ. Յ. Դպրանոցի ուսուցչի պարտաւորութիւններն են՝

ա) լինել անկեղծ և ճշմարտասէր և՛ պատուել իր պաշտօնակիցների անձնավորութիւնը և յարգը:

բ) խղճի մտօք և ամենայն անաչառութեամբ՝ համաձայն Դպրանոցի կանոնադրութեան կատարել իր ստանձնած պաշտօնը. այդ վերաբերուում է՝ և՛ դասերի քանակութեանը, և՛ դասաւանդութեան և դպրանոցական այլ և այլ զբաղմունքներին (Տես ևս ցածր՝ Ժ):

գ) առանց դանդաղելու և ամենայն ճշտութեամբ կատարել Դպրանոցի տեսչի հրահանգները և առաջարկները:

դ) իր պաշտօնավարութեան ամբողջ ընթացքում ընթանալ Դպրանոցի տեսչի և այլ պաշտօնեաների հետ՝ իբր մի անձ:

ե) դասախօսելիս՝ ուղեցոյց առնել մանկավարժութեան և Դպրանոցի ծրագրի պահանջները:

զ) յայտնել Դպրանոցի տեսչին Դպրանոցում նկատած թերութիւնները (§§ 53՝ դ, 56):

է) արձանագրել «Դասարանական մատեան»-ներում (§§ 140, 176) աւանդելի դասը և աշակերտական զանցառութիւնները՝ նշանակելով հանդերձ վերջինների առթիւ տեղի ունեցած իր ուղղիչ-զսպիչ նկատողութիւնները և նշանակած պատիժները (§ 114 և Ժանոթութիւններ)՝ ի գիտութիւն աւագ վերակացւի (§ 87՝ Ժը), վերակացւի (§ 93՝ դ) և դասարանական դաստիարակի (§ 96՝ Ե):

ը) անխափան ներկայ գտնել մանկավարժական—ուսուցչական ժողովներին և ամենայն ճշտութեամբ կատարել այդ ժողովների որոշումները—տնօրէնութիւնները (§ 4՝ Ժանոթ. 3), իսկ անպատեհ բացակայութեան դէպքում՝ կանխապէս յայտնել այդ մասին Դպրանոցի տեսչին, բացատրելով բացակայութեան պատճառ—առիթը:

թ) թոյլտուութիւն խնդրել Դպրանոցի տեսչից ժամանակաւոր բացակայութեան համար (§ 20) և տալ սրան բացատրութիւն պատահական բացակայութեան դէպքում:

ժ) ըստ չափու կարեաց յանձն առնել և ամենայն հաւատարմութեամբ կատարել Դպրանոցում այնպիսի պաշտօններ, որոնք սերտ կապուած են Դպրանոցի յառաջադիմութեան և պաշտօնական դիրքի բարելաւման հետ:

ժա) լինել դասարանում ոչ ուշ քան հինգ րոպէ որոշուած զանգից յետոյ:

ժբ) ունենալ դասաւանդութեան ժամանակ «Դասարանական աշակերտական անւանական ցուցակ (առարկայական ցուցակ)», ուր պարտ է նշանակել աշակերտների յառաջադիմութեան, ջանասիրութեան, ուշադրութեան և վարքի չափը՝ համաձայն § 118-րդին և դոյն § 118-րդի Ժանոթութիւններին:

ժգ) դասաւանդելիս՝ անաչառապէս և անկողմնապահ ոգով՝ միօրինակ վերաբերել բոլոր աշակերտներին:

ԺԳ) իր ընկերակից—ուսուցիչների և Դպրանոցի այլ պաշտօնեաների հետ ընդհարելիս՝ անյապաղ յայտնել այդ մասին Դպրանոցի տեսչին:

§ 64. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի ուսուցչին վերապահված է իրաւունք՝ աւելացնել Դպրանոցի աշակերտի զիտականին և բարոյականին (վարք ու բարքին) վերաբերեալ տարեկան թւանշանը՝ չորս երկամսեակների թւանշանների «միջին թիւ»-ը (§§ 118 և ծանոթութիւններ, 119, 120՝ ծանոթ. 1)^{§ 121} սակայն այդ դէպքում նա պարտաւոր է ներկայացնել Դպրանոցի տեսչին դրաւոր բաւարար բացատրութիւն:

§ 65. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի ուսուցիչները ստանում են իրենց ռոճիկներն որոշւած տեղում՝ ամեն ամսի 20-ին Դպրանոցի հոգաբարձութեան դանձապահից (§§ 33՝ գ, 62):

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵԻՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ—ՈՒՍՈՒՑՁԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ:

§ 66. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների մանկավարժական — ուսուցչական ժողովների՝ իբր պաշտօնական մարմնի և այլն մասին, ի միջի այլոց, տես՝

§ 4՝ գ և ծանոթ. 3, §§ 7 և ծանոթ., 34՝ ա, բ, 50՝ ծանոթ. 2, §§ 51, 53՝ գ, և, թ, Ժ, Ժգ, 55՝ ծանոթ. 3, §§ 63՝ ը, 93՝ իա՝ ծանոթ., 96՝ Ժգ, 97՝ զ, 103, 120՝ ծանոթ. 2, § 122՝ ծանոթ. 1, 2, § 123՝ ծանոթ. 1, § 189՝ 3, § 201:

§ 67. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների մանկավարժական — ուսուցչական ժողովները լինում են՝ «ընթացիկ» և «արտակարգ»: «Ընթացիկ» մանկավարժական—ուսուցչական ժողովները գումարւում են ամեն ամսի վերջում: «արտակարգ» մանկավարժական—ուսուցչական ժողովները գումարւում են միայն և եթ Դպրանոցի տեսչի առաջարկութեամբ:

Մանօթութիւն. Դպրանոցի՝ և՛ «ընթացիկ», և՛ «արտակարգ» մանկավարժական—ուսուցչական ժողովների ղեղաման նիւթերի որակութեան (§§ 70—71), քանակութեան և դասաւորու-

թեան որոշման իրաւունքը վերապահւած է Դպրանոցի տեսչին, որին նոյնպէս վերապահւած է իրաւունք՝ ընդարձակել և կրճատել այդ նիւթերի ցանկը նոյն իսկ՝ ժողովի ընթացքում:

§ 68. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովի անդամ են՝ Դպրանոցի բոլոր ուսուցիչները, դասարանական դաստիարակները, աւագ վերակացուն և վերակացուները (§ 7) և՛ Դպրանոցի բժիշկը (§ 189՝ 1):

Մանօթութիւն. Դպրանոցի տեսչին (§ 69) վերապահւած է իրաւունք՝ երբեմն հրաւիրել ներկայ լինելու Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովներին դպրանոցական գործի հետ առնչութիւն ունեցող արժանահաւատ կողմնակի՝ Դպրանոցի պաշտօնական կազմին չպատկանող անձնաւորութիւններ ևս, — և այդ՝ նամանաւանդ, երբ արժանահաւատ կողմնակի անձնաւորութեան ներկայութիւնը կարող է նպաստել մանկավարժական—ուսուցչական ժողովում դրեւիք այս կամ այն հարցի մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան և բարենպաստ կ'որոշման գործին:

§ 69. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովները գումարւում են Դպրանոցի տեսչի նախագահութեամբ (§ 7), որն ունի $1\frac{1}{2}$ ձայն (§ 77՝ ծանոթ.):

Մանօթութիւն. Դպրանոցի տեսչի բացակայութեան դէպքում՝ մանկավարժական—ուսուցչական ժողովներին նախագահում է նրա օգնականը:

§ 70. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների մանկավարժական — ուսուցչական ժողովների պաշտօնական նպատակն է՝ ամեն կերպ նպաստել Դպրանոցի բարոյական և զիտական ուխտի բարւոյմանը և պաշտօնական նիստ ու կացի նպատակայարմար ընթանալուն և զարգացմանը: Նոյն նպատակի իրագործման համար մանկավարժական—ուսուցչական ժողովներն ունին (§ 67՝ ծանոթ.):

ա) ուսումնասիրել և լուսաբանել ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսի հաճութեամբ և հրամանով գործադրող դպրանոցական կանոնադրութիւնը և ծրագիրը և՛ Դպրանոցում ընդունւած դասաւանդութեան եղանակը՝ համաձայն ժամանակակից զիտութեան և մանկավարժութեան պահանջներին. ի պահանջման հարկի—շեշտել՝ և՛ կանոնադրութեանը, և՛ ծրագրին, և՛ դասաւանդութեան եղանակին վերաբերեալ կարեւորագոյն և անհրաժեշտ փոփոխութիւնները (§§ 73 և ծանոթ., 201):

բ) ընտրել ուսումնական և աշակերտների ընթերցանութեան համար ձեռնարկներ և ամեն տեսակ օժանդակիչ պարագաներ, և այդ մասին յայտնել Դպրանոցի տեսչի միջոցով (§ 73) Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահին (§ 10՝ ծանոթ. 1, § 34՝ ա)։

գ) ստուգել աշակերտների՝ երկամենակների և տարւայ ընթացքում (§ 64) ապացուցած յառաջադիմութիւնը, ջանասիրութիւնը, ուշադրութիւնը, վարքն ու բարքը (§§ 86, 87՝ ը) և այդ տեղեկութիւնների հիման վրա տալ աշակերտներին՝ Դպրանոցի դաստիարակների միջոցով՝ վկայաթղթեր (Յաւելւած V), յիշատակարաններ (Յաւելւած IV), պարգևատրութեան մատեններ (§ 34՝ ա) և այլն. միջնորդ հանդիսանալ (§ 73) Դպրանոցի հոգաբարձութեան առաջ, որպէս զի Դպրանոցի ձրիավարժ աշակերտներին տրւեն ուսումնական անհրաժեշտ պիտոյքներ (§§ 34՝ բ, 107) և որպէս զի Դպրանոցի՝ իրենց յառաջադիմութիւններով առանձնապէս աչքի ընկնող աշակերտներին միջոց տրւի շարունակելու ուսումն արտասահմանի կամ Պետական բարձրագոյն ուսումնարաններում (§§ 33՝ գ, 34՝ զ)։

դ) որոշել Դպրանոցի դասացուցակը և տարեկան հարցաքննութիւնների ցուցակը (§ 120՝ ծանոթ. 2, Յաւելւած IV), ստուգել և տնօրինել հարցաքննութիւնների արդիւնքը (Տես ևս՝ § 123՝ ծանոթ. 2) և այդ ամենի մասին՝ Դպրանոցի տեսչի միջոցով (§ 73)՝ տեղեկութիւններ տալ Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահին։

ե) աշխատել ուսումնասիրել Դպրանոցի աշակերտների ընտանեկան և հասարակական նիստ ու կացի պայմանները՝ աշակերտների անհատական հոգեկան և ֆիզիոլոգիկական տարրերը, ըստ չափու կարեաց, լրիւ ըմբռնելու համար։

զ) կազմել եկեղեցական — ազգային և առհասարակ դպրոցական հանդէսների (§ 8՝ ծանոթ. 2) ծրագրերը և ամեն կերպ աշխատել փառաւոր և զրաւիչ դարձնելու այդ՝ § 8՝ ծանոթ. 2 և § 21-ում յիշւած և ուրիշ հանդէսները։

Ծանօթութիւն «զ»-ի. Դպրանոցում տեղի ունենալիք հանդէսների կազմած ծրագրի մասին Դպրանոցի Տ. նախագահը տեղեկացնում է Դպրանոցի տեսչի միջոցով։

է) ուշի ուշով և ամենայն բարեխղճութեամբ վերաբերել ման-

կավարժական — ուսուցչական ժողովներում՝ դրելիք և դրած հարցերին (§ 67՝ ծանօթ.)։

ը) ըստ չափու կարեաց ուսումնասիրել աշակերտական զանցառութիւնների — յանցանքների և դպրանոցական «ուղղիչ և զսպիչ միջոցներ»-ի (§ 114 և ծանօթութիւններ) փոխադարձ կապը՝ աշխատելով որոշականացնել դպրանոցական «ուղղիչ և զսպիչ միջոցներ»-ի՝ զանցառութեանը — յանցանքին համապատասխան և Դպրանոցի բոլոր պաշտօնեաների համար պարտաւորեցուցիչ՝ միատեսակ (§ 63՝ դ), այսպէս ասած, պաշտօնական բարենպատակ նորման։

§ 71. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովներում ունին ազդարարելու՝ ի զիտութիւն այդ ժողովների բոլոր անդամներին՝ Դպրանոցների զիտական և բարոյական ուխտին, որպէս և՛ այդ ուխտը ստանձնող-վարողներին վերաբերեալ պաշտօնական ընդհանուր բնաւորութիւն կրող կարգադրութիւնները և փաստերը (Տես ևս § 67՝ ծանօթ.)։

§ 72. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների մանկավարժական — ուսուցչական ժողովներում դրելիք հարցերը և յայտնելիք թեր և դէմ կարծիքները կարող են լինել՝ և՛ բանաւոր, և՛ գրաւոր. դոյն ժողովներում ամեն ինչ տեղի ունեցածն արձանագրւում է առանձին մատենում, որ կոչւում է՝ «Մատեն (այս ինչ) Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովների արձանագրութիւններ» (§§ 73 և ծանօթ., 74 և ծանօթ., 75 և ծանօթ.)։ Այդ արձանագրութիւնները պարտաւոր են ստորագրել (§ 4՝ ծանօթ. 3) մանկավարժական — ուսուցչական ժողովի բոլոր անդամները (§ 68) և ժողովի քարտուղարը (§§ 74 և ծանօթ., 192 և ծանօթ.)։

§ 73. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովների արձանագրութիւնների մատենում արձանագրւած որոշումները կատարւում են Դպրանոցի տեսչի միջոցով։

Ծանօթութիւն. Դպրանոցի տեսչի այդ առթիւ տրւելիք պաշտօնական հրահանգները և դիմումները (§ 50՝ ծանօթ. 2) լինում են երբեմն՝ գրաւոր, երբեմն՝ բանաւոր։

§ 74. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովների մատենը (§ 72) վարում է Դպրանոցի տեսչի քարտուղարը (§§ 52, 189՝ 3), որին, ի պահանջման հարկի, օգնում է ուսուցիչներին մէկը՝ համաձայն տեսչի առաջադրութեան (§ 50՝ ծանօթ. 2)։

Ծանոթութիւն. Դպրանոցի տեսչի քարտուղարն այդ դէպքում կոչուում է՝ «Քարտուղար մանկավարժական—ուսուցչական ժողովի» (§ 189՝ 3)։

§ 75. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովների արձանագրութիւնների մատեանը (§ 72)՝ իբր Դպրանոցի սեպհականութիւն, ուր գրի են առնւած Դպրանոցի որոշ ջրջանի գործիչների պաշտօնական պարտաճանաչութիւնը բնորոշող վկայութիւնները և դպրանոցական նիստ ու կացի բարոյականին — գիտականին վերաբերեալ մանրամասնութիւնները, ամենայն հոգատարութեամբ պիտ պահեն Դպրանոցում՝ Դպրանոցի տեսչի անմիջական հսկողութեան տակ։

Ծանոթութիւն. Դպրանոցի ուսուցիչներին և այլ պաշտօնեաներին թոյլատրուում է կարգալ Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովների արձանագրութիւնների մատեանը միայն և եթ հետեւեալ պայմանով՝ նոքա ստանում են այդ մատեանը Դպրանոցի տեսչից և կարգում են այն՝ վերջինս ներկայութեամբ։

§ 76. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովի պաշտօնական գոյութիւնը ընդունւում է, իբր ներկայ են՝ Դպրանոցի տեսչը և՛ գէթ երկու ուսուցիչ և Դպրանոցի աւագ վերակացուն։

Ծանոթութիւն. Եթէ Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովը չի կայանում նոյն իսկ երկրորդ հրաւերից յետոյ, այդ դէպքում ժողովին առաջադրելիք հարցերի այս կամ այն լուծումն անցնում է Դպրանոցի տեսչի լիազօր իշխանութեանը։

§ 77. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովներում ղրւած հարցերն որոշւում են ձայների $\frac{2}{3}$ մեծամասնութեամբ (§ 4՝ ծանոթ. 3, § 69)։

Ծանոթութիւն. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի տեսչին վերապահւած է իրաւունք՝ երբեմն չենթարկել Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովին առաջադրւած հարցը վերջնական քէտարկութեան, այլ բաւականանալ միայն արդէն յայտնւած թեր և դէմ կարծիքներով (§ 67՝ աւագ)։

§ 78. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովների կանոնաւոր և խաղաղ ընթացքի դէմ շարունակ և յա-

մառութեամբ արգելքներ յարուցանող պաշտօնեաների հետ հարկ է վարել համաձայն § 57-րդի։

§ 79. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովները կայանում են Դպրանոցի խորհրդարանում և սկսւում են Դպրանոցի տեսչից ճիշտ որոշւած ժամին (§ 53՝ Թ)։

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ԱԽԱԳ ՎԵՐԱԿԱՍՑՈՒՆԵՐԸ,

§ 80. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների աւագ վերակացունների եղելութեան և այլն մասին, ի միջի այլոց, տես՝

§ 4՝ է և ծանոթ. 2, §§ 7, 11՝ դ, 14՝ բ, 20, 33՝ գ, դ, ը, 50՝ ծանոթ 2, §§ 52, 53՝ բ, դ, ե, 55 և ծանոթ. 3, §§ 57, 63՝ դ, է, ժ, 68, 71, 72, 75՝ ծանոթ., 76, 78, 91՝ ծանոթ., 93՝ ե, է, ի, ժ, 95, 96՝ ը, Թ, 111՝ դ, 113, 114, 120՝ ծանոթ. 3, § 122՝ ծանոթ. 3, §§ 124՝ ծանոթ., 181, 182, 183, 190՝ ե, 195, 196՝ ե, 201, Յաւելւած VIII՝ ԵԹ. 1210, 1254։

§ 81. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցն ունենում է մի աւագ վերակացու. սա հսկում է Դպրանոցի ամբողջ կազմի կարգապահութեան վրա և պարտաւոր է յաճախակի հաշիւ տալ Դպրանոցի տեսչին։

§ 82. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի աւագ վերակացուն՝ տարակուսանքների — տարաձայնութիւնների դէպքերում պիտ ստանայ հրահանգներ Դպրանոցի տեսչից, և, առհասարակ, միշտ և շարունակ սրա հետ հաղորդակցութիւն ունենայ։

§ 83. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի աւագ վերակացուն ներկայացուցիչ է Դպրանոցի վերակացունների կողմից՝ Դպրանոցի տեսչի մօտ։ Նա հսկում է վերակացունների գործողութիւնների վրա, առաջնորդում սրանց, և, պէտք եղած դէքում, դիմում սրանց օգնութեանը։

§ 84. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի աւագ վերակացուն կարող է ունենալ Դպրանոցում ոչ աւելի քան 12 դաս (§§ 33՝ դ, 196՝ ա, բ) և՛ Դպրանոցից դուրս՝ միանգամայն ազատ պիտ լինի որ և է կողմնակի պարտաւորութիւններից։

Ծանոթութիւն. Աւագ վերակացուն իրեն հասանելի ուժիկը ստանում է համաձայն §§ 33՝ դ, 62 և ծանոթ., 196՝ ե,

§ 85. չ. Թ. չ. Դպրանոցի աւագ վերակացուն կարող է բացակայել Դպրանոցից միայն արձակուրդներին (§ 8 և ծանօթ. 1), բայց պիտ մի փոխանորդ առաջարկէ Դպրանոցի տեսչին և սրանից թոյլտուութիւն ստանայ (§ 20):

Ծանօթութիւն. Դպրանոցի աւագ վերակացւի պատահական բացակայութեան դէպքում՝ նրան փոխարինում է Դպրանոցի պաշտօնեաներից մէկը՝ ըստ որոշման Դպրանոցի տեսչի (§§ 52, 55, 63՝ Ժ):

§ 86. չ. Թ. չ. Դպրանոցի աւագ վերակացւի պատասխանատու հսկողութեան—պահպանութեանն են յանձնուում Դպրանոցի «նկատողութեան» (§ 87՝ Ժբ), «դասարանական» (§§ 63՝ Է, 93՝ Գ, 96՝ Ե, 150, 176), «ուսուցիչների դասացուցակ»-ի (§ 87՝ Ժբ), «դասարանական աշակերտական անւանացուցակ (առարկայական անւանացուցակ)»-ի (§ 63՝ Ժբ) և այլն մատեանները (§ 87՝ Ժ):

§ 87. չ. Թ. չ. Դպրանոցի աւագ վերակացւի պարտաւորութիւններն են՝

ա) ամենից շուտ գալ Դպրանոց և ամենից ուշ հեռանալ.

բ) ամենայն ճշտութեամբ կատարել Դպրանոցի տեսչի հրահանգները.

գ) աշխատել մօտենալ Դպրանոցի բոլոր աշակերտներին՝ օգնութեան խրատ և խորհուրդ տալով սրանց մասնաւոր պարագամունքների ժամանակ.

դ) ղեղակցել բացակայ ուսուցչի փոխարէն սրա դասարանը, եթէ մի ուրիշ ուսուցիչ չկարողացաւ փոխարինել (§ 53՝ Գ).

է) հսկել, որ դասաւանդութեան և դասամիջոցների ժամերը կանոնաւոր և խաղաղ կերպով ընթանան.

զ) մասնակցել դպրանոցական հանդէսների (§ 8՝ ծանօթ. 2, § 21 և ծանօթ.) պատրաստութեան և կատարման գործին.

է) պահել դասարաններում գործ-ածելիք քարտէզները, պատկերները և այլն.

ը) պահել իր հսկողութեանն յանձնւած մատեանները և այլն այնպիսի տեղ, որ Դպրանոցի պաշտօնեաները, ում հարկ է, զիւրութեամբ կարողանան ստանալ այդ ամենը (§§ 86, 140):

թ) ստանալ Դպրանոցի վերակացուներից դասարանների պահարանների բանալիները և պահել այն.

ձ) հսկել Դպրանոցի աշակերտների ընթերցանութեան վրա.

ձա) հսկել, որ Դպրանոցի ուսուցիչների դասարան մտնելը և դասարանից ելնելը ճիշտ ժամանակին լինի, որպէս զի չխանգարւի ընդհանուր կարգապահութիւնը.

ձբ) հսկել Դպրանոցի ուսուցիչների բացակայութեան վրա և բացակայութիւնները նշանակել «ուսուցիչների դասացուցակ»-ում (§ 86).

ձգ) տեղեկացնել Դպրանոցի տեսչին Դպրանոց այցելող կողմնակի անձնաւորութիւնների մասին.

ձդ) հսկել, որ Դպրանոցի աշակերտները տօն և կիւրակէ օրերն յաճախեն եկեղեցի.

ձե) հսկել, որ ոչ մի աշակերտ Դպրանոց զաւուց յետոյ, ինչ պատճառ և ունենայ, առանց իր զիտութեան չհեռանայ Դպրանոցից.

ձզ) հոգալ, որ Դպրանոցի վերակացուները նշանակեն հսկելու Դպրանոցի այս կամ այն դասարանների վրա՝ համապատասխան իրենց անհատական յատկութիւններին (§§ 55, 57, 81, 82).

ձէ) հսկել, որ Դպրանոցի սպասաւորները—ծառաները միշտ Դպրանոցում լինեն և ոչ ոք սրանցից՝ առանց իր թոյլտուութեան՝ չհեռանայ Դպրանոցից.

ձը) ունենալ մի «նկատողութեան մատեան» (§ 86), ուր՝ թէ՛ ինքը և թէ՛ վերակացուները (§ 93՝ Գ, Ժգ, Ժէ) պարտաւոր են արձանագրել օրւայ կարեւոր դէպքերը.

Ծանօթութիւն «Ժբ»-ի. Այդ դէպքերի առթիւ եղած տնօրէնութիւնները՝ թէ՛ տեսչի, թէ՛ դասարանական դաստիարակների և թէ՛ իր՝ աւագ վերակացւի կողմից պիտ լինեն գրաւոր և իւրաքանչիւր նկատողութեան հանդէպ.

ձի) հսկել, որ «դասարանական» և «նկատողութեան» մատեաններում արձանագրւած «ուղղիչ և զսպիչ միջոցներ»-ը (§ 114 և ծանօթութիւններ) ճշտիւ իրագործւեն.

կ) հսկել, որ իրեն յանձնւած մատեանները (§ 86) պահեն իստակ.

կա) աշխատել լուծել Դպրանոցի աշակերտների մէջ եղած տարաձայնութիւնները և զեկուցանել երբեմն գրաւոր, Դպրանոցի տես-

չին Դպրանոցում պատահած՝ և՛ աշակերտական, և՛ պաշտօնեանե-
ներին վերաբերեալ՝ դէպքերից կարեւորների մասին, երբ իր՝ զան-
ցառուներին վերաբերեալ երեք անգամ կրկնուած նկատողութիւնները
չեն հասանի ցանկալի հետեանքի.

Ծանօթութիւն «իա»-ի. Սյդ ղեկուցումները պիտ լինեն նոյն օրը
և առանց յապաղելու:

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ՎԵՐԱԿԱՅՈՒՆԵՐԸ.

§ 88. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների վերակացուների եղելութեան և
այլն մասին, ի միջի այլոց, տես՝

§ 4՝ է և ծանօթ. 2, §§ 7, 11՝ գ, 14՝ բ, 20, 33՝ գ, գ, ը, 50՝ ծանօթ.
2, 52, 53՝ բ, գ, է, 55 և ծանօթ. 3, §§ 57, 63՝ գ, է, ժ, 68, 71, 72, 75՝
ծանօթ., 78, 83, 85՝ ծանօթ., 87՝ ը, թ, ժ, ժ, ժ, իա, 95, 96՝ ը, թ,
111՝ գ, 113, 114, 178, 181, 182, 183, 187, 190՝ է, 195, 196՝ զ, 201,
Յաւելած VIII՝ ԵՏ. 1210, 1254:

§ 89. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի վերակացուն ունի ընտելացնելու
Դպրանոցի աշակերտներին կարգապահութեան, հետեապէս՝ նա
նախ և առաջ ինքը պիտ օրինակել լինի՝ և՛ իր բարոյականով,
և՛ իր առօրեայ նիստ ու կացով:

§ 90. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի վերակացուներից ամեն օր մէկը
(հերթով) պիտ ամենեւին աղատ լինէ դասերից, որպէս զի Դպրա-
նոցում հսկողութիւնն երբեք չպակասի. հետեապէս՝ Դպրանոցի
վերակացուն կարող է ունենալ Դպրանոցում դասեր, սակայն՝ ոչ
իր օրապահութեան օրերը:

Ծանօթութիւն. Դպրանոցի վերակացուն իրեն հասանելի ուժիկը
ստանում է համաձայն § 33՝ գ, § 62 և ծանօթ., 196՝ զ:

§ 91. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի վերակացուները լինում են թւով՝
ըստ չափու հարկաւորութեան (§ 33՝ գ), ամեն մի վերակացու նշա-
նակում է երկու կամ երեք դասարանի համար:

Ծանօթութիւն. Դպրանոցի վերակացին նշանակելու իրաւունքը
վերապահւած է Դպրանոցի տեսչին (§§ 55, 57) և երբեմն
լինում է Դպրանոցի աւագ վերակացւի միջնորդութեամբ և
առաջարկութեամբ (§ 87՝ էգ),

§ 92. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի վերակացուն պիտ լինի մերձակայ
խնամող և առաջնորդող իրեն յանձնուած դասարանների պէս-պէս
հանգամանքների. նա է իրեն յանձնուած դասարանների ամեն տեսակ
որպիսութեան՝ մաքրութեան և այլն առաջին պատասխանատուն:

§ 93. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի վերակացւի պարտաւորութիւն-
ներն են՝

ա) ուսման տարւայ սկզբում կախ տալ իր հսկողութեանն
յանձնուած դասարաններում դասերի և իրեղէնների ցուցակը և զրել
«դասարանական մատեան»-ներում (§ 86) աշակերտների անուն—
ազգանունները:

բ) կէս ժամ, առնւազն քսան րոպէ առաջ քան դասերի
սկսելը լինել Դպրանոցում և մնալ մինչ դասերի աւարտելը:

գ) ամենայն ճշտութեամբ կատարել Դպրանոցի տեսչի հրա-
հանքները:

դ) միշտ ուշադիր լինել իր հսկողութեանն յանձնուած դասա-
րաններին՝ կարգին, մաքրութեանը, վառարաններին և օդանցքներին
վերաբերեալ:

է) ստանալ արձակուրդից վերադարձող աշակերտներից արձա-
կուրդի թերթերը (Յաւելած VI), յանձնել այն Դպրանոցի աւագ
վերակացւին և յայտնել սրան ամեն նկատած՝ աշակերտներին և
դասարաններին վերաբերեալ թերութիւնները:

զ) ստուգել «դասարանական մատեան»-ները (§ 63՝ է) և կա-
տարել այդ մատեաններում ուսուցիչների և դասարանական դաս-
տիարակների ձեռքով արձանագրուած պահանջները:

է) ստանալ «շաբաթապահ աշակերտներ»-ից (§ 133՝ ծանօ-
թութիւններ) դասարանների պահարանների բանալիները և յանձ-
նել այն Դպրանոցի աւագ վերակացւին (§ 87՝ թ):

ը) շաբաթւայ վերջը ստանալ «շաբաթապահ աշակերտներ»-ից
(§ 133՝ ծանօթութիւններ) դասարանների իրեղէնները և յանձնել
այն հետեւեալ շաբաթապահներին:

թ) դասերի վերջը փակել տալ դասարանները և բանալիները
պահ տալ ապահով տեղ:

ժ) հսկել «պաշտօնակատար աշակերտներ»-ի (§§ 96՝ ժգ, 132
—134) գործողութիւնների վրա և ստուգել սրանց հսկողութեանն

յանձնաժողովի անդամների կողմից և, եթե հարկաւոր է, նկատած թերութիւնների մասին տեղեկացնել դատարանական դատարարակին (§ 96՝ Ժգ)։

Ժա) հսկել աշակերտների խմելու ջրի մաքրութեան վրա։

Ժբ) հսկել որ աշակերտները՝ թէ՛ դատարաններում և թէ՛ դատարաններից դուրս՝ դատամիջոցներին իրենց պահէն վայելուչ ճշտութեամբ հետեւելով Դպրանոցի վարչութեան՝ աշակերտներին վերաբերեալ հրահանգներին։

Ժգ) զանգը խփելուց յետոյ՝ մինչ ուսուցիչների դատարաններ մտնելը՝ աշակերտներին նստեցնել իրենց տեղերը։

Ժդ) զրել «նկատողութեան մատեան»-ում (§ 87՝ Ժը) իր պատէրները չկատարող, զանցառու աշակերտների անուն — ազգանունները։

Ժե) տօն և կիւրակէ օրերը լինել Դպրանոցում և աշակերտներին կարգաւորելով՝ տանել եկեղեցի։

Ժզ) հսկել որ եկեղեցում աշակերտներն իրենց պահէն պատկառանքով և արձանագրել «նկատողութեան մատեան»-ում առանց իր գիտութեան ներս ու դուրս անողների անուն — ազգանունները։

Ժէ) արձանագրել «նկատողութեան մատեան»-ում եկեղեցի չյաճախող աշակերտների անուն — ազգանունները։

Ժզ) խստիւ հսկել որ Դպրանոցի դատարաններում, միջանցքում և, առհասարակ, աշակերտներին յատկացրած սենեակներում, սրահներում և այլն երբէք ոչ ոք չծխի։

Ժն) աշխատել լուծել աշակերտների մէջ եղած տարաձայնութիւնները։

Ի) տարակուսանքների դէպքերում դիմել նախ և առաջ՝ դատարանական դատարարակին, աւագ վերակացւին և ապա միայն՝ Դպրանոցի տեսչին։

Կ) ամեն ամիս և ամեն երկամսեակի վերջում զրաւոր հաշիւ տալ Դպրանոցի տեսչին իր հսկողութեանն յանձնաժողովի անդամների վիճակի մասին, ուր անհրաժեշտ է զրի առնել՝ և՛ ուսման ժամանակ պատահած խանգարումները, և՛ աշակերտների, աւագ վերակացւի, ուսուցիչների և դատարանական դատարարակների զանցառութիւնները։

Ծանոթութիւն «իա»-ի Դպրանոցի տեսչին վերապահած է իրաւունք՝ այդպիսով ստացած տեղեկութիւններն ամբողջովին կամ քաղածօրէն անցկացնել Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովների ղեղման նիւթերի շարքը։

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ԴԱՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՆԵՐԸ։

§ 94. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների դատարանական դատարարակների եղելութեան և այլն մասին, ի միջի այլոց, տես՝

§ 4՝ Ը և ծանոթ. 2, §§ 7, 11՝ Գ, 14՝ Բ, 20, 33՝ Գ, Ը, 34՝ Գ, 50՝ Ծանոթ. 2, §§ 52, 53՝ Բ, Գ, Ե, 55 և ծանոթ. 3, §§ 57, 63՝ Գ, Է, ԺԳ, 68, 70՝ Գ, 71, 72, 75՝ Ծանոթ., 78, 85՝ Ծանոթ., 87՝ Ը, ԺԸ՝ Ծանոթ., ԺԹ, Իա, 93՝ Գ, Ժ, ԺԸ, Ի, 109՝ Ծանոթ., 111՝ Գ, 113, 114, 120՝ Ծանոթ. 3, § 122՝ Ծանոթ. 3, §§ 124՝ Ծանոթ., 129, 153, 181, 182, 183, 190՝ Ե, 196՝ Թ, 201, Յաւելաճներ՝ I, XVIII՝ ԵՏ. 1210, 1254։

§ 95. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի դատարանական դատարարակները լինում են թւով այնքան, որքան դատարաններից և բաժանմունքներից բաղկացած է Դպրանոցը։ Նոքա ընտրուում, նշանակուում և արձակուում են համաձայն Դպրանոցի տեսչի անուանական զրութեան և ունին գործելու՝ իբր մերձակայ խնամատարներ իրենց յանձնաժողովի անդամների՝ և՛ գիտական, և՛ բարոյական, և՛ առողջապահական պէս-պէս պիտոյքների և պահանջների։

Ծանոթութիւն. Դատարանական դատարարակներն իրենց հասանելի ուժիկը ստանում են համաձայն §§ 33՝ Գ, 62 և ծանոթ., 196՝ Թ.։

§ 96. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի դատարանական դատարարակի պարտաւորութիւններն են՝

ա) տեղեկացնել իր գործողութիւնների մասին Դպրանոցի տեսչին և ստանալ սրանից հրահանգներ իր ապագայ գործողութիւնների համար։

բ) իւրաքանչիւր երկամսեակի վերջում մանրամասն, երբեմն՝ զրաւոր, տեղեկութիւն տալ Դպրանոցի տեսչին իր դատարանի ա-

շակերտների ընդհանուր յառաջադիմութեան և վարք ու բարքի մասին.

դ) ըստ չափու կարեաց պարզել իր դասարանի աշակերտական վարք ու բարքի մէջ նկատուած թերութիւնների կապը պաշտօնական «ուղղիչ և զսպիչ միջոցներ»-ի (§ 114 և ծանօթութիւններ) հետ (§ 70՝ ը).

դ) ամենայն ճշտութեամբ կատարել Դպրանոցի տեսչի տւած հրահանգները (§ 73 և ծանօթ.).

ե) ղիտել Դպրանոցի «դասարանական» (§ 63՝ է) և «նկատողութեան» (§ 87՝ ժ) մատեանները և այնտեղ արձանագրուածը կատարել ճշտիւ և անյապաղ.

զ) հսկել և ամեն հնարաւոր միջոց գործ դնել՝ իր դասարանի աշակերտների մէջ պատահած անախորժութիւնների առաջն առնելու.

է) ուշադիր լինել դէպ իր դասարանի ուսումնական և այլ պիտոյքների մէջ եղած թերութիւնները.

ը) աշխատել ներշնչել իր դասարանի աշակերտներին գիտութեան ցանկութիւն և յարգանք դէպ Դպրանոցի պաշտօնական կազմի իւրաքանչիւր անդամը.

թ) աշխատել լուծել իր դասարանի աշակերտների մէջ և՛ աշակերտների ու Դպրանոցի պաշտօնեաների մէջ եղած տարակուսանքները.

ժ) միշտ և անհուն լըջութեամբ ուշադիր լինել իր դասարանի աշակերտների՝ դէպ միւս դասարանների աշակերտները բռնած անցանկալի ընթացքը և կարեւոր կարգադրութիւններն անել անյապաղ.

ժա) ստուգել իր դասարանի աշակերտների բացակայութեան պատճառները և, բաւարար պատճառների բացակայութեան դէպքում, զգուշացնել աշակերտներին՝ չկրկնել նման տեսակ զանցառութիւններ.

ժբ) պահանջել աշակերտներից մաքրութիւն՝ իրենց դասարանի, մարմնի, շորերի, զրքերի, տետրակների և այլն վերաբերեալ, բացառելով և ներշնչելով նրանց՝ «անմաքուրն—անառողջ է» սկզբունքը.

ժգ) նշանակել «պաշտօնակատար աշակերտներ» (§§ 131 — 134), հարկ եղած դէպքում՝ փոխել նրանց (§ 93՝ ժ) և՛ ունենալ

նրանց վրա ընդհանուր խիստ հսկողութիւն՝ չստորացնելով հանդերձ նրանց պաշտօնը, բայց և թոյլ չտալով նրանց անցնել իրենց պաշտօնի սահմանից և կամ ի չարը գործ—ածել այն.

ժդ) ըստ իր յարմարագատութեան նշանակել իր դասարանի իւրաքանչիւր աշակերտի տեղը նստարանների վրա.

ժե) զրաւել աշակերտների սիրտը դէպ ընթերցանութիւն՝ միշտ առաջնորդ ունենալով Դպրանոցի ուսուցիչներից նշանակուած զրքերի ցուցակը (§§ 53՝ ժ, 70՝ բ, 87՝ ժ, 97՝ դ, ե).

ժզ) բաժանել աշակերտներին «Յիշատակարան»-ներ (Յաւելուած IV)՝ ընդօրինակելով նրանց մէջ իւրաքանչիւր աշակերտի ստաւած թւանշանները՝ թէ՛ երկամսեակում (§ 118 և ծանօթութիւններ) և թէ՛ տարեկանում («միջին թիւ») (§ 119), նաև, կարեւոր դէպքում (§ 73 և ծանօթ.), Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովների որոշումները՝ վաւերացնելով այն իր ստորագրութեամբ.

ժէ) հսկել իւրաքանչիւր աշակերտի «Յիշատակարան»-ի (Յաւելուած IV) մաքրութեան վրա և ճշտութեամբ կատարել տալ նրա մէջ եղած ամեն կանոն և նկատողութիւնները.

ժը) աշակերտների անմաքուր կամ կորցրած «Յիշատակարան»-ները փոխարինել նորով և զգուշացնել նրանց՝ չկրկնել նման տեսակ անհոգութիւններ.

ժի) միջնորդ հանդիսանալ աշակերտների և Դպրանոցի գրախանութի (§ 11՝ բ) վրա հսկողի (§§ 125 — 130) մէջ՝ զրքեր, տետրակներ, մատիտներ և այլ ուսումնական պիտոյքներ ձեռք բերելու համար.

է) ունենալ առանձին տետր—մատեան՝ Դպրանոցի գրախանութից որ և է կարեւորութիւն ունեցող աշակերտների անուն—ազգանունները զրելու և նրանց խնդրածը նշանակելու.

էա) տեղեկութիւն ունենալ իրեն յանձնուած դասարանի իւրաքանչիւր աշակերտի ընտանեկան հանգամանքներին վերաբերեալ. սրա համար շարունակ այցելել աշակերտների ապրած տները և տեսնել նրանց ծնողների հետ.

էբ) ժողովել (§ 34՝ դ) և ուսումնական տարւայ վերջը ներկայացնել իր ամփոփ եզրակացութիւններով հանդերձ՝ Դպրանոցի

§ 100. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի աշակերտների ընդունելութիւնը և արձակումը լինում են (§ 101 և ծանօթ. 3) վերապահւած է Դպրանոցի տեսչին:

§ 101. Նա, որ մտադիր է տալ իր որդուն Հ. Թ. Հ. Դպրանոց աշակերտելու, պարտաւոր է սեպտեմբեր ամսի 1-ից ոչ ուշ ուղարկել կամ ներկայացնել այդ մասին գրաւոր խնդիր Դպրանոցի տեսչին, կցելով այդ խնդրագրին նաև իր որդու ծննդական, ծաղկի պատւաստման իսկական վկայականները և, եթէ խնդրատւի որդին — նախ քան Հ. Թ. Հ. Դպրանոց մտնելը — աշակերտել է որ և է ուրիշ Դպրոցում, վարքի և յառաջադիմութեան վկայականը:

Ծանօթութիւն 1. Դպրանոցի ձրիավարժ աշակերտներից (§ 3՝ ծանօթ.) պահանջւում է նաև չքաւորութեան վկայական:

Ծանօթութիւն 2. Դպրանոցի ձրիավարժ աշակերտների չքաւորութեան վկայականները պիտ վաւերացրած լինին հոգեւոր Կառավարութիւններում*):

Ծանօթութիւն 3. Դպրանոցի տեսուչը ներկայացնում է իրեն տւած խնդրագիրը և վկայականները Դպրանոցի հոգաբարձական ժողովին, — որն ունի որոշելու խնդրատւի թոշակադրամի քանակութիւնը (§ 11՝ Ժ), — և ապա միայն տնօրինում է խնդրատւի հարցաքննութեան և ընդունելութեան վերաբերեալը:

§ 102. Հ. Թ. Հ. Դպրանոց մտնող աշակերտների հարցաքննութիւնները լինում են միմիայն սեպտեմբեր ամսի 2-ից մինչև 7-ը (§ 8):

Ծանօթութիւն. Դպրանոց մտնող աշակերտների հարցաքննութիւնները կատարում են Դպրանոցի ուսուցիչները Դպրանոցի տեսչի յանձնարարութեամբ:

§ 103. Հ. Թ. Հ. Դպրանոց ընդունւած աշակերտները բաժանւում են այս կամ այն դասարանների կամ բաժանմունքների վրա՝ համաձայն Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովի որոշման (§ 70՝ Դ):

§ 104. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի աշակերտները լինում են՝ ա) երթեկ և, եթէ ներում են Դպրանոցի տնտեսականը և շինութեան յարմարութիւնը, բ) զիշերթիկ (§ 3):

§ 105. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի դասարանների և բաժանմունքների աշակերտների թիւը՝ առանձին-առանձին և ընդհանրապէս՝ որոշւում է համաձայն §§ 99, 100 և 102՝ ծանօթ.:

*) Св. Зак. XI т. ч. I, изд. 1896 г., ст. 1192.

§ 106. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի թոշակատու աշակերտն (§§ 3՝ ծանօթ., 11՝ Ժ) ինքը կամ իր ծնողների — խնամատարների միջոցով պարտաւոր է ներկայացնել Դպրանոցի հոգաբարձութեան իր թոշակադրամի կէսը՝ սեպտեմբեր ամսի 9-ից ոչ ուշ, և միւս կէսը՝ յունւար ամսի 9-ից ոչ ուշ (§§ 8, 108՝ ծանօթ.):

§ 107. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի ձրիավարժ աշակերտները ստանում են Դպրանոցից իրենց ուսումնական պիտոյքները ձրի — երբեմն՝ լինովին, երբեմն՝ մասամբ — համաձայն Դպրանոցի հոգաբարձութեան որոշման (§ 34՝ Բ):

§ 108. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցից մի ամսւայ ընթացքում եօթն անգամ բացակայող և այդ բացակայութիւններն արդարացող բաւարար վկայութիւններ (§ 96՝ Ժա) չներկայացնող աշակերտներն ենթարկւում են Դպրանոցի տեսչի նկատողութեանը. իսկ այն աշակերտները, որոնք, շնորհիւ իրենց ծուլութեան և անհոգութեան, միանգամայն անփոյթ են դէպ ուսումը և չեն ուղղւում երկու երկամսեակի ընթացքում, որպէս և մի և նոյն դասարանում երկու տարուց աւելի մնացողները — ամենեւին արձակւում են Դպրանոցից (§§ 53՝ և և ծանօթ., 100, 121՝ ծանօթ. 1, 2):

Ծանօթութիւն. Դպրանոցից տնային (հիւանդութիւն, չքաւորութիւն և այլն) պատճառներով հեռացող աշակերտին երկու տարւայ ընթացքում վերապահւում է իրաւունք՝ վերընդունւել Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի նոյն դասարանը:

§ 109. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի աշակերտները պարտաւոր են յաճախել եկեղեցի (§§ 87՝ ԺԳ, 93՝ ԺԵ, ԺԶ, ԺԷ) կիւրակէ, տէրունական և եկեղեցական — ազգային տօների օրերը:

Ծանօթութիւն. Դպրանոցի աշակերտներն իրենց դասարանական դաստիարակների հետ հաղորդւում են Ս. Փրկչի Կենարար Մարմնից ս.ս. Մենդեան և Յարութեան օրերը:

§ 110. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի աշակերտները պիտ ունենան հանդերձի որոշ տարազ՝ ֆօրմա, որ միանգամ ընդ միշտ որոշւում է Դպրանոցի հոգաբարձական ժողովը (§ 28 և ծանօթ. 1) և իր Տ. նախագահի միջոցով ներկայացնում ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին՝ ի հաստատութիւն:

§ 111. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի աշակերտները պարտաւոր են՝

ա) ունենալ Դպրանոցի վարչութեան կողմից որոշած ուսումնական պիտոյքներ և այլն (§ 107).

բ) որոշեալ զանգերից յետոյ լռութեամբ գնալ դասարանները և կամ դուրս գնալ դասարաններից.

գ) ամենայն ուշադրութեամբ հետեւել իրենց մարմնի, շորերի, զրբերի և այլն մաքրութեանը.

դ) լինել քաղաքավարի, պարտաճանաչ և համեստ, վարքով՝ օրինակելի, վարւել իրենցից մեծերի հետ՝ խոնարհութեամբ, իրենց հաւասարների հետ՝ եղբայրասիրութեամբ, իրենցից փոքրների հետ՝ քաղցր, և ամենայն ճշտութեամբ կատարել Դպրանոցի տեսչից, իրենց ուսուցիչներից և Դպրանոցի այլ պաշտօնեաներից ստացւած պատւերները.

ե) միշտ և ամենուրեք խորշել ամեն տեսակ կանոնադանցութիւններից, յանցանքներից և նամանաւանդ բուն բարոյական յանցանքներից: Վերջին տեսակի յանցանքների թւին, ի միջի այլոց, պատկանում են՝ «անվայել յիշոցները, կեխտոտ խօսքերը կամ գործքերը, դիտաւորութեամբ անհնազանդութիւնը, գողութիւնը, ստախօսութիւնը և խաբէութիւնը: Մանաւանդ պէտք է ստախօսութեան և խաբէութեան շրջանը շատ ընդարձակ հասկացուի, որովհետեւ դժբա ուսուցչի և աշակերտի մէջ անխարդախ հաւատարմութիւնը հաստատելու փոխարէն ոտնակոխ են անում, և դպրոցի կորուստն են պատրաստում: Իոցա շարքումն են ճշմարտութիւն ծածկելը, գաղտնութիւն, բամբասանք, բծծի և չար մեղադրանք, կեղծաւորութիւն, խարդախութիւն, գողտուկ զրբի մէջ նայելը, դուրս զրելը, ֆիշխօսելը օգնելու նպատակաւ և այլն»*):

§ 112. Յ. Թ. Յ. Դպրանոցների աշակերտներին խստիւ արգելւած է՝ թղթախաղութիւն, ծխախոտ և այլն ծխելը և՛ գինի—օղի և այլ ոգելից ըմպելիներ գործածելը:

§ 113. Յ. Թ. Յ. Դպրանոցի աշակերտներն իրենց զանգատներով և աշակերտական տարաձայնութիւնները լուծելու համար դիմում են՝ դասի ժամանակ—միմիայն դասատու ուսուցչին, դասերի ժամանակ

* Ս. Մանգինեան «Դպրոցական սահմանադրութիւն», Տիփլիս, 1875 թ., էջ 30, § 101՝ ծանօթ. 1.

րից դուրս—նախ՝ «օրապահ» և «պաշտօնակատար» աշակերտներին (§§ 131—134), ապա՝ վերակացւին, ապա՝ աւագ վերակացւին՝ ապա՝ դասարանական դաստիարակին և ապա՝ Դպրանոցի տեսչին, իսկ Դպրանոցի պաշտօնեաների հետ ունեցած տարակուսանքները լուծելու համար դիմում են նախ՝ աւագ վերակացւին, ապա՝ դասարանական դաստիարակին և ապա՝ Դպրանոցի տեսչին:

§ 114. Յ. Թ. Յ. Դպրանոցների կանոնադանց և յանցաւոր աշակերտներն ենթարկւում են նախադգուշացումների, պատժական նկատողութիւնների՝ յանդիմանութիւնների—նախատինքների, իսկ ծանրակշիռ դէպքերում՝ կրում են նոյն իսկ պատիժներ, և այդ ամենը — երբեմն՝ Դպրանոցի ամբողջ կազմի, երբեմն՝ Դպրանոցի տեսչի և՛ դասարանական դաստիարակի և աւագ վերակացւի, երբեմն՝ միայն յանդիմանող — պատժող պաշտօնեայի ներկայութեամբ:

Ծանօթութիւն 1. Դպրանոցներում գործադրւելիք պատժական նկատողութիւնները և պատիժները, ի միասին առնւած, կոչւում են՝ «դպրանոցական ուղղիչ և զսպիչ միջոցներ» (§ 70՝ ը). «Պատժական նկատողութիւններ»-ից գլխաւորն է՝ առանձին կամ հրապարակաւ յանդիմանելը*) — նախատելը**) և, սրան կից, յանցանքին համապատասխան բարոյական ապաշխարանքը. «պատիժներ»-ից գլխաւորներն են՝ դասամիջոցի զանգին դասարանից բոլորից յետոյ դուրս թողնելը (§ 186), պատժական նստարանի (§ 136) վրա նստեցնելը, — իսկ ամենախիստ պատիժն է՝ Դպրանոցից առանց վկայականի արձակելը (§ 121՝ ծանօթ. 2).

*) «Ծանդիմանութիւնը ուսուցիչը իր հայեացքով, կերպարանքով, իր շարժուածքով, նշան տալով, բաղնելով, սեղանի վրայ խփելով, իր ձայնի եղանակով, կամ մի հրամանով հասկացնում է.» (Սեդրակ Մանգինեան՝ «Դպրոցական սահմանադրութիւն», Տիփլիս, 1875 թ., էջ 28՝ § 94).

**) «Նախատինքը պէտք է կատարուի առանց տաքանալու և կրքի, նա մանաւանդ առանց յիշոցների և լկտի հայհոյանաց, հանգիստ, զգուշեցուցիչ խրատողական եղանակով, և աւելի լաւ եթէ չորս աչքի տակ, քան թէ ամբողջ դասատան յանդիման, որ ինքն ըստ ինքեան պատժի մի սաստիկութիւն է — բայց միշտ այնպիսի դրութեամբ և եղանակով, որ մանուկը նկատէ, թէ ուսուցիչը յիշաւի զայրացած և նեղացած է և թէ նորա մէջ բնաւ սառնութեան կամ անտարբերութեան նշոյլ չէ երևում.» (Սեդրակ Մանգինեան, ibid.՝ § 95).

Ծանոթութիւն 2. Դպրանոցներում խստիւ արգելաձէ է աշակերտներին ո՛ր և է մարմնական պատիժ տալը, զորօր.՝ ապտակ, գանահարութիւն, ծնկաչոք պահելը և այլն. նոյնպէս խստիւ արգելաձէ է աշակերտներին զանազան վերաւորական ածականներ տալը, հայհոյելը և դասարանից դուրս անելը. շատ սակաւ պիտ գիմել աշակերտներին ոտքի վրա կանգնեցնելուն, սպառնալիքներ*) կարգալուծն [անորոշ, անհաստատ սպառնալիքներ—երբէք **)], աշակերտին Դպրանոցում աւելի ժամերով պահելուն:

Ծանոթութիւն 3. «Մեղմ հսկողութիւնն ու զբաղեցնելը թէպէտ պատիժներ չեն, բայց դժբա են այն միջոցները, որոնցմով որ պատիժների կարօտութիւնը նուազանում է. Սակայն ուսուցչի հեղինակութիւնն է և աշակերտի փոխադարձ սէրն է այն միակ հնարը, որով պատիժը իսպառ արտաքսւում է դպրոցի խաղաղ կեանքից»***):

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵԻՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆԸ.

§ 115. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների ուսումնական տարւայ տեղութեան և այլն մասին, ի միջի այլոց, տես՝

§ 8 և ծանոթ. 1, §§ 9 և ծանոթ., 16՝բ, 28՝ծանոթ. 1, 3, §§ 34՝ա, բ, 45, 49, 53՝ա, բ, գ, է, ժ, 54, 56, 57, 60, 63՝բ, ժ, ժբ, ժգ, 64, 70, 71, 72, 84, 87՝դ, զ, 90, 93՝իա և ծանոթ., 95, 96՝բ, է, 102 և ծանոթ., 103, 108, 111՝ա, բ, 114 և ծանոթութիւններ, 127, 155 և ծանոթ., 194՝է, 201, Յաւելաձ VIII՝ ց. 1206, 1208, прилож. № ց. 1178 (прим. 1)՝ 11.

*—**) «Իբրեւ երկայնամտութեան հետեւանք ուսուցիչը միշտ պէտք է սպառնալիք տայ՝ եթէ միւսնոյն յանցանքը կրկնուեցաւ, որ միւսնոյն է թէ չնայելով ուսուցչի համբերութեան աւելի ծանրացաւ. սպառնալիքները պէտք է որոշակի ասուի և ճշտութեամբ կատարուի, եթէ նոյն պատժոյ արժանի դէպքը վերստին կրկնուի. Բայց այն բազմաթիւ անորոշ ասուած սպառնալիքը, որոնց մասին թէ վարժապետները և թէ աշակերտները հաստատութեամբ կարող են ասել, թէ նոքրս անգործ և անկատար կը մնան՝ դըպրոցը բարոյապէս քանդելու ամենալաւ միջոցներն են. Ուրեմն որչափ կարելի է—սակաւ սպառնալիք» (Սեդրակ Մանդինեան, ibid., էջ 28—29՝ § 96).

***) Սեդրակ Մանդինեան, ibid., էջ 31՝ § 103.

§ 116. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցն ունենում է վեց հիմնական դասարան, մի պատրաստական դասարան (նախակրթարան) և, նայելով եղած պահանջին, բաժանմունքներ:

§ 117. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցում զիտելիքները—առարկաները և լեզուներն աւանդում են համաձայն § 9 և ծանոթ.: Այդ զիտելիքներից—առարկաներից և լեզուներից՝ իբր անհրաժեշտութիւն՝ շեշտելի են՝

ա) Լեզու՝ հայոց (գրաբար և աշխարհաբար), Ռուսաց.

բ) Պատմութիւն՝ Ս. Գրոց, Եկեղեցական, հայոց, Ռուսաց, Ընդհանուր, Բնական (Կենդանաբանութիւն, Բուսաբանութիւն, հանքաբանութիւն, Բնախօսութիւն).

գ) Աշխարհագրութիւն՝ Հին հայաստանի, Ռուսաստանի, Ընդհանուր.

դ) Կրօնագիտութիւն, Տոմարագիտութիւն, Զայնագրութիւն, Տրամաբանութիւն, Հոգեբանութիւն, Մատենագրութիւն, Մաթեմատիկա (Թւարանութիւն, հանրահաշիւ, Երկրաչափութիւն, Ֆիզիկա, Տիեզերագրութիւն), Մանկավարժութիւն, հայրենագիտութիւն, Նկարչութիւն, Գծագրութիւն, Գեղագրութիւն.

է) շատ ցանկալի են՝ 1) նորագոյն լեզուներից երեքը—Ֆրանսերէն, Գերմաներէն և Անգլերէն, 2) Իրաւագիտութիւն (տարրական), Առողջապահութիւն (համառօտիւ), 3) զործնական գիտելիքներ—Հիւսնութիւն, Գիւղատնտեսութիւն, Մարմնամարզութիւն, Խաղեր և այլն (§ 9՝ ծանոթ.):

Ծանոթութիւն 1. Թէ Դպրանոցների ո՛ր դասարաններում կամ բաժանմունքներում, ի՞նչ ծաւալով և շաքաթական քանի դասերի ընթացքում և ի՞նչ ձեռնարկներով պիտ աւանդեն այս §-ում յիշած գիտելիքները—առարկաները և լեզուները—այդ ճշտիւ և առ միշտ որոշւած պիտ լինի Դպրանոցների՝ ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսի հրամանով և հաճութեամբ գործադրող «շաքաթական (դասերի թւի) դասացուցակ»-ում և «ծրագրում» *). Ընդ-

*) Հ. Թ. Հ. Դպրանոցներում ցայսօր գործող «շաքաթական դասացուցակ»-ը և «ծրագիր»-ը տես իմ՝ «Որոշ կանոնադրութեան և ծրագրի անհրաժեշտութիւնը և հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցների վարչական և ուսումնական կարգ ու կանոնի՝ դիւցիպլինայի միակերպութեան գաղափարը», Մոսկւա, 1900 թ., էջ 33—46 և այլն.

Հանուր առմամբ՝ ցանկալի է, որ Հ. Թ. Հ. Դպրանոցներում աւանդելիք գիտելիքները—առարկաների և լեզուների ցանկըն որոշելիս՝ նկատի առնելը Պետական միջնակարգ Դպրոցներում ընդունած ցանկը (Տես ցածր՝ ծանոթ. 3):

Ծանոթութիւն 2. Դպրանոցներում Ռուսաց լեզուն, Ռուսաց պատմութիւնը և Ռուսաց աշխարհագրութիւնը — պիտ աւանդեն Ռուս լեզուով՝ իբր անհրաժեշտութիւն*): Ռուսաց լեզուի՝ և՛ պրակտիկ, և՛ թէորէտիկ աւանդելը պիտ գրաւի Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների վարչութիւնների առանձին ուշադրութիւնը, որպէս զի դպրանոցաւարտները բաւարար տիրացած լինեն այդ լեզւին:

Ծանոթութիւն 3. Շատ ցանկալի է, իսկ §§ 33՝Ժգ և 70՝ գ իրա- գործման տեսակետից նոյն իսկ՝ անհրաժեշտ, որ Դպրանոց- ներում աւանդելիք գիտելիքները—առարկաներն աւանդ- ւեն, ըստ չափու հնարաւորութեան, համեմատ Պետական միջնակարգ Դպրոցների ծրագրի ծաւալին (Տես վերը՝ ծա- նոթ. 1):

Ծանոթութիւն 4. Շատ ցանկալի է, որ Հ. Թ. Հ. Դպրանոցները և Ս. Էջմիածնի Գէորգեան ձեմարանն ունենային մանկա- վարժութեան առհասարակ և հայ Դպրոցի բարոյականին և գիտականին մասնաւորապէս նւիրած մի ընդհանուր ե- ռամենայ հրատարակութիւն: Այդ հրատարակութիւնը կա- րող է տպագրել Ս. Էջմիածնի տպարանում և պիտ լոյս տեսնի ամեն անգամ՝ «հրամանաւ ամենայն հայոց Վեհա- փառ Կաթողիկոսի»:

§ 118. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների աշակերտական գիտական և բարոյական հասունութեան չափը պիտ արտափայլի նրանց յառաջա- դիմութեան, ջանասիրութեան, ուշադրութեան և վարքի թւանշան- ներում (§ 63՝ Ժբ):

Ծանոթութիւն 1. Թւանշանով գնահատութեան պիտ առնել ա- շակերտն առհասարակ, և ո՛չ երբեք՝ աշակերտի այս կամ այն վարմունքը, սրա այս կամ այն պատասխանը և այլն (§ 64), և այն՝ ոչ՝ համեմատական (արսուիտ)—և ո՛չ՝ հա- մեմատական (իր դասակից աշակերտների գիտութեան հետ համեմատած) — տեսակետից: — Ջանասիրութեան, ու- շադրութեան և վարքի թւանշանները գրուում են մի ան-

*) Св. Зак. XI т. ч. I, изд. 1896 г., прилож. к ст. 1178 (прим.

1) 3, 4: — թիւ և «Կրթական թիւնի մասին հրահանգ», Տոյ-Շաբաթ, 1892 թ., էջ 5, § 889, Բ: և) թիւ «Կրթական թիւնի մասին հրահանգ», Տոյ-Շաբաթ, 1892 թ., էջ 5, § 10, էջ 10, § 2:

գամ ամեն երկամենակի վերջում: Յառաջադիմութեան թւանշանը գրուում է չորս անգամ ամեն երկամենակում, այն է՝ ամեն ամսի կիսում և վերջում: Երկամենակի երկ- րորդ, երրորդ և չորրորդ թւանշաններով միաժամանակ պիտ ամփոփւի աշակերտի մինչ այդ օրւայ յառաջադիմու- թիւնն առհասարակ, հետեապէս՝ երկրորդ թւանշանն ունի վկայելու աշակերտի յառաջադիմութիւնը մի ամսւայ ըն- թացքում, երրորդը—ամսուկէսւայ ընթացքում, չորրորդը —երկու ամսւայ՝ երկամսեակի ընթացքում: Եւ այսպէս ու- սումնական տարւայ չորս երկամենակից ամեն մէկում, Եւ յառաջադիմութեան, և՛ ջանասիրութեան, և՛ ուշադրու- թեան, և՛ վարքի թւանշանները գրուում են ամբողջ դա- սարանին մի և նոյն օրը, — Աշակերտներին՝ իրենց ծնողնե- րին—խնամատարներին ներկայացնելու համար տրուում են միմիայն երկամենակի թւանշանները (Տես Յաւելած IV և V):

Ծանոթութիւն 2. Թւանշանները լինում են երեք կարգի՝ «I», «II» և «III»: — «I» կարգի թւանշանները վկայում են աշակերտի գիտական և բարոյական լիակատար և գո- վելի հասունութիւնը. այդ թւանշաններն են՝ «5» (յոյժ գովելի) և «4» (գովելի): — «II» կարգի թւանշանը վկա- յում է աշակերտի գիտական և բարոյական բաւարար հա- սունութիւնը. այդ թւանշանն է՝ «3»: — «III» կարգի թւան- շանները վկայում են աշակերտի գիտական և բարոյական անբաւարար և պակասակելի հասունութիւնը. այդ թւան- շաններն են՝ «2» (անբաւարար) և «1» (պակասակելի):

§ 119. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների աշակերտների փոխադրութիւնը մի դասարանից միւս դասարան լինում է համապատասխան նրանց տարեկան բարոյական և գիտական յառաջադիմութեան (§ 118 և ծանոթութիւններ) թւանշաններին [«միջին թիւ»*)] (§§ 64, 120 և

*) «Միջին թիւ»-ն որոշելիս, որպէս զի տեղի չտրւի ամեն տեսակ կո- տորակների, պարտ է հետեւել հետեւեալ կանոնին՝ Իբր կոտորակ գործածել միայն « $\frac{1}{2}$ »-ը, և ապա՝ այն ինչ ~~աւելի մեծ~~ ~~է նախորդ կամ յետագայ թւանշանին քան այդ~~ « $\frac{1}{2}$ »-ին — փոխարինել նա- խորդ կամ յետագայ թւանշանով՝ հանդերձ «+»-ի կամ «-»-ի: Այսպէս՝ « $2\frac{3}{4}$ »-ի փոխարէն պիտ գրել՝ «2+»: « $2\frac{1}{4}$ »-ի » » » «3-»:

(§ 64)

էջ 10, § 2

ծանօթութիւններ, 121 և ծանօթութիւններ, 122 և ծանօթութիւններ):

§ 120. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների աշակերտների փոխադրութիւնը մի դասարանից միւս դասարան (§ 119) երբեմն (§ 121) լինում է տարեկան հարցաքննութիւններից (§ 70՝ դ) յետոյ:

Ծանօթութիւն 1. Դպրանոցների տարեկան հարցաքննութիւնները լինում են միմիայն ամեն ուսումնական տարւայ վերջում՝ մայիս ամսի 15-ից մինչև 25-ը կամ 30-ը, և պիտ ունենան սովորական կրկնութեան դասերի բնաւորութիւն (§ 121 և ծանօթութիւններ): Հարցաքննութեան հետեանքն այս կամ այն առարկայում—գիտելիքում չի որոշւում առանձին թւանշաններով, այլ, փոխանակ այդ, թղթատրում է աւելացնել աշակերտի տարեկան յառաջադիմութեան («միջին թիւ») թւանշանը (§ 119) դոյն այդ առարկայում—գիտելիքում: Պակասեցնել տարեկան յառաջադիմութեան («միջին թիւ») թւանշանը խստիւ արգելւում է առհասարակ:

Ծանօթութիւն 2. Դպրանոցի տարեկան հարցաքննութիւնների ցուցակը կազմւում է Դպրանոցի մանկավարժական—ուսուցչական ժողովում (§ 70՝ դ) և վաւերացնւում Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահի և Դպրանոցի տեսչի ստորագրութիւններով:

Ծանօթութիւն 3. Դպրանոցի հարցաքննութիւնների ղեկավարութիւնը վերապահւած է Դպրանոցի տեսչին. հարցաքննութիւնները լինում են Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահի, տեսչի, հոգաբարձուների, դասարանական դաստիարակի, քննող և ընթերակայ ուսուցիչների և աւագ վերակացւի ներկայութեամբ:

Ծանօթութիւն 4. Դպրանոցների հոգաբարձուները չունեն անպայման իրաւունք միջամտել—մասնակցելու Դպրանոցների տարեկան հարցաքննութիւններին, այլ ամեն անգամ ստանում են այդ իրաւունքը Դպրանոցի տեսչից:

§ 121. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների միմիայն այն աշակերտներն են ենթարկւում տարեկան հարցաքննութեան (§ 120), որոնց տարեկան համագումար՝ բոլոր առարկաներից—գիտելիքներից և լեզուներից յառաջադիմութեան թւանշանն («միջին թիւ») ^{իւր} աւել է քան ^{իւր} «3½» (§§ 64, 122՝ մաս. 1):

Ծանօթութիւն 1. Դպրանոցների այն աշակերտները, որոնց զատ-զատ (և ոչ՝ համագումար՝ բոլոր առարկաներից—գիտելիք-

ներից—լեզուներից) յառաջադիմութեան տարեկան («միջին թիւ») թւանշաններից աւելի քան երկուսը պակաս են քան «3», չեն ենթարկւում տարեկան հարցաքննութեան և թողնւում են նոյն դասարաններում (§ 108 և ծանօթ. 1):

Ծանօթութիւն 2. Դպրանոցների այն աշակերտները, որոնց վարքի տարեկան թւանշանը («միջին թիւ») պակաս է քան «4», չեն փոխադրւում յաջորդ դասարան, իսկ նոքա, որոնց վարքի տարեկան («միջին թիւ») թւանշանը պակաս է քան «3», կարող են հեռացնւել Դպրանոցից (§ 53՝ ե և ծանօթ. 1): Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների որ և է մէկից անբաւարար — պախարակելի (§ 118՝ ծանօթ. 2) յառաջադիմութեան և վարքի առթիւ կամ առանց վկայականի (§ 114՝ ծանօթ. 1) հեռացրած աշակերտը միաժամանակ համարւում է արձակւած բոլոր Հ. Թ. Հ. Դպրանոցներից, Մնացած դէպքերում պիտ վարւել համաձայն § 108 և ծանօթ. 1:

Ծանօթութիւն 3. Դպրանոցների հարցաքննութեան ենթարկւելիք աշակերտները հարցաքննւում են միայն այն առարկաներից—գիտելիքներից—լեզուներից, որոնց վերաբերեալ տարեկան յառաջադիմութեան թւանշանը «միջին թիւ»-ը (§ 64) պակաս է քան «3» (§ 122՝ ծանօթ. 1, § 123՝ ծանօթ. 2):

§ 122. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների այն աշակերտները, որոնց յառաջադիմութեան տարեկան համագումար՝ բոլոր առարկաներից—գիտելիքներից—լեզուներից տարեկան թւանշանն («միջին թիւ») [§ 64] աւել է քան «3½», փոխադրւում են յաջորդ դասարան՝ առանց տարեկան հարցաքննութեան (§ 121՝ մաս. 2):

Ծանօթութիւն 1. Դպրանոցների մանկավարժական—ուսուցչական ժողովներին վերապահւած է իրաւունք՝ առանց տարեկան հարցաքննութեան փոխադրել յաջորդ դասարան § 121-րդի ծանօթութիւն 3-րդում ակնարկւած աշակերտներին ևս:

Ծանօթութիւն 2. Դպրանոցների այն աշակերտները, որոնց յառաջադիմութեան տարեկան համագումար՝ բոլոր առարկաներից—գիտելիքներից—լեզուներից թւանշանն («միջին թիւ») աւել է քան «4½», փոխադրւում են յաջորդ դասարան՝ և՛ առանց տարեկան հարցաքննութեան, և՛ ստանում են իր պարգև՝ մի գիրք—համաձայն Դպրանոցի մանկավարժական—ուսուցչական ժողովի ընտրութեան (§§ 34՝ ա, 194՝ է):

Ծանօթութիւն 3. Նախորդ ծանօթութեան մէջ յիշւած գրքերը պիտ կրեն իրենց վրա Դպրանոցի կնիքը (§ 197) և՛ վարչութեան

Տ. նախագահի, տեսչի, դասարանական դաստիարակի, հոգաբարձուների և աւագ վերակացւի ստորագրութիւնները:

§ 123. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցներն աւարտող աշակերտներն ամենեքեան ենթարկուում են բանաւոր և գրաւոր հարցաքննութեան Դպրանոցների 2-րդ դասարանում աւանդուող աշակերտներից (§ 120՝ ծանոթ. 1, 3):

Ծանոթութիւն 1. Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովին վերապահւած է իրաւունք՝ պարգեատրել գրքով Դպրանոցն աւարտող այն աշակերտներին, որոնք առանձնապէս աչքի են ընկնում իրենց գիտական և բարոյական հասունութեամբ (§§ 34՝ ա, 118 և ծանոթութիւններ):

Ծանոթութիւն 2. Դպրանոցի տեսչին վերապահւած է իրաւունք՝ տալ Դպրանոցի 2-րդ դասարանի աշակերտներին աւարտման վկայական՝ առանց հարցաքննութեան ևս:

Ծանոթութիւն 3. Դպրանոցի 2-րդ դասարանի այն աշակերտները, որոնց վարքի տարեկան թւանշանը («միջին թիւ») [§ 64] պակաս է քան «5», չեն կարող ստանալ աւարտման վկայական:

§ 124. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների դասընթացի աւարտման վկայականում (Յաւելած VII) նշանակուում է դպրանոցաւարտ աշակերտի տարեկան յառաջադիմութեան, ջանասիրութեան, ուշադրութեան և վարքի չափերը՝ «միջին թւեր»-ը (§§ 64, 118 և ծանոթութիւններ, 120՝ ծանոթ. 1):

Ծանոթութիւն. Աւարտման վկայականը կրում է Դպրանոցի կնիքը (§ 197), վարչութեան Տ. նախագահի, տեսչի և մանկավարժական — ուսուցչական ժողովի քարտուղարի ստորագրութիւնները. Այդ նոյնը կրում է աւարտման վկայականը § 123-րդի ծանոթութիւն 2-րդում ակնարկւած դիպւածում ևս:

§ 125. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների աւարտման վկայական (Յաւելած VII) ունեցողներին տրուում է իրաւունք՝ վարել հայ Դպրանոցների ուսուցչութեան, դաստիարակութեան, աւագ վերակացութեան, վերակացութեան և այլ պաշտօնները. իսկ եթէ նոքա ցանկութիւն*) ունենան ընդունել հոգեւորական կոչումն՝ հոգեւոր Իշխանութիւնը պիտ յարգի նրանց խնդիրքը (§/Ք):

) Տես ցածր՝ «Յաւելած VIII»-ում «прилож. къ ст. 1178՝ 11»-ին կցածս ծանոթութիւնը՝ «»:

Ծանոթութիւն. Ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին իւրացրած է իրաւունք՝ միջնորդել ուր հարկն է*), որպէս զի Հ. Թ. Հ. Դպրանոցներն աւարտողներին տրւեն Կայսրութեան միջնակարգ Դպրոցներն աւարտողներին պաշտօնապէս յատկացրած ամեն իրաւունքները և արտօնութիւնները (Տես ևս §§ 203):

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՆԵՐԻ ՎՐԱ ՀՄԿՈՂՆԵՐԸ:

§ 126. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի գրախանութի եղելութեան և այլն մասին, ի միջի այլոց, տես՝

§§ 4՝ թ, 11՝ բ, 33՝ ը, 36՝ ծանոթ. 2, §§ 52, 53՝ գ, 55 և ծանոթ. 3, §§ 63՝ գ, 71, 95, 96՝ ը, թ, ժ, ի, 111՝ գ, 113, 190՝ ե, 201, Յաւելած VIII՝ ԵՏ. 1210, 1254:

§ 127. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի գրախանութի գոյութեան նպատակն է՝ էժանացնել ուսումնական պիտոյքների արժէքը Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի աշակերտների համար՝ դրսի գրախանութներից միանալով մեծ քանակութեամբ առնելով և աշակերտներին հատ-հատ վաճառելով:

Ծանոթութիւն. Գրախանութի վրա հսկողն իրեն հասանելի ուժիկը ստանում է համաձայն §§ 33՝ գ, 62 և ծանոթ., 196՝ ժ:

§ 128. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի գրախանութի վրա հսկողն որոշում է ուսումնական պիտոյքները դրսից ձեռք բերելու և Դպրանոցում բաժանելու — վաճառելու եղանակը՝ ըստ իր բարեհայեցողութեան:

Ծանոթութիւն. Գրախանութի վրա հսկողը՝ այդ իր գործողութիւններն որոշելիս՝ պիտ ընտրի այնպիսի ձև, որ յարմարութիւն տրւի Դպրանոցի տեսչին և հոգաբարձութեանը կարեւոր դէպքերում՝ ստուգել գրախանութի գրութիւնը:

§ 129. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի գրախանութի վրա հսկողն ունի

) Տե՛ս. Зап. XI т. ч. I, изд. 1896 г., ст. 13, 14, 1117, 1132, 1139, 1141՝ 2, 1146, 1147, 1148, 1208: «Տե՛ս ևս «Գրախանութի»-ը քաղ. ԵՏ. 1202-ը կցածս ծանոթութեանը՝ «»:

յարաբերութիւն Դպրանոցի աշակերտների հետ միմիայն Դպրանոցի դասարանական դաստիարակների միջոցով (§ 96՝ ԺԹ, Ի):

§ 130. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի զրախանութի վրա հսկողը պարտաւոր է՝ ունենալ «զրախանութի կէց» և «զրախանութի մտից» մատենաներ, ներկայացնել զրախանութի զրուծեան մասին զրաւոր տեղեկութիւն ամեն երկամսեակի վերջում Դպրանոցի տեսչին, իսկ ուսումնական տարւայ վերջում՝ զրաւոր հաշիւ զրախանութի ընդհանուր ելեմուքի և մնացորդի մասին Դպրանոցի հոգաբարձութեանը:

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ԳԻՏԱԿԱՆԻՆ ԵՒ ԲԱՐՈՑԱԿԱՆԻՆ ՕԺԱՆԴԱԿԻՉ ՏԱՐՐԵՐԸ.

I. ՊԱՇՏՏՈՆԱԿԱՆԱՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ:

§ 131. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի պաշտօնակատար աշակերտների նշանակելու և այլն մասին, ի միջի այլոց տես՝

§ 4՝ Թ, §§ 33՝ Ը, 93՝ Է, Ը, Ժ, 96՝ ԺԳ, 135, 142, 151, 166, 167, 179, 183, հրահանգ 17՝ 11-14, 22:

§ 132. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի պաշտօնակատար աշակերտները ընտրւում են Դպրանոցի օրինակելի աշակերտների միջից. նրանց եղելութեան նպատակն է՝ ա) որ Դպրանոցի կազմն ամեն կողմից և մանրամասնաբար կանոնաւորւի և հսկողութեան տակ լինի, բ) որ Դպրանոցի դասարանական դաստիարակների, ուսուցիչների, վերակացուների և աշակերտների մէջ պահպանւի անդադար հաղորդակցութիւն և գ) որ Դպրանոցի դասարանական նիստ ու կացին վերաբերեալ փոքր ծառայութիւնները կատարւեն ճշտիւ և իսկոյն և իսկ:

§ 133. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի պաշտօնակատար աշակերտները նշանակւում են Դպրանոցի բոլոր դասարաններում և բաժանմունքներում և թուով լինում են այնքան, որքան հարկաւոր է:

Ծանօթութիւն 1. Ամեն շաբաթ դասարանի «պաշտօնակատար աշակերտներ»-ից մէկը ընտրւում է՝ իբր «շաբաթապահ», որն ունի գլխաւոր հսկողութիւն և յատուկ պատասխանատուութիւն դասարանի շաբաթւայ ընթացքում կանոնա-

ւոր՝ պարտ ու պատշաճ նիստ ու կացին և ամեն տեսակ հանգամանքներին վերաբերեալ. Ապա նա պարտաւոր է՝

- ա) գրել գրատախտակի վրա օրւայ թիւը.
- բ) ստանալ վերակացւից դասարանի պահարանների (§ 139) բանալիները և նոյն օրը վերադարձնել այն.
- գ) հարկ եղած դէպքում՝ հանել դասարանի պահարաններից դասական գործիքները և յանձնել այն ուսուցիչներին.
- դ) թանաքամանների մէջ թանաք ածել կամ ածել տալ.
- ե) ամեն օր թրջել տալ սպունգը և մաքրել տալ գրատախտակը, կաթնգրը և ուսուցչի նստարանը.
- զ) հսկել դասարանի իրեղէնների վրա և շաբաթւայ վերջը վերակացւի միջոցով յանձնել այդ ամենն իրեն յաջորդող «շաբաթապահ» աշակերտին:

Ծանօթութիւն 2. «Շաբաթապահ» աշակերտներին օգնելու համար ընտրւում են «օրապահ» աշակերտներ:

§ 134. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի պաշտօնակատար աշակերտների պարտաւորութիւններն են՝

ա) յայտնել դասի ժամանակ ուսուցչին, իսկ դասից դուրս՝ վերակացւին, դասարանում նկատւած պակասութիւնների կամ պատահած խանգարումների մասին.

բ) ուսուցչի և վերակացւի բացակայութեան ժամանակ՝ կարգ ու կանոն պահել իր սեպհական գեղեցիկ օրինակով.

գ) ունենալ հիմնաւոր ապացոյցներ իր ամեն գանգատի համար.

դ) կատարել դասարանական նիստ ու կացին վերաբերեալ փոքր ծառայութիւնները.

ե) կարգ պահպանել դասարանից դուրս՝ սանդուղքներից իջնելու, խմբովին զբօսնելու ժամանակ.

զ) բաժանել զրուծեան և նկարչութեան ժամանակ տետրակները, մատիտները և այլն.

է) ասել դասարանում պակասող աշակերտների անուն—աղ-գանունները, երբ ուսուցիչը չէքեր նշանակելիս լինի (§ 151).

ը) ստուգել և հսկել աղօթք ասողների հերթը (§ 155՝ ծանօթ.):

II. ԴԱՍԱՍՆԵԱԿԻ ԿԱՐԳԸ:

§ 135. Դասասնեակում նստարանները դասաւորւում են այնպէս, որ աշակերտները լոյս ստանան ձախ կողմից: Ուսուցչի կաթնգիրը

դրուում է նստարաններից բաւարար հեռաւորութեամբ, որպէս զի ուսուցիչը միշտ կարողանայ աչքի տակ ունենալ բոլոր աշակերտներին: Պաշտօնակատար աշակերտները նստում են նստարանների ծայրերում: Իրենց ընդունակութեամբ, ջանասիրութեամբ և վարքով փոխադարձաբար միմեանց օգնելու ընդունակ աշակերտները նստում են միմեանց կշտին, իսկ ուսուցչի արթուն աչքին աւելի կարօտները՝ տեղ են բռնում կաթեղին մերձ:

§ 136. Այս հասարակ նստարաններից առանձին դրուում է պատժի նստարանը (§ 114՝ ծանօթ. 1):

§ 137. Դասասենեակի դրսի մի պատի վրա ամրացրած պիտ լինեն կախարաններ, ուր աշակերտները՝ որոշած կարգով կախում են իրենց գլխերը, վերարկուները և այլն:

Ծանօթութիւն 1. Նայած Դպրանոցի շէնքի յարմարութեան՝ բոլոր դասարանների աշակերտների համար կարելի է ունենալ երկու կամ աւելի կախարաններ՝ առանձին սենեակներում կամ սրահներում:

Ծանօթութիւն 2. Դասասենեակից դուրս պատշաճաւոր տեղերում պիտ դրեն ջրի ամաններ և բաժակներ:

§ 138. Դասասենեակի ներսի պատերի վրա կարելի է կախել պատմական, բնագիտական և ուրիշ պատկերներ, իսկ պատշաճաւոր տեղում պիտ դնել՝ սե տախտակը (կողմնակի անկիւնում, որպէս զի յետ արձակած լոյսը չփնտսի աշակերտների աչքերին), թւաբանական և կարգալու մեքենաներ, քարտէզներ և այլն: Սենեակի պատուհանները պիտ ունենան ներքեից վերև բարձրացող վարագոյրներ:

§ 139. Դասարանի պահարանում պահուում են գրութեան տետրակները, քանոնները, գրիչները, քարէզրիչները, սակաւ գործածուող գրքերը, մեծ կարկինը, սպունգը, կաւիճը:

§ 140. Կաթեղի արկղում միշտ պիտ գտնւի դասարանական մատեանը, ուր նշանակած պիտ լինեն աշակերտների անունը — ազգանունները և շաբաթական դասերը, այդ մատեանը՝ ուսման վերջին ժամից յետոյ՝ պիտ յանձնւի աւագ վերակացւին (§§ 86, 87՝ ը):

§ 141. Դասարանի կահ-կարասիքն յանձնած է ընդհանրութեան հաւատարմութեանը, հետեւապէս՝ իբր սուրբ և անմատչելի պիտ լինի աշակերտների համար (§§ 142, 143):

§ 142. Դասարանի՝ և՛ աշակերտները, և՛, նամանաւանդ, պաշտօնակատար աշակերտները պարտաւոր են հոգալ, որ Դպրանոցի կայքն ամլասա մնայ (§ 141): Ո՛չ մի աշակերտ ձեռք չպիտի տայ այդ կայքին, մինչ որ այդ չպահանջի նրանից կամ նրա պաշտօնը կամ ուսուցչի առանձին պատւէրը և կամ որոշակի պահանջը (§ 143):

§ 143. Խօսիւ պիտ յանդիմանւի ամեն տեսակ կեղտոտութիւն կամ անտեղի նկարչութիւն. առանձին հսկողութեան տակ նամանաւանդ պիտ մնան փոքր աշակերտները, որովհետեւ սոքա դեռ սովոր չեն պատշաճապէս յարգել ուսումնարանի սեպհականութիւնը (§ 141):

§ 144. Աշակերտները՝ Դպրանոց և դասարան մտնելուց առաջ՝ պիտ թափ տան և քերեն իրենց վրայի փոշին, ցեխը և ձիւնը: Որպէս զի Դպրանոցում փոշի չբարձրանայ՝ աշակերտներին արգելում է խառն ի խուռն վազվզել Դպրանոցի միջանցքում և դասասենեակում: Նոյնպէս արգելում է ման գալ նստարանների վրա, խաղալ սպունգով, կաւիճով:

III. ԿԱՐԳԸ՝ ՈՒՍՈՒՄԸ՝ ՍԿՍԻԵԼՈՒՑ ԱՌԱՋ:

§ 145. Ուսումն աւելի շուտ է սկսում ամառը քան թէ ձմեռը:

§ 146. Առաջին զանգից յետոյ՝ աշակերտը պիտ հանի և կախի իր գլխը, վերարկուն և այլն, և ապա՝ հանգիստ մտնի դասարան, հանի կարեւոր գրքերը, տետրները և այլն, դարսի այն իր առաջ, նստի իր տեղում և չվերկենայ մինչ դասամիջոցը կամ մինչ նրան չպատւիրի ուսուցիչը:

Ծանօթութիւն 1. Ուսուցիչը բնաւ չպիտի թոյլ տայ, որ աշակերտը՝

ա) նստի վերարկով կամ դնի այն իր կշտին.

բ) նստի գլուխը ծածկած կամ վեղը փաթաթած (բացի հիւանդութեան դէպքերից).

գ) խաղայ պահարանի, պատուհանի կամ վառարանի հետ:

Ծանօթութիւն 2. Ամեն ուսուցիչ պիտ հսկի, որ մաքուր և ամբողջութեամբ պահեն աշակերտի ձեռքի տակ եղած գրքերը, մանաւանդ որոնք վերագարձնւելու են:

§ 147. Դպրանոցի յարգը պահանջում է, որ աշակերտներն իստակ լւացած, լաւ սանրւած, մաքուր և կարգին հագնւած լինեն:

Ծանօթութիւն. եթէ ուսուցիչը նկատի աշակերտի գլխի, երեսի, վզի կամ ձեռքերի վրա կեղտ և այլն, մազերը՝ չսանրւած, անարգ հագնւած, կամ կեղտոտ հանդերձներ և բոլորովին մաշած և փթած ոտնամաններ, — նա պիտ խստութեամբ յանդիմանի զանցառւին և աշխատի, որ աշակերտն իրեն կարգին պահի:

§ 148. Դասարանում՝ նախ քան ուսուցչի գալը՝ պիտ տիրի լիակատար հանգստութիւն:

Ծանօթութիւն. ուսուցիչը չի սկսում խօսել — մինչ որ չհաստատուի կատարեալ լռութիւն և բոլոր աշակերտների աչքերը (ուշադրութիւնը) դարձրած չլինեն իր վրա:

§ 149. Ներս մտնող ուսուցչին աշակերտները ընդունում են՝ ոտքի վրա կանգնելով և «բարեւ» կամ «բարի լոյս» ողջոյնով:

§ 150. Ուսուցիչն ամեն օր՝ ուսումը սկսելուց առաջ՝ հարցնում է աշակերտներից — արդեօք իր ամեն պատէրները կատարե՞լ են, և եթէ մի բան պակաս է՝ նշանակում է դասարանական մատենում (§ 86), որպէս զի միւս դասին պահանջի: Սյդ մատենն առհասարակ պիտ լինի դասարանի յիշատակարանը, ուր նշանակւում են՝ և՛ աշակերտների զանցառութիւնները, և՛ ամեն բան, ինչ աշակերտները գուցէ մոռանային — զոր օրինակ՝ տւած դասը, առանձին պատէրները, առանձին պատրաստութիւնները: Եւ եթէ աշակերտը՝ չնայելով այդ յիշողութիւններին՝ դարձեալ զանցառու կգտնուի — ուսուցիչը պարտաւոր է խստիւ քննել պատճառը՝ արդեօք թուլամտութիւնից պատահեց նոյնը, թէ՛ աւելի հիմնաւոր և ստիպողական պատճառ կար: Ուսուցիչը պարտաւոր է յայտնել այդպիսի դէպքերը նախ՝ դասարանական դաստիարակին, ապա՝ Դպրանոցի տեսչին, և միաբան խորհրդակցութեամբ աշխատել մի կերպ հնար գտնել՝ զանցառութեան առաջն առնելու:

§ 151. Ուսուցիչը՝ դասարանական մատենում ամեն ինչ կարեւորն արձանագրելուց յետոյ՝ նշանակում է դասարանի աշակերտների անւանացուցակի մատենում (§ 86) բացակայութիւնները (§ 134՝ է): Նա հարցնում է՝ «ո՞վ է պակաս»: Պաշտօնակատարները կարգով վեր են կենում և ասում են պակասողների անուն — ազգանունները:

§ 152. Դաս բաց թողնելը՝ առանց նախապէս տեսչից հրաման խնդրելուն և սրա յօժարութիւնը ստանալուն՝ ծանր յանցանք է: Բացառութիւն են կազմում հիւանդութեան դէպքերը:

§ 153. Դասարանական դաստիարակներն ամեն շաբաթ նշանակում են աշակերտական «Յիշատակարան»-ներում (Յաւելւած IV) աշակերտի բացակայած օրերը՝ քաղելով այն դասարանական անւանացուցակից և կցելով իր նկատողութիւնները:

§ 154. Ուսուցչի մտնելուց յետոյ դասարան մտնող աշակերտը կանգնում է դրան մօտ — մինչ որ ուսուցիչը՝ չկտրելով իր խօսքի կապը՝ յարմար համարի դիմել նրան. այդ ժամանակ ուսուցիչը միշտ հարցնում է ուշանալու պատճառը, յանդիմանում է և պատւիրում՝ չկրկնել նոյնը կամ, եթէ աշակերտի ուշանալու պատճառը ներողական է, ներում է:

IV. ԿԱՐԳԸ՝ ՈՂՍՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻ ԺԱՄԱՆԱԿ:

§ 155. Ուսումը միայն այն ժամանակ արգասաւոր է լինում, երբ նրա ընթացքի ժամանակ կարգը պահպանւում է ամենայն խստութեամբ: Հետեւապէս՝ նախ և առաջ պիտ վերացեն կարգապահութեան վերաբերեալ ամեն արգելքները և օտարոտի հանգամանքները (§ 156):

Ծանօթութիւն. Դպրանոցում ուսումը սկսւում և վերջանում է որոշ ժամերին. առաջին դասի սկզբում և վերջին դասի վերջում ամեն դասարանում մի-մի աշակերտ հերթով ասում է աղօթք (§§ 134՝ Ը, 162):

§ 156. Մեծագոյն արգելք է ամեն տեսակ շշուկ, ինչպէս՝ ոտները խաղացնելը, զրքերը, տետրակները և ուրիշ այսպիսի բաներ դարսել և հանելը կամ վեր ու վար քաշքշելը, մանաւանդ՝ խօսելը, մրմնջալը, ծիծաղելը, փսփսալը: Բացի՝ այս՝ արգելաւիթ է ամեն տեսակ՝ աշակերտների միտքը դասախօսութեան նիւթից յետ քաշող և ուրիշ կողմ դարձնող զբաղմունք: Սյդ շարքում են՝ անհանգիստ նիստը, այս կողմ այն կողմ քաշւելը, առաջ ու յետ ծռւելը, սեղանի վրա պառկելը, ուտելը, ներս ու դուրս անելը, սեղանի վրա խաղալը, — աւելի վատ, եթէ խաղը կատարւում է գաղտուկ՝ սեղանի տակը, — զրքի մէջ կարգալը՝ երբ ուսուցիչը խօսում է, հե-

տաքըքրութեամբ այս ու այն կողմը նայելը կամ՝ ապուշե պէս աչքերը մի կէտի վրա պնդացնելը:

§ 157. Ուսուցչի հրամանով, — աւելի լաւ՝ մի հանդարտ բաղ-խանիքով կամ մի նշան տալով, — հանգստութիւնը պիտ վերա-կանգնելի առանց յապաղութեան:

§ 158. Ուսման ժամանակ աշակերտները նստած են ուղիղ և վայելուչ կերպով իրենց տեղերում՝ ոչ շատ յետ դցած, ոչ էլ առաջ կամ այս և այն կողմը թեքւած: Ոտները հաստատ կանգնած են յատակի վրա՝ զուգահեռաբար — մէկ-մէկու կշտին, և ոչ՝ մէկ-մէկու վրա ձգւած: Զեռքերը դրւած են սեղանի վրա, որպէս զի միշտ տեսանելի լինեն ուսուցչին և առանց հարկաւորութեան չլքաղեն սեղանի տակ կամ չափահեն գրպանի մէջ: Երեսը և աչքերը միշտ ուղղւած պիտ լինեն՝ ուսուցչին:

§ 159. Երբ ուսուցիչը տալիս է այս կամ այն աշակերտի ա-նունը — վերջինս ոտքի է կանգնում արագութեամբ և ուղիղ՝ առանց ծռելու իր գլուխը և կամ թեքւելու բաղդակների վրա: Դասը կամ ուսուցչի հարցին պատասխանող աշակերտը — պիտ պատասխանի համարձակ և բարձր՝ առանց ճոռումարանութեան և ձգձգելու (§ 165):

§ 160. Աշակերտներին ոչ միայն ներելի է, այլ և՛ դէպ ուսումն ունեցած ուշադրութեան և սիրոյ դրսեւելի հաւաստիք պիտ հա-մարել, եթէ նոքա նշան են տալիս, թէ ցանկանում են պատասխա-նել ուսուցչի հարցմունքին: Բայց այս նշանը պիտ լինի՝ միմիայն հանդիստ ձեռք բարձրացնելը. իսկ միւս բոլոր նշանացոյցերը — ինչպէս՝ տեղից վեր թռչելը, առաջ պառկելը, ձայն տալը կամ շտա-պովի պատասխանը և կամ, առանց ուսուցչի առանձին պատուէրի, միաձայն պատասխանելը — բնաւ անթոյլատրելի են (§ 161):

§ 161. Դասարանի պատասխանատու տէրն է դասատու ու-սուցիչը. հետեւապէս՝ ցանկալի չի որ այցելուներից որ և է մէկը՝ առանց դասատու ուսուցչի թոյլտուութեան՝ խառնելի վերջնիս դասի և կարգապահութեան մէջ. իսկ եթէ մէկը նկատողութիւն ունի ա-նելու իրեն ուսուցչին — պիտ անի այն դասարանից դուրս:

§ 162. Աղօթելու ժամանակ բոլոր աշակերտներն ոտքի են կանգնում (§ 155՝ ծանօթ.):

§ 163. Եթէ մտնում է Դպրանոցի պաշտօնեաներից մէկը կամ

որ և է հիւր — աշակերտներն ոտքի են կանգնում, գլուխ են տալիս և չեն նստում՝ մինչ դասատու ուսուցչի հրաման տալը:

§ 164. Եթէ ընթերցանութիւն պիտ լինի՝ զոքերը շուտ, բայց հանդարտ հանուում են, նմանապէս հանդիստ բացւում և դրւում են ընթերցողի առաջ՝ ուղիղ, և ոչ՝ ծուռը կամ ծնգի վրա:

§ 165. Ում որ պատւիրել են կարդալ — նա պիտ վեր կենայ, կանգնի ուղիղ՝ ոչ կուրծքը սղմելով, ոչ էլ գլուխը կախ տալով, բռնի զիւրքն իր առաջ՝ հարկաւոր հեռաւորութեամբ (սեղանի վրա չպիտի համարձակել թողնել) և կարդայ յստակ, բարձր և զօրեղ ձայնով (§ 159):

§ 166. Գրութեան դասի սկզբին պիտ կատարեն մի քանի տնօրէնութիւններ, ուր ուսուցիչն առանձին ուշադրութիւն պիտ դարձնի դասարանական կարգի և հանգստութեան վրա: Պաշտօնա-կատար աշակերտներից մէկը տալիս է միւս պաշտօնակատարներին տետրակներ, զրիչներ և քանոններ, սոքա էլ բաժանում են այդ պի-տոյքներն աշակերտներին:

§ 167. Նոյնպէս է ընթանում դասի վերջը. պաշտօնակատար աշակերտները ժողովում են այն առարկաները, որ առաջ բաժանե-ցին, և մի թղթով առանձին — առանձին փաթաթում Դպրանոցում մնալիք տետրակները, զրիչները և քանոնները:

§ 168. Եթէ երգեցողութեան կամ այլ դասի համար այլ և այլ բաժանմունքներ են սահմանւած — այն ժամանակ ուսուցիչն անշտապ և անշփոթ փոխել է տալիս աշակերտներին իրենց տեղերը:

§ 169. Գրաւոր հաշւելու ժամանակ ամեն մի բաժանմունք զբաղւում է լուռ՝ վարժապետի կամ դրբի առաջնորդութեամբ: Այդ ժամանակ բնաւ չպիտի թողնել, որ աշակերտները փսփսալով պարապեն, մինչև անգամ նրանց շրթունքներն ամենեւին չպիտի շարժ դան. նոքա պիտ կատարեն իրենց դործը սուս և աննկատելի կերպով:

§ 170. Երգելն առհասարակ կատարւում է ոտքի վրա:

§ 171. Եթէ բերանացի ասողները կանգ են առնում, կմկմում, կրկնում, ուղղում, խօսքի տեղը փոխում, խառնում, սխալ կապում՝ ուրեմն լաւ չեն սովորել: Այդ դէպքում բերանացի ասողը պատէր է ստանում՝ կանգնած մնալ, ապա՝ երբ միւսները կարգին ասացին,

ուսուցիչը մի անգամ ևս քննում է կանգնածին — արդեօք նա իրաւ չի՞ սովորել, թէ՞ սխալ ասածը միայն ընդհանրական մոլորութիւն էր կամ՝ մի տեսակ անյաջողութիւն:

§ 172. Բերան ասելու ժամանակ զրբերը մնում են ծածկւած. ուսուցիչը չպիտի թողնի, որ աշակերտի մատը դուրս գրքի մէջ՝ ծածկւած տեղում: Նա չպիտի մինչև անգամ օգնի, այլ ուրբան կարելի է թողնի, որ բերան ասողն ապաւինի իր անձնական օգնութեանը և յիշողութեանը:

§ 173. Եթէ ստորին դասարաններում կարգալու կամ հաշւելու ժամանակ առանձին բաժանմունքները պիտ կանգնեն կաթնղրի մօտը, նոքա պիտ կատարեն այս տեղափոխութիւնը՝ հանդարտ, հանդիստ և կարգով. նստած մնացածները պիտ նշոյնպէս հանգիստ մնան և զբաղւեն իրենց խնդիրներով:

§ 174. Ուսուցիչն երբեք չպիտի մէկի՝ն հարցնի, այլ իր հարցերը միշտ պիտ ուղղի բոլոր աշակերտներին, — ի բաց առնելով միայն առանձին զբաղմունք ստեղծողներին. — ուսուցչի հարցին պատասխանում է այն աշակերտը, որին կրնտրի ինքն ուսուցիչը: Տախտակի մօտ ևս ուսուցիչը չպիտի զբաղւի միայն մէկի՝ հետ, այլ մէկին պատւիրի լուծել խնդիրը բերանացի, իսկ միւսին՝ գրել կամ նկարել տախտակի վրա՝ ասածի համեմատ: Առհասարակ՝ ուսուցիչը միշտ զբաղւած է ամբողջի և ոչ թէ մէկի հետ:

V. ԿԱՐԳԸ՝ ՈՒՍՄԱՆ ԴԱՍԱՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿ:

§ 175. Ամեն դասից յետոյ, որ տեւում է 40 րոպէ, նշանակւում է քառորդ ժամ հանգստութեան միջոց. այս ժամանակահատիւը ընկնում է պիտ տնօրինւի մի քանի բան:

§ 176. Ամեն ուսուցիչ իր դասից յետոյ խնայ պիտ արձանագրի դասարանական մատենանում կարևոր կարգադրութիւնները և այլն (§ 86): Այս մատենան է Դպրանոցի ներքին կապի այն արտաքին միջոցը, որով Դպրանոցի ամեն մի անդամը ստանում է ծանուցումն ուսման ընթացքի և առհասարակ Դպրանոցին վերաբերեալ ամեն հանգամանքների մասին:

§ 177. Դասատուութեան օրն ամեն անգամ արձանագրւում է առաջին դասից սկսած մինչ վերջին դասը: Օրւայ դասատուութեան

առարկայի տակ ուսուցիչն արձանագրում է այն, ինչ աւանդեց դասի ժամանակ, և այնքան մանրամասն, որքան հնարաւոր է. այդպիսով դիւրութիւն է տրւում իրեն ուսուցչին՝ միշտ վերականգնելու անցեալը: Ի դէպ եթէ այս կամ այն առարկայի ուսուցչին պատահում է հարեանցօրէն շօշափել մի ուրիշ ուսուցչի առարկային վերաբերեալ նիւթեր, — ցանկալի է, որ այդ ևս արձանագրէր դասարանական մատենանում: Այդպիսով դիւրութիւն կտրւէր մասնագէտ ուսուցչին, ըստ կարելւոյն, շուտ և մանրամասն կանգ առնել հարեանցօրէն շօշափած նիւթի վրա:

§ 178. Դասը վերջանալուց յետոյ վերակացուն տանում է աշակերտներին պարտէզը, իսկ վատ եղանակին՝ Դպրանոցի սրահը: Միայն տկար աշակերտն իրաւունք ունի մնալ դասարանում:

§ 179. Աշակերտները սանդուղքներից իջնում են զոյգ-զոյգ, որպէս զի չառաջանայ խառնակութիւն կամ այլ անկարգութիւն: Պաշտօնակատար աշակերտները պիտ օգնեն հսկողութեանը. դրանցից մէկը դուրս է գալիս դասարանից ամենից վերջը:

§ 180. Դասամիջոցի ընթացքում աշակերտները կարող են խօսել, երգել, խաղալ (§ 181), նախաձաշել և՛ պատւիրած կարգը պահպանելով՝ ջուր խմել և այլն:

§ 181. Դասամիջոցի ընթացքում թոյլատրւած ազատութիւնը (§ 180) պիտ գործածել՝ միմեանց հետ ուրախ ժամանակ անց կացնելու համար, մանաւանդ ոչ մի կերպով չպիտի խանդարել սերտ ընկերութիւնը, ուստի վերակացուները (§ 91) զգոյշ պիտ լինեն, որ խռովութեան նշոյլ անգամ չծագի այդ ընկերութեան մէջ: Անկարգութիւն պատճառող աշակերտների ազատութիւնը պիտ սահմանափակւի կամ՝ մի որոշեալ ժամանակով՝ խաղառ արգելի:

§ 182. Արդեօք դասամիջոցների ընթացքում ամենայն դասարան առանձին մնայ, թէ՞ բոլորեքեան միանան միմեանց հետ — կախած է հսկող վերակացւի կամքից: Աւագ վերակացւի բարձրագոյն հսկողութեամբ դժար չի լինի պահպանել մի միութիւն ամեն տեսակ հսկողութիւնների մէջ: Վերջինս մանաւանդ պիտ հսկի, որ վերին դասարանները չբանեցնեն փոքրերի առաջ նեղսիրտ գոռոզութիւն:

§ 183. Աւագ վերակացուն կամ օրապահ վերակացուն նշան է

տալիս դասամիջոցը լրանալու զանգին և աշակերտները դարձնալ կարգով՝ զոյգ-զոյգ վերադառնում են դասարանները. որպէս զի կարգը պահպանելի՝ պաշտօնակատար աշակերտներից մէկը դասարան է մտնում առաջինը:

VI. ԿԱՐԳԸ՝ ՈՒՍՈՒՄԸ ՎԵՐՋԱՆԱԼՈՒՅ ՅԵՏՈՑ:

§ 184. Ամեն ուսուցիչ պարտաւոր է ճիշտ ժամանակին վերջացնել դասը: (§ 186):

§ 185. Եթէ ամբողջ ուսման ընթացքում ամեն բան ընթացաւ կարգին, իսկ վերջանալու ժամանակ կարգը սկսեց խանգարել, այսինքն դասարանն այնպիսի կերպարանք ստացաւ, իբր թէ մի խուժամուժ ամբոխ իրարու խառնեց, — այդ ցոյց է տալիս՝ որ Դպրանոցի վարչութիւնը դեռ շատ թոյլ է: Շատ վատ տպաւորութիւն է թողնում, երբ աշակերտների կերպարանքից և շարժողութիւնից ուրախութիւն է շողում — թէ ահա՛ ուսումը վերջացաւ, և նոքա աշխատում են շտապով դուրս գնալ դասարանից:

§ 186. Ուսուցիչն ինքն է տալիս դասի վերջանալու նշանը (§ 184) և երբէք չպիտի թոյլ տայ աշակերտներին՝ բռնաբարել իր այդ իրաւունքը: Անհանգիստ, տեղերից յանկարծակի վեր կացող, զրբերը անժամանակ ծածկող և «զանգը խփեցին — մենք պիտ հասնենք այս ինչ — այն ինչ տեղը» նկատողութիւն անող աշակերտները պիտ կրեն իրենց յանցանքին համապատասխան յանդիմանութիւն կամ պատիժ. երբեմն ցանկալի է հրամայել այդպիսիներին՝ մնալ դասարանում և սպասել, մինչ դուրս գան դասարանի բոլոր աշակերտները և ապա միայն՝ նրանց ևս թոյլ տալ դուրս գալ դասարանից (§ 114՝ ծանօթ. 2):

§ 187. Ուսուցիչը՝ դասը վերջանալու նշանը տալուց յետոյ՝ դուրս է գնում դասարանից առաջինը. ապա՝ դասարանի կարգապահութիւնն անցնում է պաշտօնակատար աշակերտներին և վերակացուններին. սրանց հսկողութեան տակ աշակերտները հաւաքում — դարսում — կապում են իրենց զրբերը և այլն, դուրս են գալիս դասարանից, հագնւում են և՛ ողջոյն տալով վերակացւին, պաշտօնակատար աշակերտներին և միմեանց — կարգով հեռանում են Դպրանոցից:

§ 188. Աշակերտները պիտ զգուշացնեն միմեանց և աշխատեն, որ ճանապարհին իրենց վայելուչ վարմունքով՝ պատիւ բերեն Դպրանոցին:

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵԻՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ, ԳՐԱԴԱՐԱՆԱՊԵՏՆԵՐԸ, ՀՈԳԱԲԱՐՁԱԿԱՆ, ՏԵՍՁԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ — ՈՒՍՈՒՑՁԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՆԵՐԸ, ՀՈԳԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԳԱՆՁԱՊԱՆԵՐԸ, ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐԻ ՎՐԱ ՀՍԿՈՂՆԵՐԸ, ՏՊԱՐԱՆԱՊԵՏՆԵՐԸ, ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՆԵՐԻ ՎՐԱ ՀՍԿՈՂՆԵՐԸ, ՏՆՏԵՍՆԵՐԸ:

§ 189. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի 1) բժշկի, 2) գրադարանապետի, 3) հոգաբարձական, տեսչական և մանկավարժական — ուսուցչական ժողովների քարտուղարների, 4) հոգաբարձութեան գանձապահի, 5) թանգարանի վրա հսկողի, 6) տպարանապետի, 7) գրախանութի վրա հսկողի, 8) տնտեսի եղելութեան և այլն մասին, ի միջի այլոց, տես Յաւելաճ VIII՝ ԵՐ. 1210, 1254 և՛

1) §§ 4՝ Ը, 7, 14՝ Բ, 33՝ Գ, Է, Ը, 52՝ Ը, 57, 68, 190, 196՝ Է.

2) §§ 4՝ Թ, Ժ, 14՝ Բ, 33՝ Գ, Ը, 34՝ Կ, 36՝ Ծանօթ. 2, §§ 52, 53՝ ԺԲ, 57, 70՝ Բ, 87՝ Ժ, 96՝ ԺԲ, 97՝ Գ, Է, 190՝ Է, 191, 194՝ Է, 196՝ Ժ.

3) § 4՝ Գ, Թ և Ծանօթ. 3, §§ 29 և Ծանօթ. 33՝ Գ, Ը, 37՝ Բ, 39, 52, 57, 62 և Ծանօթութիւններ, 72, 74 և Ծանօթ., 124՝ Ծանօթ., 190՝ Է, 192 և Ծանօթ., 196՝ Ը և Ծանօթ., 197՝ Ծանօթ. 1.

4) §§ 4՝ Գ, Թ, 33՝ Գ, Ը, 36, 37՝ Կ, 38, 39, 190՝ Է, 196՝ Թ.

5) §§ 4՝ Թ, Ժ, 14՝ Բ, 33՝ Գ, Ը, 52, 53՝ ԺԲ, 57, 190՝ Է, 191, 196՝ Թ.

6) §§ 4՝ Թ, Ժ, 33՝ Գ, Ը, 53՝ ԺԲ, 190՝ Է, 191՝ Գ, Գ, 196՝ Թ.

7) §§ 4՝ Թ, Ժ, 11՝ Բ, 33՝ Գ, Ը, 52, 57, 126—130, 190՝ Է, 196՝ Թ.

8) §§ 4՝ Թ, 33՝ Գ, Ը, 190՝ Է, 193, 196՝ Թ.

§ 190. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի բժշկի պարտաւորութիւններ են՝

ա) հսկել Դպրանոցի առողջապահութեան վրա, զննել ցանկեր, երբեմն՝ զրաւոր, իր նկատած թերութիւնների մասին Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահին և տեսչին, իսկ ուսման տարւայ վերջում — ներկայացնել Դպրանոցի տեսչին՝ Դպրանոցի առողջապահական պայմաններին վերաբերեալ ընդհանուր տեղեկագիր.

բ) շաբաթը մի անգամ այցելել Դպրանոց, ուր ունի ընդունելու Դպրանոցի հիւանդ կամ բժշկի խորհրդի կարօտ աշակերտներին.

Գ) Դպրանոցում պատահելիք անակնկալ դեպքերում անյապաղ այցելել Դպրանոցը, եթե այդ առթիւ լինի որ և է հրաւեր Դպրանոցի վարչութեան Տ. նախագահի, տեսչի կամ աւագ վերակացւի կողմից.

Դ) մասնակցել Դպրանոցի մանկավարժական — ուսուցչական ժողովներին (§ 68).

Ե) ձրիաբար դարմանել Դպրանոցի աշակերտներին՝ և՛ Դպրանոցում, և՛, ըստ կարելոյն, Դպրանոցից դուրս. նոյնը ցանկալի է Դպրանոցի բոլոր պաշտօնեաներին և սպասաւորներին վերաբերեալ ևս.

Վ) ղեկավարել (երբեմն) Դպրանոցի աշակերտների մարմնամարզութիւնով պարապելը.

Ե) հետամուտ լինել Դպրանոցի աշակերտների խաղերին և այլն՝ առողջապահական տեսակէտից:

§ 191. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի գրադարանապետի և թանգարանի վրա հսկողի պարտաւորութիւններն են՝

ա) մաքուր և բարեկարգ պահել Դպրանոցի գրադարանները և թանգարանը.

բ) ունենալ կանոնաւոր (ժապաւինեալ — § 33՝ ԺԵ) ցուցակ գրադարանի, թանգարանի իրերի և այլն.

գ) անկորուստ պահպանել թանգարանի գրքերը, թանգարանի իրեղէնները և այլն.

դ) ամեն երկամեակի վերջում ներկայացնել Դպրանոցի տեսչին գրաւոր տեղեկութիւն գրադարանի և թանգարանի դրութեան մասին՝ նշանակելով թէ ի՞նչ գրքեր և իրեր են աւելացել և թէ որ դասարանի աշակերտներն ինչքան պահանջներ են արել գրադարանից և թանգարանից:

§ 192. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի հոգաբարձութեան, տեսչի և հոգաբարձական ու մանկավարժական — ուսուցչական ժողովների քարտուղարների պարտաւորութիւններն են՝

ա) ձշտիւ կատարել ամեն պաշտօնական գրութիւնները.

բ) ունենալ իրենց պարտաճանաչ և հաւատարիմ տեսչութեան տակ Դպրանոցի դիւանական գործերը, մատեանները և այլն.

գ) կազմել — արտադրել պաշտօնական ժողովների արձանագրութիւնները.

դ) առհասարակ կատարել այն ամենը, ինչ վերաբերում է պաշտօնական ժողովներին և դիւանական գործերին.

Ծանօթութիւն. Դպրանոցի հոգաբարձական և մանկավարժական — ուսուցչական ժողովների քարտուղարները՝ իբր այդպիսիներ՝ չունեն իրաւունք մասնակցելու այդ ժողովներում դրած հարցերի քննադատութեան և որոշման գործին, — բացի, ի հարկէ, այն դեպքից, երբ նոքա անդամ են այդ ժողովների (§§ 22, 28 և ծանօթ. 1, 2, § 68). Նոքա անմիջապէս ենթադրում են միմիայն ժողովների նախագահներին (և նախագահողներին).

§ 193. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի տնտեսը պիտ լինի աշխարհական անձն. նրա պարտաւորութիւններն են՝

ա) ամեն կերպ գործակից լինել Դպրանոցի հոգաբարձութեանը.

բ) ստանձնել և ամենայն հաւատարմութեամբ կատարել Դպրանոցի հոգաբարձութեան կողմից իրեն յանձնարարելիք գործերը և գործողութիւնները, որոնց թուում կարող են լինել, ի միջի այլոց, § 33 -ի «թ», «ժ» պարբերութիւններում շեշտածը ևս.

գ) ըստ յանձնարարութեան Դպրանոցի հոգաբարձութեան՝ վարձել Դպրանոցի համար սպասաւորներ — ծառաներ (§§ 34՝ ա, 57), մաքուր պահել Դպրանոցը և Դպրանոցի կալաւածները, դնել կարեւոր վառելիքը և այլն.

դ) ունենալ առանձին ժապաւինեալ (§ 33՝ ԺԵ) մատեան, ուր գրի առնել իր արած ծախքերը և ստացած զրամները:

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ԾԱԽՔԵՐԸ.

§ 194. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի ծախքերն (§§ 33՝ դ — ժդ, 34՝ ա, բ, 70՝ գ, 189՝ 2, 5, 7, § 122՝ ծանօթ. 2, § 123՝ ծանօթ. 1, § 196) են՝

ա) Դպրանոցի շէնքերի և դպրանոցական կալաւածների բարեկարգ պահպանելը, անհրաժեշտ նոր շէնքեր կառուցանելը, շէնքերի կարկատանքներ — նորոգութիւններ անելը, Դպրանոցի շէնքերը, իրերը և դպրանոցապատկան կալաւածները հրդէհից ապահովացնելը.

բ) Դպրանոցի չքաւոր — ձրիավարժ (§ 3՝ ծանօթ.) աշակերտներին՝ և՛ դրամով, և՛ ուսումնական պարագաներով օգնութիւն զալը — նպաստելը (§ 34՝ բ)։

գ) Դպրանոցի՝ իրենց յառաջադիմութեամբ առանձնապէս աչքի ընկնող աշակերտներին դրամական միջոց հայթայթելը, որպէս զե սոքա կարողանան շարունակել իրենց ուսումն արտասահմանի կամ Պետական որ և է բարձրագոյն Դպրոցում (§§ 33՝ ժգ, 70՝ գ)։

դ) Դպրանոցի պաշտօնեաների և սպասաւորներին ռոճիկները (§§ 195, 196)։

ե) Դպրանոցի գրադարանի (§ 189՝ 2), թանգարանի (§ 189՝ 5), դիւանատան — խորհրդարանի (թուղթ, գրիչ և այլն) (§§ 4՝ ժ, 198), գրախանութի (§ 189՝ 7) և այլն պահել — պահպանելը։

զ) Դպրանոցի վառելիքը և լուսաւորութիւնը։

է) Դպրանոցի բարոյականին — գիտականին վերաբերեալ անհրաժեշտ ծախքերը՝ քարտէզներ, գրքեր, աշակերտների պարզաւորութեան մատենաներ (§§ 34՝ ա, 122՝ ծանօթ. 2, § 123՝ ծանօթ. 1) գնելը և այլն։

ը) անակնկալ ծախքեր։

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ՊԱՇՏՈՆԵԱՆԵՐԻ ԵՒ ՍՊԱՍԱՒՈՐՆԵՐԻ ՌՈՃԻԿՆԵՐԸ։

§ 195. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների պաշտօնեաների և այլն ռոճիկներն որոշելիս՝ յենակէտ և ուղեցոյց պիտ առնել այն սկզբունքը, որ Դպրանոցի պաշտօնեաները և այլն, ըստ չափու կարեաց, Դպրանոցում իսկ գտնեն իրենց դրամական ապահովութիւնը։ Այդ իսկ տեսակէտով պարզաւոր պիտ համարել Դպրանոցի ուսուցիչների շաբաթական դասերի քանակութեան հարցը ևս (§ 63՝ բ)։

§ 196. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների պաշտօնեաների և այլն ռոճիկների քանակութիւնը, ուր և երբ ստանալն որոշուած է համաձայն § 33-ի «դ» պարբերութեան։ Այդ ռոճիկները պիտ լինեն՝

ա) բարձրագոյն ուսման (համալսարանական և այլն) (§§ 48, 60) տէր անհատների համար դասադին — տարեկան՝ 55 ռուբլուց մինչ 65 ռուբլի։

բ) ոչ — բարձրագոյն ուսման տէր անհատների համար դասադին — տարեկան՝ 30 ռուբլուց մինչ 50 ռուբլի։

գ) տեսչի (§§ 44—58) ռոճիկ — տարեկան՝ 1500 ռուբլուց մինչ 2000 ռուբլի։

դ) տեսչի պաշտօնակատարի (§ 48՝ ծանօթ. 1) ռոճիկ — տարեկան՝ 1000 ռուբլուց մինչ 1200 ռուբլի։

ե) աւագ վերակացւի (§§ 80—87) ռոճիկ — տարեկան՝ 600 ռուբլուց մինչ 700 ռուբլի։

զ) տեսչի օգնականի (§ 55՝ ծանօթ. 1, 2, 3), տեսչի ժամանակաւոր օգնականի (§ 58 և ծանօթ.) և վերակացւի (§§ 88—93) ռոճիկներ — ամսական՝ 20 ռուբլուց մինչ 25 ռուբլի։

է) բժշկի (§ 189՝ 1) ռոճիկ — տարեկան՝ 200 ռուբլուց մինչ 250 ռուբլի։

ը) հոգաբարձութեան (§ 37՝ բ), տեսչական (§ 55) և մանկավարժական — ուսուցչական ժողովի (§ 74 և ծանօթ.) քարտուղարների (§ 189՝ 3) ռոճիկներ — ամսական՝ 15 ռուբլուց մինչ 20 ռուբլի։

Ծանօթութիւն «ը»-ի. եթէ տեսչական և մանկավարժական — ուսուցչական ժողովի քարտուղարութիւնը կատարուած է մի և նոյն անձնաւորութիւնը — նրա ռոճիկն է — ամսական՝ 25 ռուբլուց մինչ 30 ռուբլի։

Ը) դասարանական դաստիարակի (§ 94—97), հոգաբարձական գանձապահի (§ 189՝ 4), անտեսի (§ 189՝ 8), գրադարանապետի (§ 189՝ 2) ռոճիկներ — ամսական՝ 10 ռուբլուց մինչ 15 ռուբլի։

Ժ) գրախանութի վրա հսկողի (§ 189՝ 7), սպասաւորների — ծառաների (§ 4՝ թ) ռոճիկներ — ամսական՝ 8 ռուբլուց մինչ 12 ռուբլի։

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԴԻՐԲԸ ԵՒ ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ *).

§ 197. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցներին՝ իբր Թեմական Ատեանների, այսպէս ասած, մասնաձիւղերին**) իւրացրած է արձէնիչ կնիք հետեւալ մակագրութեամբ՝ «(այս ինչ) Հայոց Թեմական Հոգեւոր Դպրանոց» («...Армяно-Григоріанская Епархіальная Духовная Семинарія»): Այդ կնիքը***) պահուում է Դպրանոցների վարչութիւնների Տ. Նախագահների մօտ և կնքում է վերջիններիս պաշտօնական գրութիւնները և ծրարները (§§ 10՝ դ, 15). սրանց թուում են՝ Դպրանոցի «միացեալ» և «խառն» (§ 4՝ ծանօթ. 2) ժողովների գրութիւնները — ծրարները ևս:

Ծանօթութիւն 1. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների հոգաբարձական ժողովներին իւրացրած է արձէնիչ կնիք հետեւալ մակագրութեամբ՝ «(այս ինչ) Հայոց Թեմական Հոգեւոր Դպրանոցի հոգաբարձական ժողով» («Совѣтъ Попечительства ... Армяно - Григоріанской Епархіальной Духовной Семинарія»): Այդ կնիքը պահուում է (Դպրանոցում) Դպրանոցների հոգաբարձական քարտուղարների (§ 37՝ բ) մօտ և կնքում է Դպրանոցի հոգաբարձական ժողովների պաշտօնական գրութիւնները և ծրարները (§ 28՝ ծանօթ. 4).

Ծանօթութիւն 2. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների տեսուչներին և տեսչի պաշտօնակատարներին իւրացրած է արձէնիչ կնիք հետեւալ մակագրութեամբ՝ «Տեսուչ (այս ինչ) Հայոց Թեմական Հոգեւոր Դպրանոց» («Ректоръ ... Армяно-Григоріанской Епархіальной Духовной Семинарія») ****):

*) Св. Заб. XI т. ч. I, изд. 1896 г., ст. 13.

**) Св. Заб. XI т. ч. I, изд. 1896 г., ст. 1188՝ 14, ст. 1211.

***): Իսկապէս, երկու կնիք է՝ մէկը — Հայերէն մակագրով, միւսը — ռուսերէն մակագրով.

****): Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի տեսուչը, ըստ Նոր-Նախիջևանի և Բեսսարաբիոյ Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի «Կանոնագրութեան»՝ «Проектъ основныхъ

Այդ կնիքը պահուում է (Դպրանոցում) Դպրանոցների տեսուչների մօտ և կնքում է վերջիններիս պաշտօնական գրութիւնները և ծրարները (§ 50 և ծանօթ. 2, §§ 51, 73 և ծանօթ.). Ծանօթութիւն 3. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների պաշտօնական գրութիւնները լինում են միմիայն գրողմարութիւնի (բլանկ) վրա, ուր պիտ նշանակւած (գրւած կամ տպւած) լինի համապատասխան կնիքի մակագիրը — Հայերէն գրութիւնների համար՝ հայերէն, ռուսերէն գրութիւնների համար՝ ռուսերէն. — Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների պաշտօնական ծրարները միշտ պիտ կրեն համապատասխան կնիքի՝ և՛ հայերէն, և՛ ռուսերէն մակագրները. — Այդ պաշտօնական և՛ գրութիւնների, և՛ ծրարների վրա պիտ նշանակւած լինի պաշտօնական ելից «№»-ը:

§ 198. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի պաշտօնական գրութիւնները — ծրարներն ազատ են պոստային ծախքերից, եթէ կրում են Դպրանոցի վարչութեան Տ. Նախագահի (§ 197) կամ հոգաբարձական ժողովի (§ 197՝ ծանօթ. 1) և կամ տեսչի (§ 197՝ ծանօթ. 2) կնիքը:

§ 199. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների դպրանոցական շէնքերն ազատ են քաղաքական, Պետական և երկրական հարկատուութիւնից:

§ 200. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների աւարտման վկայական ունեցողներին տրուում են զինւորագրութեան վերաբերեալ արտօնութիւններ՝ համաձայն Պետական օրէնքին:

Ծանօթութիւն. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների աւարտման վկայական ունեցողներին վերապահւած այլ արտօնութիւնների մասին տես § 125 և ծանօթ.:

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՓՈՓՈԽՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ.

§ 201. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների համադումար պաշտօնական կազմին վերապահւած է իրաւունք՝ դիմել Դպրանոցների վարչութեան՝

правилъ»-ի (Բարձրագոյն հաստատւած է 1880 թ. 27-ին յունիսի), կոչւում է՝ «Ректоръ» (Տես «Կանոնագրութիւն Թեմական Հոգեւոր Դպրանոցի Վիճակին Հայոց Նոր-Նախիջևանի և Բեսսարաբիոյ», Նոր-Նախիջևան, 1882 թ., էջ 3՝ §§ 5, 6, 7):

թիւները Տ. նախագահների միջոցով ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին*) և ամենախոնարհաբար խնդրել՝ միջնորդել ուր հարկն է (§ 203)**]—բարեփոխելու Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների կանոնադրութեան ընդհանուր ուղղութիւնը և կամ այս կամ այն §-ը՝ համաձայն ժամանակի կամ դպրանոցական պրակտիկ օրէցօրի նորանոր թելադրութիւններին (§ 203 և ծանօթ.):

§ 202. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների կանոնադրութեան պաշտօնական գործադրութիւնը ընդունում է միայն և եթ ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսի նախընթաց փաւերացումից և գործադրութեան վերաբերեալ հրամանից յետոյ***):

§ 203. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների կանոնադրութեան—ամբողջապէս և կամ սրա հիմնական կէտերը—Պետական Բարձրագոյն Իշխանութեան հաստատութեան առաջարկելու իրաւունքն իւրացրած է միայն և եթ ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին****):

Ծանօթութիւն. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների կանոնադրութեան ընդհանուր ուղղութեան և կամ այս կամ այն §-ի բարեփոխման վերաբերեալ հարցում (§ 201) ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին իւրացրած է իրաւունք—ընթանալ՝ և՛ համաձայն § 201-րդին, և ինքնաբերաբար *****) (Տես ևս § 125՝ ծանօթ.):

ՅԱԻԵԼԻԱԾՆԵՐ

*) Св. Зап. XI т. ч. I, изд. 1896 г., ст. 1117, 1132, 1139, 1146, 1147, 1148.

**) Ibid., ст. 1208.

***) Ibid., ст. 1117, 1132, 1141՝ 2, 12, ст. 1146 — 1148, 1170, 1208 և 1209. Տես և Յաւելած VIII-րդում և 1207-ին կցածս ծանօթութիւնը՝ «*».

****) Ibid. և ст. 13, 14.

*****) Տես Յաւելած VIII-րդում և 1207-ին կցածս ծանօթութիւնը՝ «*».

ՅԱԻԵԼԻԱԾ I

Ա Ղ Ի Ի Ս Ա Կ *)

..... Հայոց Թեմական հոգևոր Դպրանոցի 19
 ուսումնական տարեշրջանի հրկամեակի
 դասարանի աշակերտական յառաջադիմութեան, ջանասիրութեան,
 ուշադրութեան, վարքի, բացակայութիւնների և այլն:

(Դասարանական դաստիարակների համար)

ԴԱՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ

*) Աղիւսակի գիրքն է — սովորական գրելու թղթի (писчая бумага) գիրքը:

Աղիւսակի իսկականում՝ պիտ խորշել ամեն տեսակ կրճատումներից և, ըստ կարելւոյն, պահպանել տառերի միատեսակութիւն:

Դասարանի աշակերտների շատութեան դէպքում՝ կարել միասին երկու թերթ:

Ուսումնական տարւոյ վերջն այդ աղիւսակները՝ թւով չորս՝ պիտ յանձնեն Դպրանոցի տեսչին:

№	Աշակերտների անուն—ազգա- նունները.	Ա Ռ Ա Ր Կ Ա Ն Ե Ր Ը Ե Ի Ա Հ Ա Կ Ե Ր																Մանթու- հագրո																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																														
		Կրթագիտություն	Պատմություն	Ս. Գրք	Եկեղեց. պատմություն	Տոմարագիտություն	Զայնագրություն	Տրամաբանություն	Հոգեբանություն	Մանկավարժություն	Հ ե Ղ ու				Պատմ.	Մաթեմատիկ.	Աշխատանք																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																															
											Հայոց	Ռուսաց	Ֆրանսերէն	Գերմաներէն	Անգլերէն	Մատենագրություն	Հայոց		Ռուսաց	Ընդհանուր	Թղալարանություն	Հանրահաշիւ	Երկրաչափություն	Ֆիզիկա	Տիեզերագրություն	Հին Հայաստանի Ռուսաստանի																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
1																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																</

1) «Միջին թիվ»-ն որոշում է համաձայն § 119՝ «*»-ին.
2) Այսինքն՝ դասարանի Կրթագիտության վերաբերեալ գիտութեան «միջին թիվ»-ը բողջ դասարանի (բոլոր աշակերտների) բոլոր առարկաներին վերաբերեալ յառաջագործուած ի նկատի առնել «դասարանական» (§ 86) և «նկատողութեան» (§ 86) մատեաններէն.
3) Եթէ թուականը է — զնել՝ Թ, եթէ որդեգիր է — զնել՝ Ո, եթէ ձրիավար է — զնել՝ Զ.
4) Պիտ հասկանալ ըստ յառաջագործութեան բոլոր առարկաներին վերաբերեալ հասկացումը.
5) Սակայն «միջին թիվ».

Տ Ն Ե Ր Ի Թ Ի Ա Ն Ե Ր Ը Ե Ի Ա Հ Ա Կ Ե Ր																		Մանթու-	
Ընդհանուր	Բնական պատմութ.				Մաթեմատիկ.	Պատմ.	Մաթեմատիկ.	Աշխատանք	Մանկավարժություն				Պատմ.	Մաթեմատիկ.	Աշխատանք				
	Կենդանաբանություն	Բուսաբանություն	Հանրաբանություն	Բնախօսություն					Հայրենագիտություն	Իրագիտություն	Առողջապահություն	Գծագրություն					Գեղագրություն	Նկարչություն	Մարմնամարզություն

Հաւասար է՝ «4»-ի, իսկ հայոց լեզւին վերաբերեալ գիտութեան «միջին թիվ»-ը և ամթեան համապատասխան «միջին թիվ»-ը հաւասար է՝ «3»-ի.
Սակայն «միջին թիվ».

Յիշատակարան: (Սրճանագրիկ երկամսեակի ընթացքում
դասարանում տեղի ունեցած առանձնապէս աչքի ընկնող դէպ-
քերը, ընդհանրապէս երկամսեակին վերաբերեալ շեշտելի իրակա-
նութիւնը և այլն):

ՅԱԻԵԼԻԱԾ II^ա

ԱՂԻԽՍԱԿ^{*)}

..... Հայոց Թեմական Հոգեւոր Դպրանոցի 19.....
ուսումնական տարիշրջանի երկամսեակի Համագու-
մար աշակերտական յառաջագիմութեան, ջանասիրութեան, ու-
շաղլութեան, վարքի, ընդհանուր թւի և այլն:

(Տեսչական դիւանի Համար)

Տ Ե Ս Ո Ւ Չ՝

ՏԵՍՉԱԿԱՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ՝

^{*)} Աղիւսակի գիրքն է — սովորական գրելու թղթի (писчая бумага)
լայնութիւնը և 1¹/₂ երկայնութիւնը:

Աղիւսակի իսկականում պիտ խորշել ամեն տեսակ կրճատվումներից և,
ըստ կարելւոյն, պահպանել տառերի միատեսակութիւնը:

Մ ի ջ ի ն (Թ ւ ե ր ¹)		Դ Ա Ս Ա Բ Ա Ն Ն Ե									
		Պ ա տ ր ա ս տ կ ա ն									
		Զ	Ե	Դ	Գ	Բ	Ա	Հ	Բ	Ս	Դ
Յառաջադրանքներ	1										
	2										
	3	6 ²)									
	4	14 ²)									
	5										
	Ընդհանուր թիվ										
Զանազան թիվներ	1										
	2										
	3										
	4										
	5										
	Ընդհանուր թիվ										
Ուշադրություն	1										
	2										
	3										
	4			7 ³)							
	5										
	Ընդհանուր թիվ						4+ ⁴)				
Վ ա ր ք	1										
	2										
	3										
	4										
	5	10 ³)									
	Ընդհանուր թիվ				5— ⁴)						
Ե Ն Ե Ր	Ընդհանուր թիվ										
	Գանձան է										
	Որդեգիր										
	Զրիվարժ										
	Քանիսն է բացակայել						15 ⁵)				
	Ընդհանուր բացակայությունների թիվ										
Հիանալի	Քանիսն է հիանալի										
	Ընդհանուր հիանալի թիվ										40 ⁵)
	Քանիսն է հիանալի										
	Ընդհանուր հիանալի թիվ										
	Քանիսն է հիանալի										
	Ընդհանուր հիանալի թիվ										

երկամեակ

Ր	Ն ե ր	Դպրանոցի համադրումը «միջին թվեր» ¹) և ընդհանուր թվեր
		3+ ⁶)
		90 ⁶)
		400 ⁶)
		150 ⁶)
		100 ⁶)

Յ ի շ ա տ ա կ ա ր ա ն. (Արձա- նագրել երկամեակի ընթաց- քում Դպրանոցում տեղի ու- նեցած առանձնապես աչքի ընկնող դեպքերը, ընդհանրա- պես երկամեակին վերաբերեալ շեշտելի իրականություններ և այլն):

(Գարեթի է անցնել միւս էջը ևս)

¹) «Միջին թվեր»-ն որոշում են համաձայն § 119՝ «*»-ին, հետևապես՝ աղիւսակիս երկրորդ սիւնակում նշանակած պիտ լինեն հետևեալ «միջին թվեր»-ը՝ «1, 1+, 1¹/₂, 2—, 2, 2+, 2¹/₂, 3—, 3, 3+, 3¹/₂, 4—, 4, 4+, 4¹/₂, 5—, 5» (Տես Յառա- լած II գ): Եւ այդպէս իսկ պիտ լինի իսկական դիջն ունեցող աղիւսակում: Սակայն այստեղ, միայն տեղի սղոմնան պատճառով, իբր «միջին թվեր» նշանակած են միայն՝ «1, 2, 3, 4, 5»:

²) Այսինքն՝ Զ-րդ դասարանի 6 աշակերտ ունեն յառաջադրանքներ «միջին թվեր»՝ «3», իսկ 14 աշակերտ ունեն յառաջա- դրանքներ «միջին թվեր»՝ «4»:

³) Այսինքն՝ Դ-րդ դասարանի 7 աշակերտ ունեն ուշադրութեան «միջին թվեր»՝ «4», և Ե-րդ դասարանի 10 աշակերտ ունեն վարդի «միջին թվեր»՝ «5»:

⁴) Այսինքն՝ Ա-ին դասարանի «միջին թվեր» (բոլոր աշակերտները) ուշադրութեան «միջին թվեր»-ն է՝ «4+», և Գ-րդ դասարանի «միջին թվեր» (բոլոր աշակերտները) վարդի «միջին թվեր»-ն է՝ «5—»:

⁵) Այսինքն՝ Պատրաստական հիմնականի 15 աշակերտ, և Պատրաստականի Բ բաժանմունքի ընդհանուր (բոլոր աշակերտները) հիանալի թիվն «միջին թվեր» (բոլոր աշակերտները) յառաջադրանքներ «միջին թվեր»-ն է՝ «3+», ամբողջ Դպրանոցում ծանակցութեամբ «3» ունեն «90» աշակերտ, Իսկանդրի աշակերտները «միջին թվեր» է՝ «400», բացակայել է՝ «150» աշակերտ, ընդհանուր (բոլոր աշակերտները) հիանալի թիվն է՝ «100»:

(Յիշատակարան)

Ծանոթութիւն 1. Նման տեսակ աղիւսակներ նոյնպէս ցանկալի է կազմել առանձին-առանձին առարկաների՝ և՛ յառաջագիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին և այլն վերաբերեալ Դրա համար՝ աղիւսակիս ընդհանուր վերնագիրը պիտ գրել՝ «Աղիւսակ . . . Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի 19 . . . ուսումնական տարեշրջանի . . . երկամսեակի (այս ինչ) առարկաների համադրմար աշակերտական յառաջագիմութեան (կամ՝ ջանասիրութեան կամ՝ ուշադրութեան կամ՝ վարքի), ընդհանուր «միջին թւի» և այլն, իսկ աղիւսակիս առաջին սիւնակում՝ «Յառաջագիմութիւն—Ջանասիրութիւն—Ուշադրութիւն—Վարք» բառերը պիտ փոխարինել՝ «Գրծնագիտութիւն—Հայոց լեզու—Ռուսաց լեզու» և այլն բառերով, և՛ «աշակերտներ» վերնագիրը կրող սիւնակում պահել միայն «բացակայութիւն» վերնագիրը կրող սիւնակը:

Ծանոթութիւն 2. Ապա՝ նման տեսակ աղիւսակ ցանկալի է կազմել առանձին առարկայի՝ և՛ յառաջագիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին և այլն վերաբերեալ Դրա համար՝ աղիւսակիս ընդհանուր վերնագիրը պիտ գրել՝ «Աղիւսակ . . . Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի 19 . . . ուսումնական տարեշրջանի . . . երկամսեակի (այս ինչ) առարկայի համադրմար աշակերտական յառաջագիմութեան, ջանասիրութեան, ուշադրութեան, վարքի, ընդհանուր «միջին թւի» և այլն, իսկ աղիւսակիս «աշակերտներ» վերնագիրը կրող սիւնակում պահել միայն «բացակայութիւն» վերնագիրը կրող սիւնակը:

ՅԱԻԵԼԻԱԾ IIբ

Ա Ղ Ի Ի Ս Ա Կ*)

Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի 19 . . . ուսումնական տարեշրջանի համադրմար աշակերտական յառաջագիմութեան, ջանասիրութեան, ուշադրութեան, վարքի, ընդհանուր թւի և այլն:

(Տեսչական դիւանի համար)

Տ Ե Ս Ո Ւ Ձ՝

ՏԵՍՉԱԿԱՆ ԲԱՐՏՈՒՂԱՐ՝

*) Աղիւսակի դիրքն է — սովորական գրելու թղթի (писчая бумага) լայնութիւնը և 1½ երկայնութիւնը:

Աղիւսակի իսկականում պիտ խորշել ամեն տեսակ կրճատումներից և, ըստ կարելոյն, պահպանել տառերի միատեսակութիւն:

Մ ի ջ ի ն թ լ ե ր ¹⁾		Դ Ա Ս Ա Ր Ա Ն Ն Ե										Դպրանոցի ընդհանուր «միջին թվեր» ¹⁾ և ընդհանուր թվեր
		Պ ա տ ր ա ս տ ա կ ա ր										
		Զ	Ե	Դ	Գ	Բ	Ա	ՀԻՄՆԱ- ԿԱՆ	ԴԱԺԱՆ- ՄՈՒՆՔ	ԳԱԺԱՆ- ՄՈՒՆՔ	ԲԱԺԱՆ- ՄՈՒՆՔ	
Յառաջադրումներ	1											
	2											
	3	20 ²⁾										
	4	35 ²⁾										
	5											
	Ընդհանուր											3 ⁶⁾
Ջանասիրություններ	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											250 ⁶⁾
Ուշադրություններ	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											50 ³⁾
Վ ա ր ք	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ե ճ յ ո յ ն թ յ ո յ ն	Ընդհանուր թիւ											
	Թողակատու											
	Որդեգիր											
	Զրիավարժ											
	Քանի՞սն է բացակայել											
	Ընդհանուր բացակայության օրերի թիւը											5 ⁴⁾
Տ ա ռ յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											5 ⁴⁾
Ս յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Հ ի մ ն ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											
	Ընդհանուր											55 ³⁾
Ը ն ը ն յ ո յ ն թ յ ո յ ն	1											
	2											
	3											
	4											
	5											

Յ ի շ ա տ ա կ ա ր ա ն. (Արձա-
նագրել ուսումնական տարեշրջա-
նի ընթացքում Դպրանոցում տեղի
ունեցած առանձնապէս աչքի
ընկնող դէպքերը, ընդհանրա-
պէս ուսումնական տարեշրջանին
վերաբերեալ շեշտելի իրակա-
նութիւնը և այլն)՝

(Կարելի է անցնել միւս էջը ևս)

¹⁾ «Միջին թվեր»-ն որոշում են համաձայն § 119՝ «*»-ին, հետևապէս՝ արհեստական երկրորդ «միջին թվեր»-ը՝ «1, 1+, 1^{1/2}, 2—, 2, 2+, 2^{1/2}, 3—, 3, 3+, 3^{1/2}, 4—, 4, 4+, 4^{1/2}, 5—, 5» (Տես Յան-
ւաճ II գ), եւ արդէս իսկ պիտ լինի խական գիրքն ունեցող արհեստական Սակայն այստեղ, միայն տեղի տրուածն պատճառով, իբր
«միջին թվեր» նշանակած են միայն «1, 2, 3, 4, 5»:
²⁾ Այսինքն՝ Գ-րդ դասարանի 20 աշակերտ ունեն յառաջադրումներ «միջին թիւ»՝ «3», իսկ 35 աշակերտ ունեն յառաջա-
դրումներ «միջին թիւ»՝ «4»:
³⁾ Այսինքն՝ Դ-րդ դասարանի 50 աշակերտ ունեն ուշադրութեան «միջին թիւ»՝ «4», և Ե-րդ դասարանի 55 աշակերտ ունեն
վարժի «միջին թիւ»՝ «5»:
⁴⁾ Այսինքն՝ Ա-ին դասարանի (բոլոր աշակերտներին) ուշադրութեան «միջին թիւ»-ն է՝ «5»:
⁵⁾ Այսինքն՝ Պատրաստականի հիմնականի ընդհանուր բացակայել է 60 աշակերտ, և Պատրաստականի Բ բաժանմունքի ընդհանուր
⁶⁾ Այսինքն՝ Դպրանոցի (բոլոր աշակերտներին) յառաջադրումներ «միջին թիւ»-ն է՝ «3», ամբողջ Դպրանոցում՝
Ջանասիրումներ «3» ունեն «250» աշակերտ, Դպրանոցի աշակերտների «միջին թիւ» է՝ «400», բացակայել է «500» աշակերտ,
Ընդհանուր (բոլոր աշակերտներին) հիւանդություն օրերի թիւն է՝ «600»:

(Յիշատակարան)

Ծանոթութիւն 1. Նման տեսակ աղիւսակներ նոյնպէս ցանկալի է կազմել առանձին - առանձին առարկաների՝ և՛ յառաջադիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին և այլն վերաբերեալ Դրա համար՝ աղիւսակիս ընդհանուր վերնագիրը պիտ գրել՝ «Աղիւսակ . . . Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի 19 . . . ուսումնական տարեշրջանի (այս ինչ) առարկաների համագումար աշակերտական յառաջադիմութեան (կամ՝ ջանասիրութեան կամ՝ ուշադրութեան կամ՝ վարքի), ընդհանուր «միջին թւի» և այլն, իսկ աղիւսակիս առաջին սիւնակում՝ «Եռադարձութիւն — Զանասիրութիւն — Ուշադրութիւն — Վարք» բառերը պիտ փոխարինել՝ «Կրօնագիտութիւն — Հայոց լեզու — Ռուսաց լեզու» և այլն բառերով, և՛ «աշակերտներ» վերնագիրը կրող սիւնակում՝ պահել միայն «բացակայութիւն» վերնագիրը կրող սիւնակը:

Ծանոթութիւն 2. Ապա՝ նման տեսակ աղիւսակ ցանկալի է կազմել առանձին առարկայի՝ և՛ յառաջադիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին և այլն վերաբերեալ Դրա համար՝ աղիւսակիս ընդհանուր վերնագիրը պիտ գրել՝ «Աղիւսակ . . . Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի 19 . . . ուսումնական տարեշրջանի (այս ինչ) առարկայի համագումար աշակերտական յառաջադիմութեան, ջանասիրութեան, ուշադրութեան, վարքի, ընդհանուր «միջին թւի» և այլն, իսկ աղիւսակիս «աշակերտներ» վերնագիրը կրող սիւնակում՝ պահել միայն «բացակայութիւն» վերնագիրը կրող սիւնակը:

ՅԱԻԵԼԻԱԾ IIբ (№№ 1 և 2)

ԱՂԻՒՍԱԿՆԵՐ*)

Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի 19 . . . ուսումնական տարեշրջանի համագումար աշակերտական յառաջադիմութեան, ջանասիրութեան, ուշադրութեան, վարքի և այլն «ընդհանուր» — «համագումար» — «համամիտի» «միջին թւեր»-ի:

(Տեսչական դիւանի համար)

Տ Ե Ս Ո Ւ Չ՝

ՏԵՍՉԱԿԱՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ՝

*) Աղիւսակի դիրքն է — սովորական գրելու թղթի (писчая бумага)
1/2 դիրքը:

տական անանացուցակ (առարկայական ցուցակ)»-ից (§ 86) կամ «Յաւելած I»-ից (ի նկատի առնելով չորս երկամենակների աղիւսակները) կամ «Յաւելած II ա»-ից (ի նկատի առնելով չորս երկամենակների աղիւսակները) կամ աղիւսակիցս: — Տարեկան «համագումար»-ը, որոնք ունեն ներկայացնելու բոլոր առարկաների՝ և՛ յառաջադիմութիւնը, և՛ ջանասիրութիւնը, և՛ ուշադրութիւնը, և՛ վարքն (առանձին - առանձին) ամբողջ ուսումնական տարւոյ ընթացքում որոշ դասարանում, կարելի է հետեցնել՝ և՛ յառաջադիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին վերաբերեալ — կամ «Դասարանական աշակերտական անանացուցակ (առարկայական ցուցակ)»-ից (§ 86) կամ «Յաւելած I»-ից (ի մի խմբելով չորս երկամենակների աղիւսակները) կամ քաղել «Յաւելած II բ»-ից կամ հետեցնել աղիւսակիցս: — Լիակատար պատկերը — հետեցնել «Դասարանական աշակերտական անանացուցակ (առարկայական ցուցակ)»-ից (§ 86) կամ «Յաւելած I»-ից (ի մի խմբելով չորս երկամենակների աղիւսակները) կամ «Յաւելած II ա»-ից (ի մի խմբելով չորս երկամենակների աղիւսակները) կամ «Յաւելած II բ»-ից կամ աղիւսակիցս:

19 . . . ուսումնական տարեշրջան — (այս ինչ) առարկայ — ամբողջ Դպրանոց *)

Ընդհանուր «միջին թւեր»	Ե Ր Կ Ա Մ Ս Ե Ա Կ Ն Ե Ր				Տարեկան ընդհանուր կամ համագումար «միջին թւեր»
	Ա.	Բ.	Գ.	Դ.	
Յառաջադիմութիւն					
Ջանասիրութիւն					
Ուշադրութիւն					
Վ ա Ր Ք					
Երկամենակի ընդհանուր կամ համագումար «միջին թւեր»					Լիակատար պատկեր կամ համամիտի «միջին թւեր»

*) Երկամենակների (առանձին - առանձին) «ընդհանուր»-ը «միջին թւեր»-ը պիտ հետեցնել՝ յառաջադիմութեանը վերաբերեալ — «Յաւելած I»-ից (ի մի խմբելով բոլոր դասարանների աղիւսակները), իսկ՝ և՛ յառաջադիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին վերաբերեալ — կամ հետեցնել «Դասարանական աշակերտական անանացուցակ (առարկայական ցուցակ)»-ից (§ 86) կամ քաղել «Յաւելած II ա՝ ծանօթ. 2»-ից (ի նկատի առնելով չորս երկամենակների աղիւսակները): — Երկամենակի «համագումար»-ը, որոնք ունեն ներկայացնելու որոշ առարկայի լիակատար պատկերն որոշ երկամենակիցս:

սեակում ամբողջ Դպրանոցում, կարելի է հետևեցնել—կամ «Դասարանական աշակերտական անւանացուցակ (առարկայական ցուցակ)»-ից (§ 86) կամ «Յաւելւած II ա՝ ծանօթ. 2»-ից (ի նկատի առնելով չորս երկամենակների աղիւսակները) կամ աղիւսակիցս:—Տարեկան «համագումար»-ը, որոնք ունեն ներկայացնելու որոշ առարկայի՝ և՛ յառաջագիմութիւնը, և՛ ջանասիրութիւնը, և՛ ուշադրութիւնը, և՛ վարքն (առանձին-առանձին) ամբողջ ուսումնական տարւոյ ընթացքում ամբողջ Դպրանոցում, կարելի է հետևեցնել՝ յառաջագիմութեանը վերաբերեալ—«Յաւելւած I»-ից (ի մի խմբելով չորս երկամենակների և բոլոր դասարանների աղիւսակները), իսկ՝ և՛ յառաջագիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին վերաբերեալ—հետևեցնել կամ «Դասարանական աշակերտական անւանացուցակ (առարկայական ցուցակ)»-ից (§ 86) կամ «Յաւելւած II ա՝ ծանօթ. 2»-ից (ի մի խմբելով չորս երկամենակների աղիւսակները) կամ քաղել «Յաւելւած II բ՝ ծանօթ. 2»-ից կամ հետևեցնել աղիւսակիցս:—Լիակատար պատկերը—հետևեցնել կամ «Դասարանական աշակերտական անւանացուցակ (առարկայական ցուցակ)»-ից (§ 86) կամ «Յաւելւած II ա՝ ծանօթ. 2»-ից (ի մի խմբելով չորս երկամենակների աղիւսակները) կամ «Յաւելւած II բ՝ ծանօթ. 2»-ից կամ աղիւսակիցս:

Ծանօթութիւն. նման տեսակ աղիւսակ ցանկալի է կազմել բոլոր առարկաների՝ և՛ յառաջագիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին վերաբերեալ որոշ ուսումնական տարեշրջանի ամբողջ Դպրանոցում: Դրա համար՝ աղիւսակիս վերնագիրը պիտ գրել՝ «19 . . . ուսումնական տարեշրջան—բոլոր առարկաներ—ամբողջ Դպրանոց»:—Երկամենակների (առանձին-առանձին) «ընդհանուր»-ը պիտ հետևեցնել կամ «Դասարանական աշակերտական անւանացուցակ (առարկայական ցուցակ)»-ից (§ 86) կամ «Յաւելւած I»-ից (ի մի խմբելով բոլոր դասարանների աղիւսակները) կամ քաղել «Յաւելւած II ա»-ից (ի նկատի առնելով չորս երկամենակների աղիւսակները):—Երկամենակների «համագումար»-ը, որոնք ունեն ներկայացնելու բոլոր առարկաների լիակատար պատկերն որոշ երկամենակում ամբողջ Դպրանոցում, կարելի է հետևեցնել—կամ «Դասարանական աշակերտական անւանացուցակ (առարկայական ցուցակ)»-ից (§ 86) կամ «Յաւելւած I»-ից (ի մի խմբելով բոլոր դասարանների աղիւսակները) կամ «Յաւելւած II ա»-ից (ի նկատի առնելով չորս երկամենակների աղիւսակները) կամ աղիւսակիցս:—Տարեկան «համագումար»-ը, որոնք ունեն ներկայացնելու բոլոր առարկաների՝ և՛ յառաջագիմութիւնը, և՛ ջանասիրութիւնը, և՛ ուշադրութիւնը, և՛ վարքին վերաբերեալ—հետևեցնել կամ «Դասարանական աշակերտական անւանացուցակ (առարկայական ցուցակ)»-ից (§ 86) կամ «Յաւելւած I»-ից (ի մի խմբելով չորս երկամենակների աղիւսակները) կամ քաղել «Յաւելւած II ա»-ից (ի նկատի առնելով չորս երկամենակների աղիւսակները) կամ «Յաւելւած II բ»-ից կամ աղիւսակիցս:

է հետևեցնել՝ և՛ յառաջագիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին վերաբերեալ—«Դասարանական աշակերտական անւանացուցակ (առարկայական ցուցակ)»-ից (§ 86) կամ «Յաւելւած I»-ից (ի մի խմբելով չորս երկամենակների և բոլոր դասարանների աղիւսակները) կամ «Յաւելւած II ա»-ից (ի մի խմբելով չորս երկամենակների աղիւսակները) կամ քաղել «Յաւելւած II բ»-ից կամ հետևեցնել աղիւսակիցս:—Լիակատար պատկերը—հետևեցնել կամ «Դասարանական աշակերտական անւանացուցակ (առարկայական ցուցակ)»-ից (§ 86) կամ «Յաւելւած I»-ից (ի մի խմբելով չորս երկամենակների և բոլոր դասարանների աղիւսակները) կամ «Յաւելւած II ա»-ից (ի մի խմբելով չորս երկամենակների աղիւսակները) կամ «Յաւելւած II բ»-ից կամ աղիւսակիցս:

Յիշատակարան: (Այստեղ արձանագրում է աղիւսակ-
ների [առանձին-առանձին] նիւթերին վերաբերեալ կարեորը):

ՅԱԻԵԼԻԱԾ II 7

ԱՂԻՍԱԿ *)

Հայոց Թեմական Հոգեւոր Դպրանոցի 19.....
ուսումնական տարեշրջանի բեկագծերի:

(Տեսչական դիւանի համար)

Տ Ե Ս Ո Ւ Չ՝

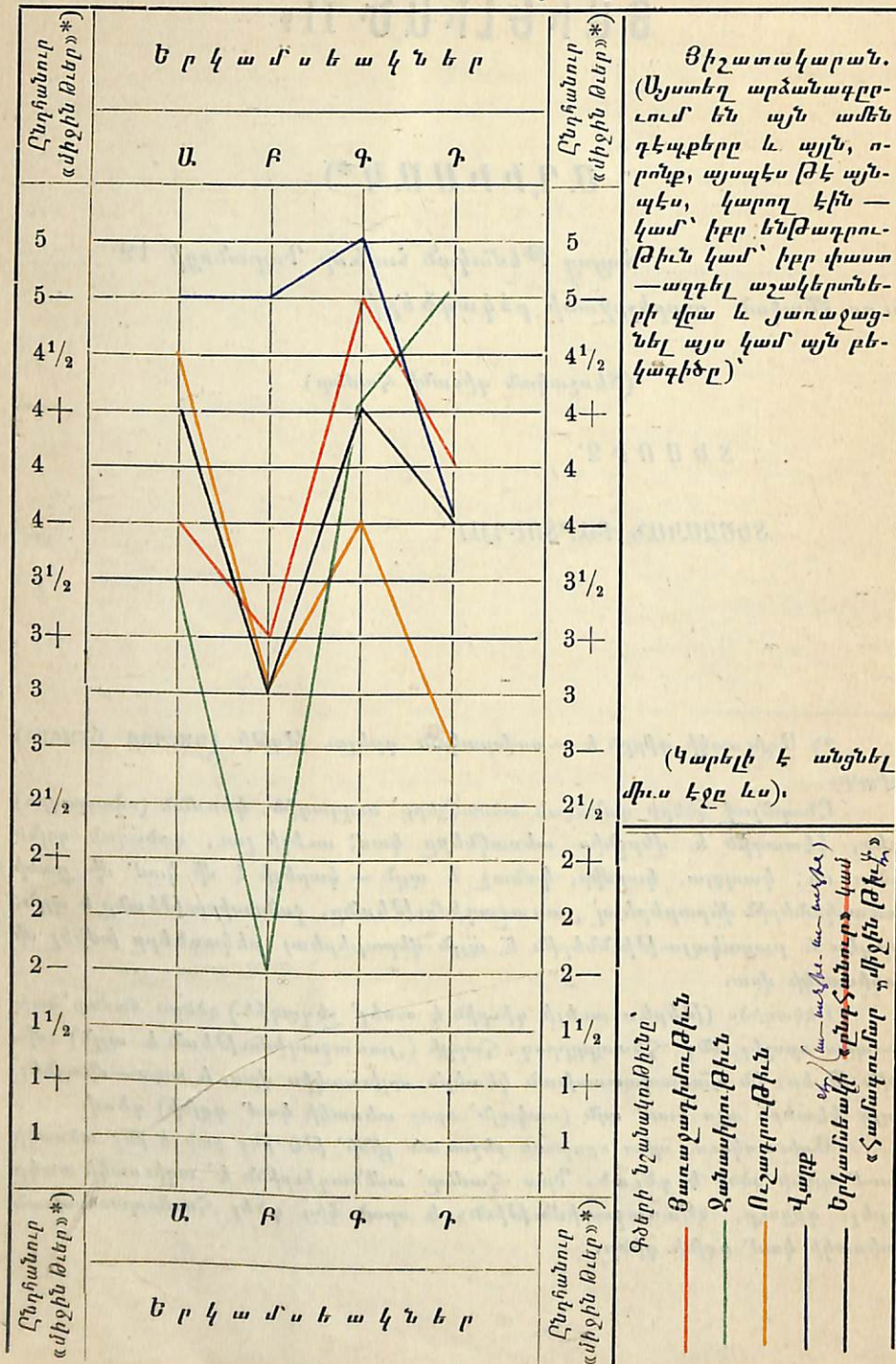
ՏԵՍՉԱԿԱՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ՝

*) Աղիւսակի դիրքն է — սովորական գրելու թղթի (писчая бумага) դիրքը:
Ընտրելով զծերի զանազան տեսակները՝ ուղղագիծ, կեռման (օձապտոյտ) գիծ, կէտագիծ և վերջինս տեսակները կամ, աւելի լաւ, զանազան գոյնի զծեր՝ սև, կապոյտ, կարմիր, կանաչ և այլն — կարելի է մի կամ մի քանի առարկաներին վերաբերեալ յառաջագիծութեանը, ջանասիրութեանը և այլն, որպէս և բացակայութիւններին և այլն վերաբերեալ բեկագծերը խմբել մի աղիւսակի վրա:

Բեկագիծը (թերեւս աւելի դիւրին է ասել՝ շեղագիծ) զծելու համար՝ նախ — պիտ որոշել մեզ հետաքրքրող հարցի (յառաջագիծութեան և այլն) «միջին թւեր»-ին համապատասխան կէտերն աղիւսակիս վրա, և ապա — միացնել այդ կէտերն այս կամ այն (սակայն՝ որոշ տեսակի կամ գոյնի) գծով:

Աղիւսակում պիտ որոշակի շեշտած լինի՝ թէ ինչ բան և ինչ տեսակի կամ գոյնի զծով է գծւած: Իրա համար՝ ամենագիւրիներն է՝ աղիւսակի տակը գրել, դիցուք, «Յառաջագիծութիւն» և սրան կից գծել համապատասխան տեսակի կամ գոյնի գիծը:

19 . . . ուսումնական տարեշրջան—(այս ինչ) առարկայ
..... դասարան

*) Յառաջադիմություններ վերաբերեալ երկամսեակների (առանձին - առանձին) «ընդհանուր միջին թւեր»-ը պիտ քաղել «Յաւելած I»-ից (ի նկատ

տի առնելով չորս երկամսեակների աղիւսակները), իսկ՝ և՛ յառաջադիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին վերաբերեալ երկամսեակների (առանձին - առանձին) «ընդհանուր միջին թւեր»-ը—(քաղել) «Դասարանական աշակերտական անւանացուցակ (առարկայական ցուցակ)»-ից (§ 86) կամ «Յաւելած II ա՝ ծանօթ. 2»-ից (ի նկատի առնելով չորս երկամսեակների աղիւսակները)։— Ի դէպ, եթէ պատրաստի կայ «Յաւելած II գ № 1» աղիւսակը—այդ ամենը կարելի է քաղել այդ իսկ աղիւսակից։ — Իսկական դիրքն ունեցող աղիւսակում ցանկալի է աղիւսակիս քառանկիւններին տալ, ըստ սովորականի, քառակուսի դիրքը։ Այստեղ միայն էջի սղումեան և նկարի պարզ լինելու համար չի հետեւած այդ սովորութեանը։

Ծանօթութիւն։ Նման տեսակ աղիւսակ ցանկալի է կազմել որոշ առարկայի՝ և՛ յառաջադիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին վերաբերեալ ամբողջ Դպրանոցում և գծել սրանց համապատասխան բեկագծերը։ Դրա համար՝ աղիւսակիս վերնագրում «դասարան» բառի տեղ պիտ գրել՝ «ամբողջ Դպրանոց», իսկ ապա՝ յառաջադիմութեանը վերաբերեալ երկամսեակների (առանձին - առանձին) «ընդհանուր միջին թւեր»-ը պիտ հետեցնել «Յաւելած I»-ից (ի մի խմբելով բոլոր դասարանների աղիւսակները), իսկ՝ և՛ յառաջադիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին վերաբերեալ երկամսեակների (առանձին - առանձին) «ընդհանուր միջին թւեր»-ը—կամ հետեցնել «Դասարանական աշակերտական անւանացուցակ (առարկայական ցուցակ)»-ից (§ 86) կամ քաղել «Յաւելած II ա՝ ծանօթ. 2»-ից (ի նկատի առնելով չորս երկամսեակների աղիւսակները)։ — Ի դէպ, եթէ պատրաստի կայ «Յաւելած II գ № 2» աղիւսակը—այդ ամենը կարելի է քաղել այդ իսկ աղիւսակից։

Ապա՝ նման տեսակ աղիւսակ ցանկալի է կազմել բոլոր առարկաների՝ և՛ յառաջադիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին վերաբերեալ որոշ դասարանում և գծել սրանց համապատասխան բեկագծերը։ Դրա համար՝ աղիւսակիս վերնագրում «(այս ինչ) առարկայ» բառերի տեղ պիտ գրել՝ «բոլոր առարկաներ», ապա՝ և՛ յառաջադիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին վերաբերեալ երկամսեակների (առանձին - առանձին) «ընդհանուր միջին թւեր»-ը—կամ հետեցնել «Դասարանական աշակերտական անւանացուցակ (առարկայական ցուցակ)»-ից (§ 86) կամ քաղել «Յաւելած I»-ից (ի նկատի առնելով չորս երկամսեակների աղիւսակները) կամ քաղել «Յաւելած II ա»-ից (ի նկատի առնելով չորս երկամսեակների աղիւսակները)։ — Ի դէպ, եթէ պատրաստի կայ

Կառուցման օրինակ

«Յաւելած II Գ № 1՝ ծանօթ.» աղիւսակը — այդ ամենը կարելի է քաղել այդ իսկ աղիւսակից:

Ապա՝ նման տեսակ աղիւսակ ցանկալի է կազմել բոլոր առարկաների՝ և՛ յառաջադիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին վերաբերեալ ամբողջ Դպրանոցում և գծել սրանց համապատասխան բեկագծերը: Դրա համար՝ աղիւսակիս վերնագրում «(այս ինչ) առարկայ . . . դասարան» բառերի տեղ պիտ գրել՝ «բոլոր առարկաներ — ամբողջ Դպրանոց», ապա՝ և՛ յառաջադիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին վերաբերեալ երկամեակների (առանձին - առանձին) «ընդհանուր միջին թւեր»-ը — կամ հետեցնել «Դասարանական աշակերտական անւանացուցակ (առարկայական ցուցակ)»-ից (§ 86) կամ «Յաւելած I»-ից (ի մի խմբելով բոլոր դասարանների աղիւսակները) կամ քաղել «Յաւելած II ա»-ից (ի նկատի առնելով չորս երկամեակների աղիւսակները): — Իդէպ, եթէ պատրաստի կայ «Յաւելած II Գ № 2՝ ծանօթ.» աղիւսակը — այդ ամենը կարելի է քաղել այդ իսկ աղիւսակից:

Ապա՝ նման տեսակ աղիւսակ ցանկալի է կազմել մի շարք առարկաների՝ և՛ յառաջադիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին վերաբերեալ որոշ դասարանում և գծել սրանց համապատասխան բեկագծերը: Դրա համար՝ աղիւսակիս վերնագրում «(այս ինչ) առարկայ» բառերի տեղ պիտ գրել՝ «(մի շարք — այս ինչ) առարկաներ», ապա՝ յառաջադիմութեանը վերաբերեալ երկամեակների (առանձին - առանձին) «ընդհանուր միջին թւեր»-ը պիտ հետեցնել «Յաւելած I»-ից (ի մի խմբելով դասարանի մի շարք առարկաներին վերաբերեալ յառաջադիմութեան «ընդհանուր միջին թւեր»-ը), իսկ՝ և՛ յառաջադիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին վերաբերեալ երկամեակների (առանձին - առանձին) «ընդհանուր միջին թւեր»-ը հետեցնել — կամ «Դասարանական աշակերտական անւանացուցակ (առարկայական ցուցակ)»-ից (§ 86) կամ քաղել «Յաւելած II ա՝ ծանօթ. 1»-ից (ի նկատի առնելով չորս երկամեակների աղիւսակները):

Ապա՝ նման տեսակ աղիւսակ ցանկալի է կազմել մի շարք առարկաների՝ և՛ յառաջադիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին վերաբերեալ ամբողջ Դպրանոցում և գծել սրանց համապատասխան բեկագծերը: Դրա համար՝ աղիւսակիս վերնագրում «(այս ինչ) առարկայ . . . դասարան» բառերի տեղ պիտ գրել՝ «(մի շարք — այս ինչ) առարկաներ — ամբողջ Դպրանոց», ապա՝ յառաջադիմութեանը վերաբերեալ երկամեակների (առանձին - առանձին) «ընդհանուր միջին թւեր»-ը պիտ հետեցնել «Յաւելած I»-ից (ի մի խմբելով բոլոր դասարանների աղիւսակներից մի շարք առարկաներին վերաբերեալ յառաջադիմութեան «ընդհանուր միջին թւեր»-ը), իսկ՝ և՛ յառաջադիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին վերաբերեալ երկամեակների (առանձին - առան-

ձին) «ընդհանուր միջին թւեր»-ը հետեցնել — կամ «Դասարանական աշակերտական անւանացուցակ (առարկայական ցուցակ)»-ից (§ 86) կամ քաղել «Յաւելած II ա՝ ծանօթ. 1»-ից (ի նկատի առնելով չորս երկամեակների աղիւսակները):

Ապա՝ նման տեսակ առանձին աղիւսակ ցանկալի է կազմել որոշ առարկայի «երկամեակի» (համագումար*) միջին թւեր»-ին վերաբերեալ որոշ դասարանում և գծել սրանց համապատասխան բեկագծերը: Դրա համար՝ աղիւսակիս վերնագրում «ընդհանուր միջին թւեր» բառերի տեղ պիտ գրել՝ «համագումար») «միջին թւեր», ապա՝ երկամեակների (առանձին - առանձին) «համագումար») «միջին թւեր»-ը կազմել համաձայն «Յաւելած II Գ № 1՝»-ին (Տես՝ երկամեակի «համագումար» միջին թւեր»-ին վերաբերեալ պարբերութիւնը) կամ քաղել «Յաւելած II Գ № 1»-ից **):

Ապա՝ նման տեսակ առանձին աղիւսակ ցանկալի է կազմել որոշ առարկայի «երկամեակի» (համագումար*) միջին թւեր»-ին վերաբերեալ ամբողջ Դպրանոցում և գծել սրանց համապատասխան բեկագծերը: Դրա համար՝ աղիւսակիս վերնագրում «. . . դասարան» — «ընդհանուր միջին թւեր» բառերի տեղ պիտ գրել՝ «ամբողջ Դպրանոց» — «համագումար») «միջին թւեր», ապա՝ երկամեակների (առանձին - առանձին) «համագումար») «միջին թւեր»-ը կազմել համաձայն «Յաւելած II Գ № 2՝»-ին (Տես՝ երկամեակի «համագումար» միջին թւեր»-ին վերաբերեալ պարբերութիւնը) կամ քաղել «Յաւելած II Գ № 2»-ից:

Ապա՝ նման տեսակ աղիւսակ ցանկալի է կազմել բոլոր առարկաների «տարեկան համագումար») միջին թւեր»-ին վերաբերեալ որոշ դասարանում և գծել սրանց համապատասխան բեկագծերը: Դրա համար՝ աղիւսակիս վերնագրում «(այս ինչ) առարկայ» — «ընդհանուր միջին թւեր» բառերի տեղ պիտ գրել՝ «բոլոր առարկաներ» — «համագումար») «միջին թւեր», «Երկամեակներ» բառի տեղ գրել՝ «ուսումնական տարեշրջան», «Ա - Բ - Գ - Դ» տառերի տեղ գրել՝ «Կառաւարդիմութիւն — Ջանասիրութիւն — Ուշադրութիւն — Վարք», ապա՝ և՛ յառաջադիմութեանը, և՛ ջանասիրութեանը, և՛ ուշադրութեանը, և՛ վարքին վերաբերեալ «տարեկան համագումար») միջին թւեր»-ը կազմել համաձայն «Յաւելած II Գ № 1՝ ծանօթ.»-ին (Տես՝ Տարեկան «համագումար» միջին թւեր»-ին վերաբերեալ պարբերութիւնը) ***):

Ապա՝ նման տեսակ աղիւսակ ցանկալի է կազմել բոլոր առարկաների «տարեկան համագումար») միջին թւեր»-ին վերաբերեալ ամբողջ Դպրանոցում

*) — կամ — «ընդհանուր»:

**) Այդպիսով ստացւելիք բեկագծի նմուշը տես «Յաւելած II Գ»:

***): Որոշ առարկային վերաբերեալ դէպքում՝ «համագումար (կամ «ընդհանուր») միջին թւեր»-ը քաղել «Յաւելած II Գ № 1»-ից կամ կազմել համաձայն «Յաւելած II Գ № 1՝»-ին:

Յիշատակարան (Այստեղ արձանագրուում է աղիւսակի
նիւթին վերաբերեալ կարեւորը):

ՅԱԻԵԼԻԱԾ II 8

ԱՂԻՍԱԿ*)

Հայոց Թեմական Հոգեւոր Դպրանոցների աշակերտական յառաջադի-
մութեան և այլն վերաբերեալ ամփոփ սխեմայի (պատկերի):

(Տեսչական դիւանի համար)

Տ Ե Ս Ո Ւ Զ՝

ՏԵՍՉԱԿԱՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ՝

*) Աղիւսակի դիրքն է — սովորական գրելու թղթի (писчая бумага)
դիրքը:

Հայոց Թեմական Հոգևոր Դպրանոցների աշակերտական յառաջադիմութեան և այլն վերաբերեալ ամիսի օրէնքն (պատկերը)

I. Որոշ ուսումնական տարեջրական	Որոշ երկամեակ	Որոշ դասարան	Որոշ աշակերտ	Յառաջագիմութիւն	Որոշ անարկայ	Երկամեակի { «ընդհանուր» ¹⁾ «համագումար» ²⁾	Սիւն	Թիւն
II. Մի շարք ուսումնական տարեկամ միսներ	2 — 3 երկամեակ	Մի շարք դասարաններ	Մի շարք աշակերտներ	Զանախիութիւն	Մի շարք անարկայներ	Տարեկան «համագումար» ³⁾	Սիւն	Թիւն
	Զորս երկամսեակ	Բոլոր դասարաններ	Բոլոր աշակերտներ	Վարդ	Բոլոր անարկայներ	«Լիակատար պատկեր» կամ «համամիտ» ⁴⁾		
				Ընդհանուր թիւ	50 ր. — 15 ր.			
				Թոշակատու	10 ր.			
					6 ր.			
				Որդեգիր				
				Ձրիակարժ				
				Քանի՞ն և բացակայել				
				Ընդհանուր բացակայութեան օրերի թիւը				
				Մի աշակերտի վրա քանի՞ օր բացակայութիւն և ընկնում				
				Քանի՞ն և հիւանդացել				
				Ընդհանուր հիւանդութեան օրերի թիւը				
				Մի աշակերտի վրա քանի՞ օր հիւանդութիւն և ընկնում				
				Մի աշակերտի վրա քանի՞ օր հիւանդութիւն և ընկնում				

- 1) Կազմում է ամեն երկամեակի յառաջադիմութեան, ջանասիրութեան, ուշադրութեան և վարքի «միջին թիւեր»-ից՝ պատ-գատ:
2) Կազմում է ամեն երկամեակի յառաջադիմութեան, ջանասիրութեան, ուշադրութեան և վարքի «ընդհանուր» միջին թիւեր»-ից՝ ի մի խմբում:
3) Կազմում է ամեն երկամեակի յառաջադիմութեան, ջանասիրութեան, ուշադրութեան և վարքի «ընդհանուր» միջին թիւեր»-ից՝ զատ-գատ:
4) Կազմում է տարեկան կամ չորս երկամեակների «համագումար» միջին թիւեր»-ից՝ ի մի խմբում:

ՅԱԻԵԼԻԱԾ II Է

Տ Ո Մ Ա Ր *)

Հայոց Թեմական Հոգևոր Դպրանոցի 19 . . .
ուսումնական տարեջրական աշակերտական յառաջադիմութեան,
ջանասիրութեան, ուշադրութեան, վարքի, բացակայութիւնների
և այլն:

(Տեսչական դիւանի համար)

Տ Ե Ս Ո Ի Զ՝

ՏԵՍՉԱԿԱՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ՝

*) Տոմարի դիրքն է — սովորական գրելու թղթի (писчая бумага) դիրքը:
Տոմարը պիտ բաղկանայ 300—350 էջից և պիտ կազմէի «ա—բ» - ա-
կան շարքով ամեն դասարանի համար առանձին - առանձին:

1) «Միջին թիւ»-ը կազմում է համաձայն «Կանոնադրութեան նա-
խագծի» § 64 և 119՝ «*»-ին: — Քանակն առանձին թւանշան
չի դրում, այլ, փոխանակ այդ, աւելացնում է տարեկան յառա-
ջադիմութեան «միջին թիւ»-ը. պակասեցնել տարեկան յառա-
ջադիմութեան «միջին թիւ»-ն արգելւած է խստիւ («Կանո-
նադրութեան նախագիծ»՝ § 120՝ ծանօթ. 1):

2) Քաղել «Դասարանական դասացուցակ»-ից (§ 86) կամ «Յաւելւած
I»-ից:

3) «Միջին թիւ»-ն որոշում է համաձայն § 119՝ «*»-ին:

4) Ի նկատի առնել «դասարանական» (§ 86) և «նկատողութեան»
(§ 86) մատեաններում արձանագրւածը ևս:

5) Պիտ հասկանալ՝ ըստ յառաջադիմութեան բոլոր առարկաներին
վերաբերեալ ընդհանուր «միջին թիւ»:

(1—5) Մանօթութիւնները վերաբերում են ամբողջ «Տոմար»-ին, ահա
ինչու աւելի դիւրին դատեց շարել այդ ծանօթութիւններն այստեղ իսկ,
և ոչ՝ կրկնել այն ամեն էջում):

№	Աշակերտների անուն—ազգա- նունները.	Դասաւանդութեան շրջաններ	Ա Ռ Ա Ր Կ Ա Ն Ե Ր Ը Ե Ի Ա Հ Ա Կ																					
			Կրօնագիտութիւն	Պատմութիւն Ս. Գրոց	Եկեղեց. Պատմութիւն	Տոնարագիտութիւն	Չայնագրութիւն	Տրամաբանութիւն	Հոգեբանութիւն	Մանկավարժութիւն	Լ Ե Ղ Ռ Լ				Մատենագրութիւն Հայոց	Հայոց	Իռւսաց	Ընդհանուր	Թարգմանութիւն	Հանրահաշիւ	Երկրաչափութիւն	Ֆիզիկա		
											Հայոց	Իռւսաց	Երաններէն	Գերմաներէն									Անգլերէն	
4	Թողակատու է, որդեգի՞ր է թէ՞ ձրիավարժ. Քանի՞ տարեկան է, Քանի՞ տարի է նոյն դասարանում, Քանի՞ տարեկան է մտել Դպրանոց, Ե՞րբ է մտել Դպրանոց, Դպրանոցի ո՞ր դա- սարանն է մտել, Ի՞նչ տեղ է սո- վորել առաջ՝	Ա. երկամ- սեակ Բ. երկամ- սեակ Գ. երկամ- սեակ Դ. երկամ- սեակ Տարե- կան միջին թիւ Է՞րբն- եան																						
5	Թողակատու է, որդեգի՞ր է թէ՞ ձրիավարժ. Քանի՞ տարեկան է, Քանի՞ տարի է նոյն դասարանում, Քանի՞ տարեկան է մտել Դպրանոց, Ե՞րբ է մտել Դպրանոց, Դպրանոցի ո՞ր դա- սարանն է մտել, Ի՞նչ տեղ է սո- վորել առաջ՝	Ա. երկամ- սեակ Բ. երկամ- սեակ Գ. երկամ- սեակ Դ. երկամ- սեակ Տարե- կան միջին թիւ Է՞րբն- եան																						
6																								

ՅԱԻԵԼԻԱԾ II Է

Ա. Ղ. Ի. Ի. Ս. Ա. Կ. *)

..... Հայոց Թեմական Հոգևոր Դպրանոցի 19 . . .
ուսումնական տարեշրջանի աշակերտների քանակութեան և այլն:

(Տեսչական դիւանի համար)

Տ Ե Ս Ո Ւ Չ՝

ՏԵՍՉԱԿԱՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ՝

*) Աղիւսակի դիրքն է — սովորական գրելու թղթի (писчая бумага)
երկայնութիւնը և 2¹/₂ լայնութիւնը.
Այս աղիւսակը կարելի է գործածել մի շարք տարեշրջանների հա-
մար ևս.

[illegible]

(Հարունակութիւն)

Իբր չ. քաւոր ստացել է

[illegible]

Յիշատակարան: (Այստեղ արձանագրւում է աղիւսակի
նիւթին վերաբերեալ կարեորը)

ՅԱԻԵԼԻԱԾ III

ԱՂԻՍԱԿ *)

..... Հայոց Թեմական Հոգեւոր Դպրանոցի 19 . . .
ուսումնական տարեշրջանի ուսուցիչների քանակութեան և այլն:

(Տեսչական դիւանի համար)

Տ Ե Ս Ո Ւ Չ՝

ՏԵՍՉԱԿԱՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ՝

*) Աղիւսակի դիրքն է — սովորական գրելու թղթի (писчая бумага)
դիրքը:

Յիշատակարան: (Այստեղ արձանագրուած է աղիւսակի
նիւթին վերաբերեալ կարեւորը):

ՅԱԻԵԼԻԱԾ III բ

ԱՂԻՍԱԿ *)

..... չայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի 19 . . .
ուսումնական տարեշրջանի պաշտօնական կազմի և այլն ընդ-
հանուր պատկերի:

(Տեսչական դիւանի համար)

Տ Ե Ս Ո Ւ Զ՝

ՏԵՍՉԱԿԱՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ՝

*) Աղիւսակի դիրքն է — սովորական գրելու թղթի (писчая бумага)
երկայնութիւնը և $3\frac{1}{2}$ լայնութիւնը:
Այդ աղիւսակը կարելի է գործածել մի շարք տարեշրջանների հա-
մար ևս:

[illegible]

(Շարունակութիւն)

[illegible]

(Հարունակութիւն)

Ի	Ո	Մ	Ն	Լ	Կ	Լ	Մ
Աշակերտ կադր	Հնդհանուր գումար	Թեմի ուխտատեղի- ների արդիւնքի $\frac{1}{4}$	Երեք աստիճան ստա- ցողներից միանշագ 11 ր.	Ձեռնադրելիք սար- կազմներից և չորս աստիճան ստացողնե- րից երեք-երեք ր.	Ձեռնադրելիք բահա- նաններից հինգ-հինգ ր.	Ստորիքականներից և արժակման վկայակա- ններից հինգ-հինգ ր.	Միանշագ և կամաւոր նէքներ
							Թեմի ծխականներից երկու-երկու կողմէկ
							Թեմի ծխականներից երկու-երկու կողմէկ
50—15 ր.							
10 ր.							

Յ ի շ ա տ ա կ ա ռ ա ն : (Այստեղ արձանագրուում է աղիւսակի
նիւթին վերաբերեալ կարեորը)

Յ Ա Ի Ե Լ Ի Ա Ծ IV

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ա Ր Ա Ն

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ

ՀՈԳԵԻՈՐ ԴՊՐԱՆՈՅԻ

..... ԴԱՍԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏ

19 . . . , ուսումնական տարւայ

№

Աշակերտները պարտաւոր են դասի օրերն
այս յիշատակարանը միշտ իրենց հետ բերել
Դպրանոց:

19.....

ՄԻ ՇԱԿԼԻՄՈՅ

ՅԱԿԱԲՈՅ ՄԵՆՈՅ

ՅԱԿԱԲՈՅ ՅՈՅԱՆ

ԿՈՆՏԱՆՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱՐԱՆ

(Աղբյուրի պատճեն)

Հրամանաւ ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսի:

Ի.

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ԱՇՄԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ *).

1. Իւրաքանչիւր աշակերտ պարտաւոր է լինել Դպրանոցում՝ վերջնում դասերը սկսելիս:

2. Մի կամ մի քանի օր դասի չեկող աշակերտը պարտաւոր է ուսումնարան եկած օրը ներկայացնել իր դասարանի Վերակացւին ծնողների կամ խնամատարների պատճառաբանաւ՝ վկայութիւնը Դպրանոց չգալու մասին. իսկ եթէ աշակերտը մի շաբաթից աւել բացակայի — պարտաւոր է ծնողների միջոցով՝ զբաւոր կամ բանաւոր տեղեկութիւն տալ Դպրանոցի աւագ Վերակացւին կամ իր դասարանի Դաստիարակին:

*) Այդ՝ Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների աշակերտներին վերաբերեալ «Տեղեկութիւններ»-ը պիտ տպւած լինեն նաեւ առանձին փոքրածալ դիրք ունեցող գրքոյկով և բաժանւեն աշակերտներին ձրի: Գրքոյկի առաջին (կազմից յետոյ) երեսի վրա պիտ լինեն համապատասխան տեղեկութիւններ հետեւեալի մասին.

Աշակերտ՝

Ո՞ր դասարանումն է՝

Քանի՞ տարեկան է՝

Ե՞րբ է մտել Դպրանոց՝

Ո՞ր դասարան է մտել՝

Քանի՞ երրորդ տարին է նոյն դասարանում՝

Թոշակատու է, ձրիավարժ թէ՞ որդեգիր՝

Հասցէն՝

Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների աշակերտները միշտ իրենց մօտ պիտ ունենան այդ գրքոյկը, որն ունի, ի միջի այլոց, վկայելու նրանց աշակերտ լինելը.

Արտաքինի միաձուլութեան տեսակէտից ցանկալի է, որ այդ գրքոյկը «Տեղեկութիւններ»-ը և «Յիշատակարան»-ը տպւէին Ս. Էջմիածնի տպարանում և ապա՝ այն տեղից ցրւէին Հ. Թ. Հ. Դպրանոցներին:

3. Եթէ մի աշակերտ բացակայի շարունակ և առանց հիմնական պատճառի՝ կարձակելի Դպրանոցից:

4. Աշակերտներն արձակուրդից յետոյ պարտաւոր են նշանակւած ժամանակին գալ Դպրանոց և վերադարձնել իրենց դասարանի Վերակացւին իրենց տրւած արձակման թերթերը՝ ծնողների կամ խնամատարների ստորագրութեամբ: Նշանակւած ժամանակից մի շաբաթ անց Դպրանոց չեկող և մինչ այդ ժամանակն իր չգալումսին բաւարար կերպով պատճառաբանւած վկայական կամ այլ տեսակի արժանահաւատ գրութիւն չներկայացնող աշակերտը կհամարուի իր ցանկութեամբ արձակւած Դպրանոցից:

5. Դասարան մտնելու զանգը տրւելուն պէս՝ աշակերտները պիտ հանդարտ գնան դասարան, նստեն իրենց տեղերը՝ համաձայն դասարանական Դաստիարակի նշանակածի, և պատրաստեն ինչ որ պէտք է դասի համար:

6. Ուսուցիչը դասարան մտնելիս՝ աշակերտները պիտ ոտքի կանգնեն՝ ասելով ուսուցչին «բարեւ» և ապա՝ վերջնիս հրամանով նստեն:

Ծանօթութիւն. Աշակերտները պիտ նոյնպէս ոտքի կանգնեն ամեն անգամ, երբ դասարան մտնի Դպրանոցի Վարչութեան Տ. Նախագահը, որ է Թեմի Տ. Սրբազան Առաջնորդը և կամ սրա Տ. Փոխանորդը, Դպրանոցի Տեսուչը կամ մի ուրիշ Պաշտօնական անձն և կամ, առհասարակ, մի պատահական այցելու:

7. Եթէ աշակերտը չի պատրաստել դասը, նա դասի սկզբին իսկ պիտ յայտնի այդ մասին Ուսուցչին՝ առաջ բերելով իր անպատրաստ լինելու պատճառը:

8. Դասին ուշացող աշակերտը պիտ լուռ մտնի դասարան և սպասի՝ մինչ որ Ուսուցիչն իրաւունք տայ նրան նստելու:

9. Աշակերտներն ամեն օր Դպրանոց պիտ բերեն միայն նոյն օրւայ դասերի համար անհրաժեշտ դասապիտոյքները՝ զրքերը և զրելու պարագաները:

10. Տան համար նշանակւած աշխատանքն աշակերտը պիտ կատարի տանը, և ոչ թէ՛ Դպրանոցում:

11. Դասամիջոցի զանգը տրւելուց յետոյ՝ աշակերտները մնում են իրենց տեղերում նստած՝ մինչ Ուսուցիչն աւարտի դասը. յետոյ

տոյ հաւաքում են իրենց դասական պիտոյքները, դնում են պաշտակի մէջ և հանդարտ դուրս գնում դասարանից: Դասամիջոցներին բոլոր աշակերտները, բացի օրապահ և հիւանդ աշակերտներից, պիտ դուրս գնան դասարանից:

12. Ամեն դասարանում հերթով նշանակւում են «պաշտօնակատար աշակերտներ», որոնցից մէկը ընտրւում է «շաբաթապահ», իսկ սրանց՝ իբր օգնականներ՝ ընտրւում են «օրապահ աշակերտներ»: Օրապահ աշակերտները պարտաւոր են սովորականից վաղ գալ Դպրանոց և հսկել, որ դասարանը մաքուր լինի և նոյն օրւայ դասերին վերաբերեալ բոլոր պարագաները ժամանակին պատրաստ լինեն. նկատած պակասութիւնների մասին նրանք պիտ յայտնեն իրենց դասարանների Վերակացուներին, ապա՝ աւագ Վերակացւին կամ, բացառիկ դէպքերում, դասարանի Դաստիարակին:

13. Դասերը վերջանալուց յետոյ՝ օրապահ աշակերտները պիտ մնան դասարանում և սպասեն մինչ բոլոր աշակերտները դուրս գնան դասարանից. յետոյ պիտ նայեն բոլոր նստարանները և, եթէ մոռացւած իրեր գտնեն—իսկոյն յանձնեն իրենց դասարանի Վերակացւին:

14. Պաշտօնակատար—շաբաթապահ—օրապահ աշակերտները պարտաւոր են կատարել դասարանական Դաստիարակի, Ուսուցիչների, աւագ Վերակացւի և Վերակացուների՝ դասարանին և դասին վերաբերեալ բոլոր յանձնարարութիւնները:

15. Դասարանի աշակերտներից մէկը (հերթով) ասում է առաւօտեան աղօթքը, իսկ միւսը՝ դասաւարտման:

16. Դասաւարտման աղօթքից յետոյ՝ աշակերտները ժողովում են իրենց դասական պիտոյքները, կանգնում են, Ուսուցչի հրամանով հանդարտ դուրս գնում դասարանից և ցրւում իրենց տները՝ առանց խմբելու ճանապարհին և առանց որ և է աղմուկ հանելու՝ համեստ:

17. Բոլոր աշակերտներն իրաւունք ունեն կարդալու համար զրքեր վերցնել Դպրանոցի գրադարանից՝ ներկայացնելով Գրադարանապետին տոմսակ՝ իրենց դասարանական Դաստիարակի ստորագրութեամբ: Աշակերտները պարտաւոր են վերցրած զրքերը վերադարձնել ժամանակին և այն դրութեամբ, ինչպէս ստացել են Դպրադարանա-

պետից, իսկ եթէ փչացնեն կամ կորցնեն գրքերը—պիտ կամ նորը գնեն ու յանձնեն Գրադարանապետին կամ վճարեն փչացրած կամ կորցրած օրինակների գինը: Ամեն աշակերտ ուսումնական տարւայ վերջը պարտաւոր է ներկայացնել իր դասարանի Դաստիարակին՝ Գրադարանապետի ստորագրութեամբ վաւերացրած վկայութիւն այն մասին, որ վերադարձրել է գրադարանից վերցրած բոլոր գրքերը:

18. Աշակերտները պարտաւոր են ունենալ՝ և՛ Դպրանոցում, և՛ դրսում որոշւած զգեստ, որը պիտ միշտ մաքուր պահեն:

19. Բոլոր աշակերտները պիտ միշտ կարճ խուզւած պահեն իրենց զլխի մազերը, իսկ մեծերը պիտ ածիլեն մօրուքները:

20. Աշակերտներն ամեն տեղ պարտաւոր են յարգանք օղջունել նորին Գերապատուութեան—Թեմի Տ. Սրբազան Առաջնորդին և սրա Տ. Փոխանորդին, Նահանգապետին և սրա Օգնականին, Դպրանոցի Տեսչին, Հոգաբարձուներին, Ուսուցիչներին, աւագ Վերակացւին, Վերակացուներին և Դպրանոցի բոլոր Պաշտօնեաներին առհասարակ և՛ բոլոր հայ հոգեւորականներին:

21. Աշակերտները կարող են զօանել լի օրերը երեկոյեան մինչ ժամը 7-ը, իսկ տօներին և տօների նախընթաց օրերը՝ մինչ ժամը 9-ը:

22. Աշակերտներին խստիւ արգելւում է՝

ա) ծեծ և հայհոյանք.

բ) ամեն տեսակ խաղեր և այլն՝ փողերով և առհասարակ շահասիրական նպատակով.

գ) յաճախել զանազան զինակահանդէսներ, զխնեաներ, գարեջրատներ, սրճատներ և ուրիշ այդպիսի տեղեր.

դ) գինի—օղի և այլ ոգելից ըմպիլիներ գործ-ածելը և ծխախոտ և այլն ծխելը:

23. Աշակերտները պարտաւոր են միշտ և ամենուրեք—առանց վերաբերւած ա) լինել քաղաքավարի, պարտաճանաչ և համեստ, վարքով՝ օրինակելի, վարւել իրենցից մեծերի հետ՝ խոնարհութեամբ, իրենց հաւասարների հետ՝ եղբայրասիրութեամբ, իրենցից փոքրների հետ՝ քաղցր, և ամենայն ճշտութեամբ կատարել Դպրանոցի Տեսչից, իրենց Ուսուցիչներից և Դպրանոցի այլ Պաշտօնեաներից ստացւած պատւերները. բ) խորշել ամեն տեսակ կանոնադրութիւններ:

րից, յանցանքներից և նամանականդ՝ բուն բարոյական յանցանքներից:

Ծանօթութիւն. Կանոնադանց և յանցաւոր աշակերտներն ունեն ստանալու նախազգուշացումներ, պատժական նկատողութիւններ և նոյն իսկ՝ կրելու պատիժներ:

24. Աշակերտները կարող են գնալ թատրոն, ցիրկ և ուրիշ այդպիսի տեղեր՝ Դպրանոցի Տեսչի թոյլտուութեամբ:

25. Աշակերտները պարտաւոր են ուղղել իրենց խնդիրը նախ՝ իրենց դասարանի «Պաշտօնակատար—շարաթապահ—օրապահ աշակերտներ»-ին, ապա՝ իրենց դասարանի Վերակացւին, ապա՝ աւագ Վերակացւին, ապա՝ դասարանական Դաստիարակին և ապա՝ Դպրանոցի Տեսչին:

26. Եթէ աշակերտը փչացնի Դպրանոցի կամ ընկերի որ և է սեփականութիւնը—պարտաւոր է վճարել փչացրածի գինը՝ ըստ որոշման Տեսչի:

27. Աշակերտները պարտաւոր են ամեն կիւրակէ և տօն օրերն յաճախել Եկեղեցի, իսկ երգիչները, բացի այդ, պարտաւոր են գնալ դասը և շապիկ հագնել Եկեղեցում աշակերտները չպիտի փոխեն իրենց տեղերը, չպիտի խօսեն միմեանց հետ և, առհասարակ, պիտ պահեն իրենց՝ Սրբավայրին վայել երկիւղածութեամբ: Եկեղեցուց դուրս գնալու համար—աշակերտը պարտաւոր է թոյլտուութիւն խնդրել Վերակացւից:

28. Աշակերտներն իրենց դասարանական Դաստիարակների հետ հաղորդւում են Ս. Փրկչի Կենարար Մարմնից Ս.Ս. Ծննդեան և Յարութեան օրերը:

II.

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵԻՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ
ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ԾՆՈՂՆԵՐԻ ԵՒ ԽՆԱՄԱՏԱՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ.

1. Դպրանոց ընդունւում են երթեկ (և զիշերթիկ) աշակերտներ:
2. Դպրանոցը բացւում է Սեպտեմբեր ամսի 1-ին: Նոյն Սեպտեմբերի 2-ից սկսւում է նորեկների ընդունելութիւնը, որը տեւում է մինչ նոյն ամսի 7-ը:
3. Դասերը սկսւում են Սեպտեմբեր ամսի 10-ին:
4. Ծնողը կամ խնամատարը, երբ ցանկանում է տալ իր որդուն կամ սանին Դպրանոց, պիտ դիմի առանձին խնդրագրով Դպրանոցի Տեսչին՝ ներկայացնելով խնդրագրի հետ հետեւեալ իսկական վկայականները՝ ա) ծննդական, բ) ծաղկի (պատւաստման) և գ) չքաւորութեան:
5. Աշակերտների ուսման վարձն (թոշակադրամ) որոշում է Դպրանոցի հոգաբարձական Ժողովը: Նոյն հոգաբարձական Ժողովն որոշում է թէ Դպրանոց ընդունւելի աշակերտը ձրիավարժ պիտ լինի, թոշակատու թէ՞ որդեգիր:
- Ծանօթութիւն 1. Ձրիավարժ և որդեգիր աշակերտների ծնողներից պահանջւում է չքաւորութեան վկայական, որը պիտ վաւերացրած լինի հոգեւոր Կառավարութիւններում:
- Ծանօթութիւն 2. Ուսման վարձը պիտ վճարւի Դպրանոցի հոգաբարձութեանն երկու անգամ՝ կէսը Սեպտեմբեր ամսի 9-ից ոչ ուշ և միւս կէսը Յունւար ամսի 9-ից ոչ ուշ: Ստացման համար հոգաբարձութիւնը տալիս է անդորրագիր, վճարած գումարը յետ չի կարելի ստանալ:
6. Մինչ որոշեալ ժամանակամիջոցն ուսման վարձը չվճարող աշակերտն արձակւում է Դպրանոցից, բայց երկու տարւայ ընթաց-

քում կարող է նորից ընդունւել Դպրանոցի նոյն դասարանը՝ թոշակը վճարելուց յետոյ:

Ծանօթութիւն. Աշակերտին կրկին ընդունելիս՝ ի նկատի պիտ առնել և՛ այն, որ ոչ մի աշակերտ մի և նոյն դասարանում չի կարող մնալ երկու տարուց աւելի, բացի յոյժ բացառիկ դէպքերից (հիւանդութիւն և այլն):

7. Ամեն ծնող կամ խնամատար պարտաւոր է հոգալ՝

ա) որ իր որդին կամ սանն յաճախի Դպրանոց՝ վերջնիս վարչութեան կողմից որոշւած հաղուստով—այն է՝ վերնաշապիկ (բլուզ) և անդրավարտիք մոխրագոյն կտորից՝ սև կաշէ զօտիով, վերարկու սև մահուդից և գլխարկ նոյն գոյնի մահուդից: Ամառն աշակերտները կարող են հագնել սպիտակ (պարուսինէ) վերնաշապիկ սև զօտիով, սպիտակ անդրավարտիք և դնել սպիտակ գլխարկ:

բ) որ իր որդին կամ սանն ուսումնական տարեջրջանի սկզբում լրիւ ունենայ բոլոր պահանջւած դասագրքերը և այլ դասապիտոյքները:

8. Աշակերտներին՝ իրենց ծնողներին— խնամատարներին ներկայացնելու համար տրւում են միմիայն երկամեակի յառաջադիմութեան, ջանասիրութեան, ուշադրութեան և վարքի թւանշանները և դրանց տարեկան (և քննական) «միջին թւեր»-ը:

9. Դպրանոցների աշակերտները փոխադրւում են յաջորդ դասարան՝ և՛ առանց հարցաքննութեան, և՛ հարցաքննութիւնից յետոյ—երկու դէպքում ևս՝ համաձայն Դպրանոցի մանկավարժական—ուսուցչական Ժողովի որոշման:

Ծանօթութիւն 1. Այն աշակերտները, որոնց յառաջադիմութեան տարեկան թւանշանն («միջին թիւ») աւելի քան երկու առարկայից պակաս է «3»-ից, թողնւում են նոյն դասարանում:

Ծանօթութիւն 2. Դպրանոցների այն աշակերտները, որոնց վարքի տարեկան թւանշանը («միջին թիւ») պակաս է քան «4», չեն փոխադրւում յաջորդ դասարան, իսկ նոքա, որոնց վարքի տարեկան («միջին թիւ») թւանշանը պակաս է քան «3», կարող են հեռացնւել Դպրանոցից, չ. Թ. Հ. Դպրանոցների որ և է մէկից անբաւարար—պիտարակելի յառաջադիմութեան և վարքի առթիւ կամ առանց վկայա-

կանի հեռացրած աշակերտը միաժամանակ համարուում է արձակւած բոլոր Հ. Թ. Հ. Դպրանոցներից:

Ծանօթութիւն 3: Դպրանոցների հարցաքննութեան ենթարկելիք աշակերտները հարցաքննուում են միայն այն առարկաներից — գիտելիքներից — լեզուներից, որոնց վերաբերեալ տարեկան յառաջագիմութեան թւանշանը՝ «միջին թիւ»-ը պակաս է քան «3»:

Ծանօթութիւն 4: Դպրանոցների իրենց յառաջագիմութեամբ առանձնապէս աչքի ընկնող աշակերտներին տրուում են՝ իբր պարգև — գրքեր՝ համաձայն մանկավարժական — ուսուցչական ժողովի որոշման: Նոյն ժողովը ունի միջնորդելու Դպրանոցի հոգաբարձութեան առաջ՝ նպաստել առանձնապէս աչքի ընկնող յառաջագիմ աշակերտներին — շարունակելու իրենց ուսումնն արտասահմանի և Պետական բարձրագոյն ուսումնարաններում:

10. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցն աւարտող աշակերտներն ամենեքեան ենթարկուում են բանաւոր և գրաւոր հարցաքննութեան Դպրանոցի 2-րդ դասարանում աւանդւող բոլոր առարկաներից:

Ծանօթութիւն 1: Դպրանոցի Տեսչին վերապահւած է իրաւունք տալ Դպրանոցի 2-րդ դասարանի աշակերտներին աւարտման վկայական՝ առանց հարցաքննութեան ևս:

Ծանօթութիւն 2: Դպրանոցի 2-րդ դասարանի այն աշակերտները, որոնց վարքի տարեկան թւանշանը («միջին թիւ») պակաս է քան «5», չեն կարող ստանալ աւարտման վկայական:

11. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների աւարտման վկայական ունեցողներին տրուում է իրաւունք՝ վարել հայ Դպրանոցների ուսուցչութեան, դաստիարակութեան, աւագ վերակացութեան, վերակացութեան և այլ պաշտօնները. իսկ եթէ նոքա ցանկութիւն ունենան ընդունել հոգեւորական կոչումն՝ հոգեւոր Իշխանութիւնը պիտ յարգի նրանց խնդիրքը:

12. Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների աւարտման վկայական ունեցողներին տրուում են ղեկւորադրութեան վերաբերեալ արտօնութիւններ՝ համաձայն Պետական օրէնքին:

13. Ծնողը կամ խնամատարը՝ քաղաքից երկար բացակայելիս՝ պիտ յայտնի Դպրանոցի Տեսչին — թէ ում խնամատարութեանն է յանձնուում իր զաւակին կամ սանին:

14. Դպրանոցի Վարչութիւնը պարտաւորեցնում է ծնողներին և խնամատարներին՝ իրենց տանը մի օր և է վարակիչ հիւանդութիւն պատահելիս — իրենց զաւակին կամ սանին այլ ևս Դպրանոց չուղարկել և անմիջապէս յայտնել այդ մասին Դպրանոցի Վարչութեան հետեւեալ անդամներից մէկին՝ Վերակացուներին կամ աւագ Վերակացուն կամ դասարանական Դաստիարակին կամ Տեսչին:

19 . . . ուսումնական տարեշրջանի առաջին կիսամեակի դասացույցակը:

Ժա- մեր	Երկուշաբթի	Երեքշաբթի	Չորեքշաբթի	Հինգշաբթի	Ուրբաթ	Շաբաթ
1						
2						
3						
4						
5						
6						
1						
2						
3						
4						
5						
6						

19 . . . ուսումնական տարեշրջանի երկրորդ կիսամյակի դասացուցակը:

Ժա- մեր	Երկուշաբթի	Երեքշաբթի	Չորեքշաբթի	Հինգշաբթի	Ուրբաթ	Շաբաթ
1						
2						
3						
4						
5						
6						
1						
2						
3						
4						
5						
6						

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ

ԴԱՍԵՐԻՒՑՈՒՑԱԿԸ*)

*) Այդ ցուցակն որոշվում է համաձայն «Կանոնադրութեան նախագծի» § 70՝ դ.

Տարեկան Հարցաքննութիւնների ցուցակը *)

Ի՞նչ առարկայից	Ե՞րբ (ամիսը, թիւը, օրը, ժամը)
ԴԱՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿ՝	

*) Այդ ցուցակն որոշում է համաձայն «Կանոնադրութեան նախագծի» § 70՝ դ.

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ^{*)}

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵԻՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑԻ

.....դասարանի աշակերտ

.....յառաջադիմութեան, ջանասիրութեան, ուշադրութեան և վարքի մասին

19 . . . ուսումնական տարեշրջանի ընթացքում:

*) Այս «Տեղեկութիւններ»-ը կարելի է ի մի խմբել առանձին թերթի վրա և բաժանել այն աշակերտներին ամեն երկամսեակի վերջում: Այդ թերթի օրինակը տես ցածը՝ Յաւելած V:

Դասարան՝ Աշակերտի անուն — ազգա- նունը՝		Ա Ռ Ա Ր Կ Ա Ն Ե Ր Ը Ե Ի Ա Շ Ա Կ Ե															Տ Ն Ե Ր Ի Թ Ի Ա Ն Ը Ա Ն Ն Ե Ր Ը ¹⁾															Մոտիվներ և նշանակություն																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
		Կրթագիտություն	Պատմություն Ա. Գրոց	Եկեղեց. պատմություն	Տոմարագիտություն	Քաղաքագիտություն	Տրամաբանություն	Հոգեբանություն	Մանկավարժություն	Լ Ե Ղ Ո Ը					Պատմ.	Մաթեմատիկ.					Աշխարհագրություն	Բնական պատմություն					Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն			Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն	Մանկավարժություն

(Կարելի է անցնել միւս էջը ևս, որն իսկականում պիտ լինի բաց)

1) Քաղել «Դասարանական դասացուցակ»-ից (§ 86):
2) «Միջին թիվ»-ը կազմում է համաձայն «Կանոնադրության նախագծի» §§ 6 և 119՝ «*»-ին, — Գնական առանձին թվանշան չի դրվում, այլ, փոխանակ այդ, աւելացնելով է տարեկան յառաջադիմութեան «միջին թիվ»-ը. պակասեցնել տարեկան յառաջադիմութեան «միջին թիվ»-ն արգելւած է խստիւ («Կանոնադրության նախագիծ» § 120՝ ծանօթ. 1):
3) «Միջին թիվ»-ն որոշւում է համաձայն § 119՝ «*»-ին:
4) Ի նկատի առնել «Դասարանական» (§ 86) և «նկատողութեան» (§ 86) մատեալներում արձանագրուածը ևս:
5) Պիտ հասկանալ ըստ բոլոր առարկաներին վերաբերեալ յառաջադիմութեան ընդհանուր «միջին թիվ»:
6) — անբաւարար. 1 — պախարակելի:
Թվանշանների նշանակությունը՝ 5 — յոթ գովելի. 4 — գովելի. 3 — բաւարար

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աշակերտի յառաջադիմութեան, ջանասիրութեան, ուշադրութեան և վարքի մասին 19 . . . ուսումնական տարեշրջանի ընթացքում:

Երկամսեակ.	Դասարանական Դաստիարակի նկատողութիւնները.	Ծնողների կամ խնամատարների ստորագրութիւնը.
Ա.	Դասարանական Դաստիարակ՝	
Բ.	Դասարանական Դաստիարակ՝	
Գ.	Դասարանական Դաստիարակ՝	
Դ.	Դասարանական Դաստիարակ՝	

ԱՇԱԿԵՐՏԻ ԲԱՑԱԿԱՅԱԾ ԴԱՍԵՐԸ

Ժամանակը.	Ի՞նչ պատճառով է բացակայել աշակերտը. (Այս սիւնակում ծնողները կամ խնամատարները գրում են աշակերտի դասին բացակայելու և ուշանալու պատճառը).	Դասարանական Դաստիարակի ստորագրութիւնը.

(Այդպիսի էջեր պիտ լինի 8)

Հայոց Թեմական Հոգեւոր Դպրանոցի 19 . . . — 19 . . . ուսումնական տարեշրջանի . . . երկամսեակի . . . դասարանի աշակերտ . . .

ՅԱՌԱՋԱԴԻՄՈՒԹԵԱՆ, ԶԱՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՎԱՐՔԻ ԹԻԱՆՇԱՆՆԵՐԸ 1)

Ա. ո. ա. ր. կ. ա. ն. Ե. ր.	Յառաջադիմութիւն				Մանկավարժական— ուսուցչական Ժողովի որոշումները և դասարանական Դաստիարակի նկատողութիւնները.
	Երկամսեակի				
	Ա.	Բ.	Գ.	Դ.	
Կրօնագիտութիւն					
Հայոց լեզու					
Ռուսաց լեզու					
*)					
*)					
*)					
*)					
Բազմալիցութիւն					
Քանի անգամ է հիւանդացել					
Քանի օր է հիւանդացել					
Ըստ յառաջադիմութեան ⁵⁾ հր աշակերտն է դասարանում					

*) Թէ ի՞նչ առարկաներ պիտ յիշեն ամեն անգամ այս կամ այն դասարանին վերաբերեալ զէպքում—այդ կարելի կլինի որոշել միայն երբ Հ. Թ. Հ. Դպրանոցները կունենան որոշ ծրագիր: Այս վերջինս թելադրութիւններին համաձայն ունի որոշելու Թեմի ղեկավարը ևս, որին իբր նորմա պիտ ընդունել այն դասարանի առարկաների թիւը, ուր այդ թիւն ամենասուտն է:

1) Քաղել «Դասարանական դասացուցակ»-ից (§ 86).
2) «Միջին թիւ»-ը կազմուած է համաձայն «Կանոնադրութեան նախագիծի» §§ 64 և 119՝ «*»-ին. — Բնական առանձին թւանշան չի դրուում, այլ, փոխանակ այդ, աւելացնում է տարեկան յառաջադիմութեան «միջին թիւ»-ը. պակասեցնել տարեկան յառաջադիմութեան «միջին թիւ»-ն արգելւած է խստիւ («Կանոնադրութեան նախագիծ» § 120՝ ծանօթ. 1).
3) «Միջին թիւ»-ն որոշուած է համաձայն § 119՝ «*»-ին.
4) Ի նկատի առնել «Դասարանական» (§ 86) և «նկատողութեան» (§ 86) մատեաններում արձանագրուածը ևս.
5) Պիտ հասկանալ՝ ըստ բոլոր առարկաներին վերաբերեալ յառաջադիմութեան ընդհանուր «միջին թիւ»:

Թւանշանների նշանակութիւնը՝ 5 — յոյժ գովելի. 4 — գովելի. 3 — բավարար. 2 — անբավարար. 1 — պակասարկելի:

Այս թերթին ամեն երկամսեակի վերջում տրուում է Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի աշակերտին, Աշակերտը պիտ ներկայացնէր այն իր ծնողին կամ խնամատարին, ապա վերջինս ստորագրութեամբ հանդերձ պիտ ցրցց տայ դասարանական Դաստիարակին և ապա վերադարձնէր այն իր ծնողին կամ խնամատարին:

ՅԱԽԵԼԻԱԾ VI

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԹԵՐԹԸ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԹԵՐԹ*)

Այս թերթը ներկայացնող՝ Հայոց Թեմական Հոգեւոր Դպրանոցի՝ դասարանի աշակերտ . . . արձակուրդ է ստացել . . . նահանգի . . . 19 . . . թւի . . . ամսի . . . -ից մինչ . . . թւի . . .

ՏԵՍՈՒՉ՝

Ծանօթութիւն: Աշակերտը՝ արձակուրդից վերադառնալիս՝ պիտ վերադարձնէ այս թերթը Դպրանոցի աւագ Վերակացւին:

№ . . .

ОТПУСКНОЙ БИЛЕТЪ

Предъявитель сего билета, ученикъ . . . класса . . . Армянской Духовной Семинаріи . . . отпущень въ . . . губернію, . . . уѣзда, въ . . . срокомъ отъ нижеписаннаго числа впредь до . . . 19 . . . г.

Въ удостовѣреніе чего и данъ ему сей билетъ за подписью Ректора Семинаріи и съ приложеніемъ печати Семинаріи. Гор. . . дня 19 . . . г.

Ректоръ

Примѣчаніе: По минованіи надобности билетъ сей долженъ быть возвращенъ старшему Надзирателю Семинаріи.

*) «Արձակուրդի թերթ»-ի դիմել է փոքրագիւր փոստի թղթի դիմել, որի առաջին էջում տպւած է հայերէնը, երկրորդում՝ «Ի գիտութիւն ծնողների և խնամատարների», երրորդում՝ ռուսերէնը, չորրորդը՝ բաց:

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԾՆՈՂՆԵՐԻ ԵՒ ԽՆԱՄԱՏԱՐՆԵՐԻ.

Եթէ աշակերտի Հիւանդութիւնը կամ որ և է յարգելի ընտանեկան Հանդամանք արգելք լինի աշակերտին՝ ժամանակին վերադառնալ արձակուրդից, ծնողները կամ խնամատարները պիտ յայտնեն այդ մասին Դպրանոցի Տեսչին, ուղարկելով միաժամանակ, աշակերտի ուշանալն արդարացնող վկայական՝ բժշկից կամ ծխական քահանայից. ապա՝ աշակերտին Դպրանոց ուղարկելիս՝ ծնողները պիտ նշանակեն այս թերթի վրա—թէ երբ են ուղարկել աշակերտին Դպրանոց:

Այս թերթում նշանակած իմ

ուղարկեցի Դպրանոց 19 թւի

ամսի

(Ծնողի կամ խնամատարի ստորագրութիւնը)

ՅԱԻԵԼԻԱԾ VII

ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵԻՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ԱԽԱՐՏԱՆ

ՎԿԱՅԱԿԱՆԸ*)

) Վկայականը բաղկանում է չորս էջից, որոնցից երեքը կազմում է Համաձայն 151—153 էջերին, իսկ չորրորդը՝ բաց. — Վկայականի գիրքը և մի ուրիշ տեսակը տես էջ 152՝ «»:

ՎԿԱՅԱԿԱՆ*)

Հայոց Թեմական Հոգևոր Դպրանոցի Վարչութիւնը
սրանով վկայում է, որ

ճւաճ 19 թւի
ամսի -ին

, 19 թւի

ամսի -ին ընդունել է Հայոց Թեմական Հոգևոր
Դպրանոցի դասարանը և աւարտել է դպրանոցական
ուսումնական ընթացքը յոյժ գովելի (5) վարքով՝ ապացուցանի-
լով հետեւալ յառաջադիմութիւնները՝

(Այստեղ պիտ լինեն Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների Զ-րդ դասարանում
աւանդւելիք առարկաները և՛ սրանց կից՝ Թւանշանները)

№

Դպրանոցի Վարչութիւնն արժանացրել է

այս վկայականին

Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի կնիքի դրոշմամբ ամսի

-ին 19 թ., ք. (քաղաք)

Վարչութեան Նախագահ՝

Դպրանոցի Տեսուչ՝

Մանկավարժական-ուսուցչա-
կան Ժողովի Քարտուղար՝

Դպրանոցի
կնիքը

*) Վկայականի դիրքն է՝ սովորական գրելու թղթի (писчая бумага)
դիրքը, որի առաջին էջում տպւած է Հայերէնը, երկրորդը՝ բաց, երրոր-
դում տպւած է ռուսերէնը, չորրորդը՝ բաց:

АТТЕСТАТЪ

Правленіе Армяно-Григоріанской Епархіаль-
ной Духовной Семинаріи симъ удостовѣряетъ, что

родившійся въ 19 году мѣсяца дня
въ Епархіи,

въ 19 году мѣсяца дня

поступилъ въ классъ Армяно-

Григоріанской Епархіальной Духовной Семинаріи и окон-

чилъ курсъ ученія, оказавъ, при отличномъ (5) поведеніи,
слѣдующіе успѣхи:

(Այստեղ պիտ լինեն Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների Զ-րդ դասարանում
աւանդւելիք առարկաները և՛ սրանց կից՝ Թւանշանները)

№

Правленіе Семинаріи удостоило

сего аттестата

за печатью Семинаріи мѣсяца дня

19 года, г.

Печать
Семинаріи.

Предсѣдатель Правленія

Ректоръ Семинаріи

Секретарь Педагогическаго Совѣта

ՅԱԻԵԼԻԱԾ VIII

ԲԱՆԻԱԾԵՐ ՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԷՆՍԴՐՔԻ ԺԱՐԴ ՀԱՏՈՐԻՑ

СВОДЪ ЗАКОНОВЪ РОССІЙСКОЙ ИМПЕРІИ.

Томъ одиннадцатый. Часть I.

Уставы духовныхъ дѣлъ иностранныхъ исповѣданій.

Санктпетербургъ, 1896.

[ст.: 13*), 14, 15, 1111, 1117, 1132, 1139, 1141' 1, 2, 4, 8, 13, ст.: 1142' 1, 2, 3, ст.: 1146, 1147, 1148, 1151, 1152, 1161—1168, 1170, 1172, 1173, 1175, 1176, 1178 и прим. 1, 2, ст.: 1182, 1183, 1185, 1188' 2, 7, 12, 13, 14, ст.: 1189, 1192, 1206—1211, 1254, Прилож. къ ст. 1178 (прим. 1)' 1—10, 11].

13. Въ общемъ кругу управленія государственнаго духовнаго дѣла Христіанъ иностранныхъ исповѣданій и иновѣрцевъ вѣдаются Министромъ Внутреннихъ Дѣлъ. 1810 Авг. 17 (24326); 1817 Окт. 24 (27106); 1824 Мая 15 (29914); 1832 Февр. 2 (5126); 1856 Авг. 10 (30838); 1867 Дек. 9 (45259) I; (45265) пол., ст. 1—75; 1871 Июл. 10 (49820) ст. 5; 1872 Апр. 5 (50680) I, ст. 3 II, ст. 3; 1882 Янв. 29 (637); (638) V, ст. 2; 1883 Апр. 26 (1521); (1522) учр., ст. 21.

*) Հնդգճճճ §§-ներն անմիջապէս վերաբերում են Հայոց Թեմական Հոգևոր Դպրանոցներին.

14. Предметы и порядок сношенія духовныхъ управленій съ Министромъ Внутреннихъ дѣлъ опредѣляются ниже, особыми о каждомъ исповѣданіи и вѣрѣ положеніями; производство же по онымъ дѣламъ, при семъ Министрѣ сосредоточивается, на основаніи Учрежденій Министерствъ, въ Департаментѣ Духовныхъ Дѣлъ Иностранныхъ Исповѣданій. 1817 Окт. 24 (27106) § 3; 1827 Авг. 24 (1326) шт.; 1832 Февр. 2 (5126); 1834 Дек. 20 (7685 а, П. С. З. 1835 г.); 1836 Февр. 29 (8924); 1837 Янв. 1 (9825); 1848 Мая 18 (22276); 1854 Юн. 16 (28347); 1865 Юн. 20 (42232) II; 1883 Апр. 26 (1521); (1522) учр., ст. 21.

15. Всѣ дѣла и случаи по иностраннымъ исповѣданіямъ, Христіанскимъ и иновѣрнымъ, не предоставленные по нижеизложеннымъ Учрежденіямъ и Уставамъ разрѣшенію власти, въ статьѣ 13 означенной, представляются отъ нея на Высочайшее разрѣшеніе, установленнымъ для того порядкомъ.

1111. Отправление богослуженія и завѣдываніе духовными дѣлами Церкви Армяно-Грегорианской*) принадлежитъ духовенству ея, на основаніи законовъ и чиноположенія сей церкви. 1836 Март. 11 (8970) пол., § 3.

1117. Главное управленіе Армяно-Грегорианскою Церковію и высшій надзоръ за духовенствомъ ея и за точнымъ исполненіемъ правилъ и обрядовъ сего исповѣданія принадлежитъ Эчміадзинскому Патріарху, какъ Верховному Католикосу народа Гайканскаго. Ему во всемъ содѣйствуетъ Эчміадзинскій Армяно-Грегорианскій Синодъ; но Патріархъ ни въ какомъ случаѣ не можетъ передать ни сему, ниже какому либо иному мѣсту или лицу, власти, правъ и преимуществъ, присвоенныхъ сану его. 1836 Март. 11 (8970) пол., § 10.

1132. Руководствуясь древними постановленіями Церкви Армяно-Грегорианской и внявъ предварительную мнѣнію Эчміадзинскаго Синода сего исповѣданія, Патріархъ рѣшаетъ окончательно всѣ чисто духовныя дѣла, касающіяся догматовъ вѣры, отправления богослуженія и тому подобныя. Тамъ же, § 25.

1139. Эчміадзинскій Армяно-Грегорианскій Синодъ состоитъ, подъ предсѣдательствомъ Эчміадзинскаго Верховнаго Патріарха-Католикоса, изъ имѣющихъ постоянное пребываніе въ Эчміадзинѣ четырехъ Архіепископовъ или Епископовъ и такого же числа Архимандритовъ-Вартапедовъ. 1836 Март. 11 (8970) пол., § 33; 1837 Мая 21 (10263).

1141. Къ кругу дѣйствія Эчміадзинскаго Армяно-Грегорианскаго Синода, по части распорядительной, принадлежатъ: 1. Наблюденіе за

*) Պրահայի Армяно-Григоріанской.

дѣйствіями всѣхъ подчиненныхъ сему Синоду мѣстъ и должностныхъ лицъ. 2. Надзоръ за благоустройствомъ подвѣдомственныхъ Синоду монастырей, церквей, семинарій и богоугодныхъ заведеній (а). *Примѣчаніе:* Въ случаѣ кончины Патріарха, Синодъ немедленно принимаетъ мѣры къ сохраненію какъ находившихся у него бумагъ, касающихся дѣлъ управленія и церкви, такъ и бывшаго въ его вѣдѣніи церковнаго имущества (б). 4. Предварительное разсмотрѣніе дѣлъ объ учрежденіи монастырей, церквей и семинарій и испрошеніе на сіе, чрезъ Министра Внутреннихъ Дѣлъ, Высочайшаго разрѣшенія. Представленія же Эчміадзинскаго Синода по симъ дѣламъ, относящимся до Кавказскаго края, восходитъ къ высшей правительственной власти чрезъ Главнначальствующаго гражданскою частію на Кавказѣ (г). 8. Разрѣшеніе въ епархіяхъ сбора добровольныхъ приношеній въ пользу монастырей, церквей, семинарій и богоугодныхъ заведеній, не принадлежащихъ къ вѣдомству тѣхъ епархій. 12. Изъявленіе мнѣнія къ вопросамъ, предлагаемымъ отъ Патріарха на заключеніе. 13. Веденіе вѣрныхъ списковъ о всѣхъ, въ предѣлахъ Россіи находящихся Армяно-Грегорианскихъ церквахъ, монастыряхъ, семинаріяхъ и богоугодныхъ заведеніяхъ, отдѣльно по каждой епархіи.

1142. По части судебной разбирательству и рѣшенію Эчміадзинскаго Армяно-Грегорианскаго Синода принадлежатъ: 1) жалобы на членовъ самого Синода; 2) жалобы на начальниковъ Армяно-Грегорианскихъ епархій и на Епархіальныя Консисторіи; 3) изслѣдованіе неправильныхъ дѣйствій членовъ сего Синода и епархіальныхъ начальствъ.

1146. Эчміадзинскій Армяно-Грегорианскій Синодъ дѣйствуетъ вообще на правѣ коллегій, но во всѣхъ чисто духовныхъ дѣлахъ Патріархъ имѣетъ рѣшительный голосъ; въ прочихъ дѣлахъ голосъ его, какъ предсѣдателя, въ случаѣ равенства голосовъ, имѣетъ перевѣсъ. 1836 Март. 11 (8970) пол., § 40.

1147. При сужденіи о дѣлахъ, въ коихъ Патріархъ Эчміадзинскій имѣетъ голосъ рѣшительный, онъ не присутствуетъ въ Синодѣ, а разсмотрѣвъ заключенія Синода въ представляемыхъ ему журналахъ, даетъ по нимъ свои резолюціи. Тамъ же, § 41.

1148. Когда Эчміадзинскій Патріархъ въ Армяно-Грегорианскомъ Синодѣ не присутствуетъ, то въ немъ предсѣдательствуетъ, вмѣсто него, старшій изъ Архіепископовъ или Епископовъ, членовъ сего Синода. Онъ пользуется всѣми правами предсѣдателя въ такомъ только случаѣ, когда Патріархъ самъ не можетъ присутствовать по причинѣ болѣзни или отсутствія изъ Эчміадзина; но дѣла чисто духовныя, по коимъ Патріархъ имѣетъ рѣшительный голосъ, ни въ какомъ случаѣ

не могутъ быть рѣшаемы безъ Патріарха во время вакансіи Патріаршаго престола; рѣшеніе дѣлъ сего рода отлагается до назначенія новаго Патріарха. Тамъ же, § 42.

1151. При Эчміадзинскомъ Армяно-Грегоріанскомъ Синодѣ состоитъ особый Прокуроръ, который опредѣляется Высочайшимъ приказомъ по представленію Министра Юстиціи, по соглашенію сего послѣдняго съ Министромъ Внутреннихъ Дѣлъ и Главнначальствующимъ гражданскою частію на Кавказѣ. 1873 Апр. 10 (52109); 1883 Апр. 26 (1522) мн. Гос. Сов., III, ст. 4; 1885 Янв. 15 (2669); 1894 Мая 6, собр. узак., 508, пол., ст. 5, 8; Июл. 4, собр. узак., 798, доп. прав., ст. 2; 1895 Июл. 1, собр. узак., 895, пол. Ком. Мин., ст. 3.

1152. Прокуроръ (ст. 1151) имѣетъ наблюденіе за дѣлами судными и распорядительными, въ семъ Синодѣ производящимися, а равно за канцелярією Синода, и присутствуетъ при выборѣ Эчміадзинскаго Верховнаго Патріарха. Означенный Прокуроръ представляетъ свои протесты, срочныя вѣдомости и отчеты, по дѣламъ суднымъ—Министру Юстиціи, а по всѣмъ остальнымъ предмѣтамъ—Министру Внутреннихъ Дѣлъ, сообщая въ то же время копіи съ представленій, протестовъ и отчетовъ, касающихся Кавказскаго края, Главнначальствующему гражданскою въ немъ частію. 1836 Март. 11 (8970) пол., §§ 45, 46; 1873 Апр. 10 (52109); 1883 Апр. 26 (1522) мн. Гос. Сов., III, ст. 4; 1891 Ноябр. 25 (8100).

1161. Армяно-Грегоріанскія церкви раздѣляются на епархіи, управляемыя Архіепископами сего исповѣданія. 1836 Март. 11 (8970) пол., § 55.

1162. Въ Россійской Имперіи шесть епархій Армяно-Грегоріанской Церкви: 1) Нахичеванская и Бессарабская, 2) Астраханская, 3) Эриванская, 4) Грузинская, 5) Карабагская и 6) Ширванская. Тамъ же, § 56.

1163. Къ епархіи Нахичеванской и Бессарабской принадлежатъ Армяно-Грегоріанскія церкви, находящіяся въ городахъ С.-Петербургѣ и Москвѣ, въ губерніяхъ Екатеринославской, Херсонской и Бессарабской, а также Ростовскомъ и Таганрогскомъ округахъ области войска Донскаго. Мѣстопробываніе начальника и Консисторіи сей епархіи въ городѣ Кишиневѣ. Тамъ же; 1858 Апр. 11 (32878); 1873 Окт. 28 (52721) ст. 1, 5; 1879 Янв. 26 (59259 а, П. С. З. 1890 г.) Выс. пов.; 1887 Мая 19 (4466) I, ст. 1—3.

1164. Къ епархіи Астраханской принадлежатъ всѣ прочія Армяно-Грегоріанскія церкви въ Россіи, за исключеніемъ означенныхъ въ статьяхъ 1163 и 1165—1168. 1836 Март. 11 (8970) пол., § 56.

1165. Къ епархіи Эриванской принадлежатъ Армяно-Грегоріан-

скія церкви въ бывшихъ провинціяхъ Эриванской, Нахичеванской и Ордубатской, въ бывшей дистанціи Шурагельской и въ Карской области; сюда же отдѣляется отъ Карабагской провинціи Татевская митрополія со всею ея паствою. Начальникомъ сей епархіи, по древнему устройству, есть самъ Патріархъ, который управляетъ оною чрезъ своихъ Викаріевъ и имѣетъ ихъ въ городахъ Эривани, Нахичевани, Шурагелѣ, Татевыхъ и Карсѣ. Тамъ же; 1886 Дек. 23 (4114) ст. 1, 2.

1166. Къ епархіи Грузинской принадлежатъ Армяно-Грегоріанскія церкви собственно въ Грузіи, Елисаветпольскомъ уѣздѣ, въ бывшихъ дистанціяхъ Борчалинской, Казахской, Шамшадильской и частію Бамбакской, въ уѣздѣ Ахалцыхскомъ, Имеретіи и Гуріи, въ округахъ Батумскомъ, Артвинскомъ и Сухумскомъ Кутаисской губерніи. Въ сей епархіи назначаются къ епархіальному начальнику Викаріи: въ Елисаветполь, Ахалцыхъ и Имеретію. 1836 Март. 11 (8970) пол., § 56; 1883 Апр. 26 (1522) учр., ст. 3; 1886 Дек. 23 (4114) ст. 1.

1167. Къ епархіи Карабагской принадлежатъ Армяно-Грегоріанскія церкви въ бывшихъ провинціяхъ собственно Карабагской (исключая, по статьѣ 1165, Татевской митрополіи съ ея паствою), Шекинской и Талышинской. Въ сей епархіи опредѣляется къ епархіальному начальнику Викаріи въ Шеку. 1836 Март. 11 (8970) пол., § 56.

1168. Къ епархіи Ширванской принадлежатъ Армяно-Грегоріанскія церкви въ бывшихъ провинціяхъ Ширванской, Кубинской, Бакинской и Дербентской. Въ сей епархіи особаго Викарія не полагается. Тамъ же.

1170. Армяно-Грегоріанскіе Архіепископы суть полные въ Высочайше ввѣренныхъ имъ епархійхъ духовные сего исповѣданія начальники и отвѣтствуютъ за управленіе оныхъ предъ высшимъ правительствомъ и предъ своимъ духовнымъ начальствомъ. Имъ содѣйствуютъ въ управленіи дѣлами учрежденныя въ каждой епархіи Армяно-Грегоріанскія Консисторіи. Тамъ же, § 58.

1172*). Епархіальные начальники Армяно-Грегоріанской Церкви имѣютъ право увольнять подвѣдомственныхъ имъ духовныхъ въ отпускъ, но не болѣе какъ на четыре мѣсяца; на отпуски продолжительнѣйшіе они испрашиваютъ разрѣшенія главнаго своего духовнаго начальства, которое о желающихъ отправиться за границу представляетъ высшему

*) Այդ § - ով, պարզև ասած, հայանականորեն որոշում է Տ. Թ. Տ. Դպրանոցի Վարչութեան Տ. նախագահի իրաւունքը՝ Դպրանոցի պաշտօնեաներին արձակուրդ տալու հարցում: Ուրիշ համապատասխան § չկայ Պետական Օրէնքի XI տ. չ. I - ում (հրատ. 1896 թ.):

правительству, на общемъ основаніи. 1836 Март. 11 (8970) пол., § 60.

1173. Армяно-Грегоріанскіе епархіальные начальники обязаны, подавая собою примѣръ благочестія и всѣхъ Христіанскихъ и гражданскихъ добродѣтелей, содѣйствовать всѣми зависящими отъ нихъ мѣрами благоустройству ввѣренной имъ духовной паствы. Тамъ же, § 61.

1175. Армяно-Грегоріанскіе епархіальные начальники стараясь, объ утвержденіи правилъ Св. Евангелія и распространеніи доброй нравственности между Армянами всѣхъ ~~достояній~~ ^{достоинствъ}, пребывающими во ввѣренныхъ имъ епархіяхъ, употребляя для сего кроткія, согласныя съ истиннымъ духомъ Христіанства, мѣры наставленія и убѣжденія. Они обязаны по возможности избѣгать всего, имѣющаго видъ излишней строгости. Тамъ же, § 63.

1176. Епархіальные начальники Церкви Армяно-Грегоріанской обязаны, если не ежегодно, то по крайней мѣрѣ однажды въ теченіе трехъ лѣтъ, обозрѣть Высочайше ввѣренныя имъ епархіи. Въ случаѣ совершенной невозможности исполнить сію обязанность, они поручаютъ сіе обозрѣніе церквей одному изъ надежнѣйшихъ духовныхъ сановниковъ, состоящихъ въ ихъ вѣдѣніи, снабжая его надлежащими для руководства его наставленіями. Тамъ же, § 61.

1178. Епархіальные начальники Армяно-Грегоріанской Церкви обращаютъ также тщательное вниманіе на состояніе учебныхъ заведеній, находящихся при монастыряхъ и церквяхъ какъ вообще, такъ и въ особенности при обозрѣніи своихъ епархій. Содѣйствуя всѣми зависящими отъ нихъ средствами улучшенію и распространенію сихъ училищъ, они преимущественно пекутся о введеніи въ оныхъ правильнаго и удобнаго порядка обученія и о сохраненіи добрыхъ нравовъ между учащими и учащимися. Тамъ же, § 66.

Примѣчаніе 1. Армяно-Грегоріанскимъ епархіальнымъ начальникамъ на основаніи правилъ, изложенныхъ въ сей (1178) статьѣ, предоставляется завѣдываніе Армяно-Грегоріанскими церковными училищами на Кавказѣ, по правиламъ, при семъ приложеннымъ. 1884 февр. 16 (2036) прав., ст. 2.

Примѣчаніе 2. Означенныя въ сей (1178) статьѣ училища открываются въ Туркестанскомъ краѣ и Закаспійской области не иначе, какъ по соглашенію съ Туркестанскимъ Генералъ-Губернаторомъ или съ Начальникомъ Закаспійской области, по принадлежности. Преподаваніе въ сихъ училищахъ всѣхъ, кромѣ Закона Божія, учебныхъ предметовъ производится на русскомъ языкѣ. 1892 Дек. 1 (9098).

1182. По окончаніи года епархіальные начальники Армяно-Грегоріанской Церкви представляютъ Эчміадзинскому Армяно-Грегоріанскому Синоду общій отчетъ о дѣлахъ своихъ епархій. Тамъ же, § 69.

1183. Въ каждой Армяно-Грегоріанской епархіи находится Консistorія сего исповѣданія. Она составляется изъ четырехъ членовъ:

Архимандрита и трехъ Протоіереевъ или Священниковъ. Въ ней предсѣдательствуетъ епархіальный начальникъ. 1836 Март. 11 (8970) пол., § 72.

1185. Канцелярія каждой епархіальной Армяно-Грегоріанской Консistorіи состоитъ изъ секретаря, переводчика, экзекутора, который съ тѣмъ вмѣстѣ исправляетъ должность казначея и архиваріуса, и нужнаго числа канцелярскихъ служителей. Сіи чиновники опредѣляются по выбору Консistorіи, съ утвержденія епархіальнаго начальника. Классы должностей сихъ лицъ опредѣлены въ штатахъ. Тамъ же, § 74.—Ср. 1835 Ноябр. 20 (8593) расп.

1188. Къ кругу дѣйствій епархіальныхъ Консistorій Армяно-Грегоріанской Церкви принадлежатъ: 2) попеченіе о благоустройствѣ находящихся въ епархіи семинарій, монастырей, церквей и богоугодныхъ заведеній; 7) разрѣшеніе сбора добровольныхъ приношеній на пользу Армяно-Грегоріанскихъ подвѣдомственныхъ монастырей, церквей, семинарій и богоугодныхъ заведеній, но лишь въ предѣлахъ своей епархіи; 12) разрѣшеніе на учрежденіе богоугодныхъ заведеній и представленіе Эчміадзинскому Армяно-Грегоріанскому Синоду объ учрежденіи новыхъ монастырей, церквей и семинарій; 13) веденіе вѣрныхъ списковъ о числѣ монастырей, церквей, семинарій и богоугодныхъ заведеній, о числѣ монашествующихъ и лицъ благаго духовенства и о числѣ прихожанъ каждой церкви и находящихся въ училищахъ при оной учителей, учениковъ и призрѣваемыхъ; 14) представленіе Армяно-Грегоріанскому Синоду ежегодно подробныхъ свѣдѣній о положеніи подвѣдомственныхъ Консistorіямъ монастырей, церквей, семинарій и богоугодныхъ заведеній; подробный отчетъ объ управленіи церковнаго имущества и списки о службѣ всѣхъ вообще священнослужителей и церковныхъ причетниковъ своей епархіи.

1189. Существующія въ нѣкоторыхъ Армяно-Грегоріанскихъ епархіяхъ Духовныя Правленія состоятъ изъ трехъ членовъ: Архимандрита или Протоіерея, какъ предсѣдателя, и двухъ Священниковъ. Дѣла письменныя въ каждомъ Правленіи производятся письмоводителемъ. 1836 Март. 11 (8970) пол., § 78; 1886 Дек. 23 (4114) ст. 2.

1192. Армяно-Грегоріанскія Духовныя Правленія собираютъ по своему вѣдомству всѣ нужныя для Консistorій сего исповѣданія свѣдѣнія, представляютъ имъ съ своимъ заключеніемъ поступающія отъ частныхъ лицъ въ Правленіе, но подлежащія разсмотрѣнію Консistorій, просьбы и свидѣтельствуютъ метрическія выписки. Тамъ же, § 81.

1206. Для образованія Армяно-Грегоріанскаго юношества въ наукахъ богословскихъ*), учреждены при Эчміадзинскомъ монастырѣ Духов-

*) *Shu Lu'* Прилож. къ ст. 1178 (прим. 1)' 11 4 «*».

ная Академія и въ каждой изъ Россійскихъ Армяно-Грегорианскихъ епархій духовныя семинаріи. 1836 Март. 11 (8970) пол., § 112; 1841 Янв. 31 (14235) §§ 1—20; 1848 Мая 10 (22257) §§ 3; 1868 Апр. 14 (45718) ст. 1, 2; 1870 Мая 30 (48438); 1871 Июн. 16 (49738) пол. Кавк. Ком.; 1872 Дек. 16 (51655) пол. Кавк. Ком., ст. 2; уст., ст. 1—11, 59, 143—146; 1874 Окт. 1 (53910) прав., ст. 1—10.

1207. Эчміадзинская Армянская Духовная Академія находится подъ главнымъ начальствомъ Святѣйшаго Патріарха-Католикоса всѣхъ Армянъ, духовныя же семинаріи зависятъ*) отъ своихъ епархіальныхъ начальствъ. 1836 Март. 11 (8970) пол., § 113; 1874 Окт. 1 (53910) прав., ст. 2.

*) Համեմատիր ст. 1117, 1132, 1141' 2, 4, 8, 12, 13, ст. 1146—1148, 1170, 1208 և 1209.

Պետական Երկրի (XI т. ч. I, изд. 1896 г.) այդ յօդածները, կարծես, հակասում են միմեանց. Սակայն, այն հանգամանքը, որ «Армяно-Грегорианские Архіепископы суть полные въ Высочайше ввѣренныхъ имъ епархійхъ духовныя сего исповѣданія начальники и отвѣтствуютъ за управленіе оныхъ предъ высшимъ правительствомъ и предъ своимъ духовнымъ начальствомъ» (ст. 1170), որպիսին է, ըստ ст. 1111 և 1117-ի, ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսը, որը «ни въ какомъ случаѣ не можетъ передать ни сему («Эчміадзинскому Армяно-Грегорианскому Синоду») — «Էջմիածնի Սինոդին», ни же какому либо иному мѣсту или лицу, правъ и преимуществъ, присвоенныхъ сану его» (ст. 1117), — այդ հանգամանքից պարզ է, որ «епархіальныя семинаріи» (Հ. Թ. Հ. Դպրանոցներ) — ի զիստոր ղեկը գտնուում է Պետական «высшее правительство»-ի և ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսի ձեռքերում:

Ապա՝ այն հանգամանքը, որ «Էջմիածնի Սինոդին վերապահված է միայն՝ «надзоръ за благоустройствомъ подвѣдомственныхъ Синоду . . . семинарій» (ст. 1141' 2) և «разсмотрѣніе» Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների նիստու կացին վերաբերեալ «правила»-ների (ст. 1208), որոնք պիտ հաստատեն «высшимъ правительствомъ» (ст. 1208), և որ «Էջմիածնի Սինոդը «во всемъ содѣйствуетъ» (ст. 1117) ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին և ունի իր պարտավորությունների շարքում, ի միջի պլըք, «изъявленіе мнѣнія къ вопросамъ, предлагаемымъ отъ Патріарха (Католикоса) на заключеніе» (ст. 1141' 12), — այդ հանգամանքից պարզ է, որ՝ Հ. Թ. Հ. Դպրանոցներին վերաբերեալ հարցերը (բացի ст. 1141' 2, 4, 8 և 13-ում շեշտած կետերից) ~~հարկված են~~ ^{իրաւունքը} վերապահված է՝ միայն և եթ ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին և Պետական «высшее правительство»-ին, և որ՝ միայն և եթ ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին է

1208. Курсъ ученія и весь внутренній порядокъ въ Армяно-Грегорианскихъ духовныхъ семинаріяхъ опредѣляются особыми правилами, составленными духовными начальствами сихъ семинарій, подъ надзоромъ и руководствомъ Архіепископовъ, рассмотрѣнными Эчміадзинскимъ Синодомъ и утвержденными высшимъ правительствомъ. 1836 Март. 11 (8970) пол., § 114; 1845 Янв. 30 (18679); 1880 Июн. 27 (61149) Выс. пол.

1209. Во всѣхъ церквахъ и монастыряхъ той епархіи, къ коей принадлежитъ семинарія, производится обыкновеннымъ порядкомъ сборъ въ пользу оной, и собранныя деньги отсылаются каждые три

իրացրած իրաւունք՝ դնել Պետական «высшее правительство»-ի առաջ (ст. 1208) Հ. Թ. Հ. Դպրանոցներին վերաբերեալ այս կամ այն (բացի ст. 1141' 2, 4, 8 և 13-ում շեշտած կետերից) հարցը:

Վերը յիշած հակասությունների առթիւ այստեղ ակնարկածս տեսակէտը բացայայտ է նոր-Նախիջևանի և Բեսարաբիոյ 1880 թ-ի յունիսի 27-ին Բարձրագոյն հաստատած «Կանոնադրութեան» «Проектъ основныхъ правилъ»-ի յետագայ §§-ից ևս՝

§ 3. «Семинарія, состоя подѣ главнымъ начальствомъ Святѣйшаго Патріарха Католикоса, находится въ ближайшемъ вѣдѣніи начальника Нахичевано-Бессарабской армяно-григорианской епархіи, на котораго возлагается отвѣтственность за ея благосостояніе». — Թարգմանումինը՝ «Գ. Դպրանոցն լինելով ընդ զիստոր իշխանութեամբ Վեհափառ Պատրիարք Կաթողիկոսի ամենայն հայոց, գտանի ի մերձաւոր տեսչութեան Առաջնորդի վեճակին հայոց նոր-Նախիջևանի և Բեսարաբիոյ, յորոյ վերայ եղեալ լինի պատասխանատուութիւն վան նորին բարեկարգութեան»:

§ 5. «Непосредственное управленіе семинаріею ввѣряется ректору, при содѣйствіи: 1) учебнаго совѣта и 2) хозяйственнаго правленія. Составъ и предметы занятій учебнаго совѣта и хозяйственнаго правленія опредѣляются особою инструкціею, составляемою попечительствомъ и, по представленію епархіальнаго начальника, утверждаемою Патріархомъ». — Թարգմանումինը՝ «ե. Անընդմիջական կառավարութիւն Դպրանոցին յանձնեալ լինի Տեսչի օգնականութեամբ ա) ուսումնական ժողովոյ և բ) տնտեսական կառավարութեան. Կազմակերպութիւն և առարկայք պարպմանց ուսումնական ժողովոյ և տնտեսական կառավարութեան կարգաւորին առանձին հրահանգութեամբ, որը յօրինին ի հոգարարձութենէ և ըստ առաջարկութեան Թեմակալ Առաջնորդին հաստատին ի Վեհափառ Կաթողիկոսին»:

§ 6. «Ректоръ избирается попечительствомъ съ согласія епархіальнаго начальника и утверждается Святѣйшимъ Патріархомъ като-

7. Церковныя училища, которыя по курсу своему выходятъ изъ предѣловъ элементарной школы и по составу имѣютъ болѣе двухъ классовъ или послѣдовательныхъ одно за другимъ отдѣленій, подчиняются надзору училищнаго начальства, на общемъ съ частными учебными заведеніями основаніи. Тамъ же, ст. 8.

8. Епархіальный начальникъ имѣетъ право, если пожелаетъ, поручить наблюденіе за церковными училищами (ст. 1 сего прил.) одному Инспектору, назначаемому, примѣнительно къ статьѣ 1176 сего Устава, исключительно изъ надежнѣйшихъ духовныхъ сановниковъ его епархіи. Тамъ же, ст. 9.

9. О назначеніи и увольненіи епархіальнаго Инспектора епархіальный начальникъ доводитъ, каждый разъ, до свѣдѣнія Главноначальствующаго гражданскою частью на Кавказѣ и Попечителя Кавказскаго учебнаго округа. Тамъ же, ст. 10.

10. Права Главноначальствующаго гражданскою частью на Кавказѣ и Попечителя Кавказскаго учебнаго округа по наблюденію за учителями и учительницами, указанныя въ статьѣ 6 сего приложенія, распространяются и на епархіальныхъ Инспекторовъ. Тамъ же, ст. 11.

11. Училища, имѣющія цѣлью приготовленіе къ поступленію въ духовенство*)

*) Որ Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների նպատակը չէ՝ միայն և եթ հոգևորականներ պատրաստել, — այդ պարզ է՝ և՛ ըստ 1206-ից, ուր կարդում ենք՝ «Для образованія Армяно-Грегоріанскаго юношества въ наукахъ богословскихъ, учреждены при Эчмиадзинскомъ монастырѣ Духовная Академія и въ каждой изъ Россійскихъ Армяно-Грегоріанскихъ епархіи духовныя семинаріи», և՛ նոր-Նախիջևանի և Բեսարարիոյ Թեմի Հ. Հ. Դպրանոցի 1880 թվի 27 յունիսի Բարձրագույն հաստատում «Проектъ основныхъ правилъ» («Հիմնական կանոնք») - ի § 1-ից, ուր կարդում ենք՝ «Епархіальная Нахичевано-Бессарабская армяно-григоріанская духовная семинарія есть среднее духовно-учебное заведеніе для приготовленія армянскаго юношества къ духовному званію и къ занятію наставническихъ должностей въ церковныхъ армянскихъ училищахъ»: — Թարգմանումիւնք՝ «ա. Դպրանոց Վիճակին հայոց Նոր-Նախիջևանի և Բեսարարիոյ է միջնակարգ հոգևոր ուսումնական հաստատում թիւն վասն պատրաստելոյ զմանկունս հայոց ի հոգևոր կոչումն և ի վարումն ուսուցչական պարտաւորութեանց յեկեղեցական դպրոցս հայոց», — և՛ § 9-ից, ուր կարդում ենք՝ «Семинарія состоитъ изъ 6 классовъ, съ годичнымъ курсомъ въ каждомъ. Въ ней преподаются науки богословскія и общеобразовательныя, а именно: 1) Священная исторія и катехизисъ. 2) Богословіе догматическое, нравственное и пастырское. 3) Гомилетика. 4) Каноническое право. 5) Исторія армянской церкви. 6) Логика, психологія и педагогика. 7) Общая церковная Исторія. 8) Всеобщая исторія и географія. 9) Исторія и географія Россіи. 10) Армянская исторія и географія. 11) Армянскій языкъ съ исторіею литературы. 12) Русскій языкъ съ исторіею литературы. 13) Латинскій языкъ. 14) Французскій языкъ. 15) Мате-

Армяно-Грегоріанскаго исповѣданія, т. е. Эчмиадзинская Духовная Академія и епархіальныя духовныя семинаріи (ср. ст. 1206—1211 сего Уст.), не подлежатъ наблюденію учебнаго начальства и остаются въ вѣдомствѣ Министерства Внутреннихъ Дѣлъ. Тамъ же, ст. 12.

матика, физика и начала космографіи. 16) Естественная исторія. 17) Церковное пѣніе. 18) Черченіе». — Թարգմանումիւնք՝ «Թ. Դպրանոցն բաղկանայ ի վեցից դասարանաց միամեայ յիրաքանչիւրում ընթացիւք. ի նմին աւանդեալ լինին գիտութիւնք Աստուածաբանականք և հանրակրթականք և յանուանէ՝ 1. Սրբազան պատմութիւն և հրահանգ Քրիստոնէական հաւատոյ. — 2. Աստուածաբանութիւն կրօնական, բարոյական և հոգևական. — 3. Տօմարագիտութիւն և եկեղեցական ժամակարգութիւն. — 4. Կանոնական գիտութիւնք. — 5. Պատմութիւն հայոց եկեղեցւոյ. — 6. Տրամաբանութիւն, հոգեբանութիւն և մանկավարժութիւն. — 7. Ընդհանուր եկեղեցական պատմութիւն. — 8. Ընդհանուր պատմութիւն և աշխարհագրութիւն. — 9. Պատմութիւն և աշխարհագրութիւն Ռուսիոյ. — 10. Պատմութիւն և աշխարհագրութիւն հայաստանի. — 11. հայոց լեզու հանդերձ պատմութեամբ մատենագրութեան. — 12. Ռուսաց լեզու հանդերձ պատմութեամբ մատենագրութեան. — 13. Լատին լեզու. — 14. Գաղղիարէն լեզու. — 15. Թուրքանութիւն, բնագիտութիւնք և սկզբունք տիեզերագրութեան. — 16. Բնական պատմութիւն. — 17. Եկեղեցական երաժշտութիւն ձայնագրութեամբ և 18. Գծագրութիւն և նկարչութիւն» (Տես «Կանոնագրութիւն Թեմական հոգևոր Դպրանոցի Վիճակին հայոց Նոր-Նախիջևանի և Բեսարարիոյ», Նոր-Նախիջևան, 1882 թ., էջ 1—2, 1, 4, 3—4):

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ §§-ՆԵՐ ԵՒ ԱՅԼՆ

էջ	տող	§	տպւած է	պիտ լինի
XII	վերևից	18	10)	Տէր-Յովհաննիսեան
XV	»	4—5	11)	(աւելացնել) §§ 1172, 1176, 1178 և արմ. 1, 2, §§ 1183, 1185, 1189, 1192.
XX	»	1	39)	կարդցւած
3	»	13	4՝ ծանօթ. 2.	§ 16՝ ա)
4	»	20	7	§§ 4
»	ներքևից	2	8՝ ծանօթ. 2.	§§ 21 և ծանօթ., 70
7	»	5	309.	309.—
8	վերև.	10	12	ծանօթ. 1, §§
»	ներքև.	1	1148.	1148.—Տես ևս «Թաւել-ւած VIII» - րդում ԵՏ. 1207-ին կցածս ծանոթութիւնը՝ «*».
10	վերև.	14	21	(Հանդէս [§ 8՝ ծանօթ. 2])
»	»	18	21՝ ծանօթ.	օրը, Դպրանոցական ակտի օրը կատարում է Դպրանոցի նախկին բարերարների, պաշտօնեաների, աշակերտների և սպասաւորների հոգեհանգիստը.
12	»	8—9	26	197 ծանօթ. 1, §§

էջ	տող	§	տպւած է	պիտ լինի
12	վերև.	8—9	26	Թաւելւած VIII
»	»	17	28	(այս ինչ)
14	»	6	31	տեսչացու (այս ինչ) տեսչացու (§ 48 և ծանօթ. 1)
»	»	13	31՝ ծանօթ.	Հաստատել է. Հաստատել է՝ արձակել է.
»	ներքև.	3	33՝ Ե	դասագիրք. դասագիրք (§§ 195, 196՝ ա, բ).
15	վերև.	15	33՝ Ժդ	նարաններում՝ նարաններում (§§ 70՝ գ, 117՝ ծանօթ. 1, 3).
16	»	9	34՝ բ	մասին մասին (§§ 70՝ գ, 73, 107).
»	»	16	35	(§ (§§
18	ներքև.	12	42	մասնաժողովին.
19	վերև.	13	44	197՝ ծանօթ. 197 և ծանօթ. 1, 2, 3, §§
»	»	14	»	II, VIII II, IV, VIII
20	»	1	47	(§ 33 (§§ 33
21	ներքև.	10	52	են՝ են՝
»	»	11	»	(§ 4 (§§ 4
22	»	1	1148.	1148.—Տես ևս «Թաւել-ւած VIII» - րդում ԵՏ. 1207-ին կցածս ծանոթութիւնը՝ «*».
24	»	14	55՝ ծանօթ. 1	(§ 33 (§§ 33
25	վերև.	16	57	\$ 87 \$ 87
»	ներքև.	1	59	124 124՝
26	վերև.	7	60	և և՝
28	»	8	64	ծանօթ. 1) ծանօթ. 1, §§ 118՝ ծանօթ., 121 և ծանօթութիւններ)
30	»	13	70՝ Դ	(§ 34 (§§ 34
»	»	16—17	»	(§ 33՝ Ժդ) (§§ 33՝ Ժդ, 117՝ ծանօթ. 1, 3)
»	»	20	70՝ Դ	\$ 123 \$ 103, 123
»	ներքև.	1	70՝ Ե	բարեխղճութեամբ
33	»	18	80	Թաւելւած VIII Թաւելւած IV, VIII
36	»	8	90՝ ծանօթ.	\$ 33՝ Դ, \$ 62 \$ 33՝ Դ, 62

էջ	տող	§	տպւած է	պիտ լինի
36 ներքև.	19	88	Յաւելւած VIII	Յաւելւած IV, VIII
39 վերև.	3	93՝ ծանօթ.	անց - կացնել	անց կացնել
» ներքև.	18	94	Յաւելւած I,	Յաւելւած I, IV, VIII
			VIII	
42 վերև.	2	96՝ իբ	տեղեկութիւն- ները՝	տեղեկութիւնները (Այս պարբերութիւնում՝ չեչտւած տեղեկութիւն- ներին վերաբերեալ ա- ւելի ընդարձակ ցանկը տես Յաւելւած II է)՝
43 ներքև.	8		Յաւելւածներ՝	Յաւելւածներ՝ I, II, IV
			IV,	
44 »	13	102՝ ծանօթ.	ուսուցիչները	ուսուցիչները՝
50 »	1	118՝ ծանօթ.	4,	4, — Տես ևս՝ «Կանո- նադրութիւն Թեմական Հոգևոր Դպրանոցի Վի- ճակին Հայոց Նոր-Նա- խիջևանի և Բեսսարա- բիոյ», Նոր-Նախիջևան, 1882 թ., էջ 5, 4՝ §§ 9, 10.
» վերև.	11	117՝ ծանօթ. 2	լեզւին.	լեզւին, — Ռուսաց լե- զուն, Ռուսաց պատմու- թիւնը և Ռուսաց աշ- խարհագրութիւնը պար- տաւորեցուցիչ են ուսա- նատանների համար*), իսկ ոչ - ուսաստան- տաններից՝ միայն նրանց համար, որոնք մտնում են Հ. Թ. Հ. Դպրանոցնե- րի Պատրաստական կամ Առաջին դասարանները՝
51 »	10	118՝ ծանօթ. 1	մէկում:	մէկում (§ 64),

*) Տես «Կանոնադրութիւն Թեմական Հոգևոր Դպրանոցի Վիճակին Հայոց Նոր-Նախիջևանի և Բեսսարաբիոյ», Նոր-Նախիջևան, 1882 թ., էջ 5՝ § 10, էջ 4՝ § 4.

էջ	տող	§	տպւած է	պիտ լինի
51 վերև.	17	118՝ ծանօթ. 2.	կարգի	կարգի՝
52 »	7	120՝ ծանօթ. 1	վերջում՝	վերջում՝
» ներքև.	4	121	(«միջին թիւ»)	(«միջին թիւ») [§ 64]
			ոչ	ոչ
54 վերև.	5	123	աւանդուող ա- ռարկաներից	աւանդուող բոլոր առար- կաներից
55 »	3	125՝ ծանօթ.	Հ. Դպրանոցներն	Հ. Դպրանոցներն
» »	6	»	§ 203	§§ 200, 203
» ներքև.	1		1208,	1208, — Տես ևս «Յա- ւելւած VIII»-ըում՝ сг. 1207-ին կցածս ծա- նօթութիւնը՝ «*».
56 »	16	131	183,	183, Յաւելւած IV՝ 11 — 14, 23.
77 վերև.	8		դաստիարակ թուաբանութիւն	դաստիարակ՝ թուաբանութիւն
78			Այսինքն՝ Ա.-ին դա-	Այսինքն՝ Ա.-ին դասարա-
83		4)	սարանի ընդհանուր (բոլոր աշակերտներնե- րի) ուշադրութեան «ընդ- հանուր միջին թիւ»	նի (բոլոր աշակերտների) ուշադրութեան «ընդ- հանուր միջին թիւ»
			«միջին թիւ» . . .	. . . Գ - ը դասարանի
			Գ - ը դասարանի ընդհանուր (բոլոր աշակերտների վար- քի «միջին թիւ»	(բոլոր աշակերտների) վարքի «ընդհանուր մի- ջին թիւ»
		6)	Այսինքն՝ Դպրանոցի ընդհանուր (բոլոր աշակերտների) յա- ռաջագիմութեան «ընդ- հանուր միջին թիւ»	Այսինքն՝ Դպրանոցի (բո- լոր աշակերտների) յա- ռաջագիմութեան «ընդ- հանուր միջին թիւ»
90 ներքև.	4		է	է՝
93 »	9		թիւ»	թիւ»
78 »	1		ըստ յառաջագիմու- թեան բոլոր առար-	ըստ բոլոր առարկանե- րին վերաբերեալ յա-
107 »	4—5		կաներին վերաբե- րեալ	ռաջագիմութեան
117 (այդ էջը սխալմամբ տպւած է աւելի բարձր)			տարւայ	տարեշրջանի
125 ներքև.	6			

էջ	տող	§	տպւած է	պիտ լինի
126	բաց է թողած	(Այստեղ պիտ լինի)		
131	ներքև.	5	—Համար	Համար—
134	»	18	իրաւունք	իրաւունք
49, 50, 78, }			Ռուսաց լեզու	Ռուսաց լեզու և մատենագրութիւն
108, 110, 144 }				

Св. Заѣ. XI т. ч. I = Сводъ Законовъ XI томъ часть I

Ibid. = նոյնը, նոյն տեղ

Կոմս Յովհաննէս Լազարեանցի՝ գրքոյկիս կցած լուսատիպ պատկերն արտատպւած է Լազարեան ձեմարանի պաշտօնական ժողովների դահլիճի զարդը կազմող իսկական ձիթանկարից:

ՎԵՐՋԱԲԱՆԻ ՓՈԽԱՐԷՆ

«Անհատական գեղեցիկ բաղձանքները ընդհարուր չարիքին չեն կարող դիմադրել: Արմատական փոփոխութիւն մը հարկաւոր է մեր կրթական... կացութիւնը դարմանելու համար, ու այդ բանը մասնաւոր անձնաւորութենէ պէտք չէ յուսալ, այլ հաւաքական ոյժերու միասին ծուլուելէն:»

«Համալսարան», 1900 թ.,
№№ 7—8, էջ 384:

«Զայն տուր, պետազօզ, թէ կենդանի ես...»

Ս. Շահ-Աղեղ՝ «Լեռնի վիշապ»:

[Քաղաքներ Նորին Սրբութեան ազգիս Սրբազնագոյն Վեհափառ Կաթողիկոսին Մոսկւայից ուղարկած¹⁾ «Ամենախոնարհ զեկուցում»-իցս²⁾]:

«...Ուղարկելով Ձերդ Սրբութեանն Երևանի Հ. Թ. Հ. Դպրանոցի որոշ կանոնադրութեան „Նախագիծ“-ւ՝ ամենախոնարհաբար խնդրում եմ նայել սրա վրա՝ իբր սեւագրութեան: „Նախագիծ“-ւ կազմել եմ դեռ Երևանում եղածս ժամանակ: Այնտեղ՝ Երևանում ես յուսով էի աւելի ևս մշակել „Նախագիծ“-ւ՝ ուսումնասիրելով

¹⁾ 1899 թ. V/24, VII/10, VIII/25, VIII/27, IX/30 և 1900 թ. III/10:

²⁾ Ձեռագիր. — Տես վերը՝ «Յառաջարանի փոխարէն», էջ XVI՝ 21 ա:

բոլոր Յ. Թ. Յ. Դպրանոցների „Կանոնադրութիւններ“ -ը, որ պիտ ուղարկւէին Երեւանի Յ. Թ. Յ. Դպրանոցին՝ Համաձայն նւաստիս պաշտօնական դիմումներին³⁾։ Սյդպիսով ես մտադիր էի, այսպէս ասած, ընդհանրացնել „Նախագիծ“-ս բոլոր Յ. Թ. Յ. Դպրանոցներին։

«Սակայն, այն ինչ կարելի էր Երեւանում, այն անկարելի է այստեղ՝ Մոսկայում — շնորհիւ նիւթերի բացակայութեան նւաստիս ձեռքի տակից⁴⁾։ Ահա ինչու ես այսօր ուղարկում եմ Ձերդ Սրբութեանը նւաստիս կազմած „Նախագիծ“ սեւագրութիւնը միայն։...»⁵⁾

«...Վերը⁶⁾ բերած „Կանոնադրութեան նախագիծ“-ը... ես դնում եմ այստեղ — իբր մի թերի և փոփոխութիւնների կարօտ մի առաջարկ։

«Մտցնելով փոփոխութիւններ և նորութիւններ Երեւանի Յ. Թ. Յ. Դպրանոցի՝ 1865 թւի 31-ն յունւարի „վշտալի“ Մատթէոս Կաթողիկոսից Հաստատւած „ի փորձ“ և մինչ այսօր — դրեթէ 35 տարի — Դպրանոցի պաշտօնական նիստ ու կացին ուղեցոյց — ղեկավար Հանդիսացած՝ „Կանոնադրութիւն յաղագս կառավարութեան աղգային չոգեւոր Դպրոցի Հայոց Երեւանայ“-ի մէջ, ես նպատակել եմ՝ բարոյական սերտ և որոշ կապերով կապել — միացնել Երեւանի (որպէս և այլ) Յ. Թ. Յ. Դպրանոցի՝ և՛ պաշտօնական, և՛ աշակերտական խմբերը։

«Յէնց այդ նպատակս իրագործելու համար է, որ, դնելով այստեղ՝ Ձերդ Սրբութեան առաջ նւաստիս „Նախագիծ կանոնադրութեան յաղագս կառավարութեան աղգային չոգեւոր Դպրանոցի Ե-

³⁾ Տես իմ՝ «Որոշ կանոնադրութեան և ծրագրի անհրաժեշտութիւնը և Հայոց Թեմական չոգեւոր Դպրանոցների վարչական և ուսումնական կարգ ու կանոնի՝ դիսցիպլինայի միակերպութեան գաղափարը», Մոսկւա, 1900 թ., էջ 74—75։

⁴⁾ Բայց և այնպէս՝ սոյն գրքոյկովս, — որը կազմւած է՝ Համաձայն «Ա. մենախոնարհ զեկուցման»-ս կցած «Նախագիծ»-ս, սակայն մի շարք յաւելումներով՝ Հայոց Թեմական չոգեւոր բոլոր Դպրանոցների նկատմամբ, — ես գալիս եմ, ըստ չափու կարեացս, իրագործելու նախկին «մտադրութիւն»-ս։

⁵⁾ «Ա. մենախոնարհ զեկուցման»-ս էջ 426 - ից։

⁶⁾ Ibid., էջ 426—446։

րեւանայ՝...՝ իբր առաջարկ, թոյլ եմ տալիս ինձ արտայայտել ամենաանկեղծ ցանկութիւնս՝ մանրակրկիտ ուշադրութեան և քննութեան ենթարկւած տեսնել առաջարկս։...»⁷⁾

Նորին Սրբութեան ներկայացրած «Ա. մենախոնարհ զեկուցման»-ս կցած կանոնադրութեան «Նախագիծ»-ս, ինչպէս ականարկւած է նախորդ էջի 6-րդ ծանօթութիւնում, սոյն գրքոյկումս ընդարձակւած է մի շարք յաւելումներով՝ Հայոց Թեմական չոգեւոր բոլոր Դպրանոցների նկատմամբ։

Հիմնըդդիս։ Շնորհակալութեամբ կընդունեմ այստեղ դրածս հարցին կամ գրքոյկիս վերաբերեալ՝ նւաստիս ուղղած՝ գրաւոր — նպաստաւոր և ոչ նպաստաւոր — կարծիքները, — Կրկնակի շնորհակալութեամբ կընդունեմ այստեղ դրածս հարցին վերաբերեալ նիւթերը (Ուղարկել վերադիր վճարով։ Հասցէս — տես գրքոյկիս շապիկը)։

19 $\frac{\text{III}}{22}$ 02 թ.,

Մոսկւա։

⁷⁾ «Ա. մենախոնարհ զեկուցման»-ս էջ 447 - ից։

Յ Ա Ն Կ

«Կանոնադրութեան նախագծի»-ս Հիմնաքարը և ա-	էջ
ռանձին-առանձին §§-ները պարզող-միացնող գաղափարը. I	
Զօն	V
Հիմնարկութեան արդիւնաբեր լինելու—զարգանալու	
պայմանները	VII
Յառաջարանի փոխարէն	IX—XX
ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑՆԵՐԻ ԿԱՆՈ-	
ՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ (§§ 1—203)	1—74
Հ. Թ. Հ. Դպրանոցների՝	
նպատակը (§§ 1—3).—պաշտօնական կազմը (§§ 4	
—7, 9—10).—ուսումնական տարւոյ տեղութիւնը	
(§ 8).—արձակուրդները (§ 8 և ծանօթ. 1).—Հան-	
դիսաւոր տօները (§ 8՝ ծանօթ. 2).—եկամտի աղ-	
բիւրները (§§ 11)	1—7
վարչութիւնների Տ. նախագահները (§§ 12—21).	
—տարեկան ակտը (§ 21 և ծանօթ.).—նախկին բա-	
րերարների, պաշտօնեանների, աշակերտների և սպա-	
սաւորների հոգեհանգիստը (§ 21՝ ծանօթ.)	8—10
Հոգաբարձութիւնների ընտրութիւնները (§§ 22—	
25) [§ 23].—«Հոգաբարձութեան անդամներ»-ը և	
սրանց «անձնափոխանորդներ»-ը (§§ 22, 24).—զեկու-	
ցումն ընտրող մասնաժողովին (§ 25)	10—11
Հոգաբարձութիւնները (§§ 26—28, 31—43).—	
Հագաբարձական ժողովները (§§ 28—30).—Հոգաբար-	
ձուները (§ 34)	12—18
տեսուչները (§§ 44—58).—տեսչի «պաշտօնակա-	
տար»-ը (§ 48՝ ծանօթ. 1)—«օգնական»-ը (§ 55՝ ծա-	
նօթ. 1)—«Ժամանակաւոր օգնական»-ը (§ 58)	19—25

	V
	էջ
ուսուցիչները (§§ 59—65)	25—28
մանկավարժական—ուսուցչական ժողովները (§§	
66—79).	28—33
աւագ վերակացուները (§§ 80—87).	33—36
վերակացուները (§§ 88—93)	36—39
դասարանական դաստիարակները (§§ 94—97)	39—43
աշակերտները (§§ 98—114). — դպրանոցական	
«ուղղիչ և զսպիչ միջոցներ»-ը (§ 114 և ծանօթու-	
թիւներ)	43—48
ուսումնականը (§§ 115—125).—Ժւանշանները (§	
118).—«միջին թիւ»-ը (§ 119).—դասարանից դասա-	
րան փոխադրութիւնը (§§ 119—122).—Հարցաքննու-	
թիւները՝ իբր սովորական կրկնութեան դասեր (§	
120՝ ծանօթ. 1).—տարեկան վարքից «3»-ից պակաս	
Ժւանշանը (121՝ ծանօթ. 2).—բոլոր Հ. Թ. Հ. Դպրա-	
նոցներից արձակելը (§ 121՝ ծանօթ. 2). — աշա-	
կերտներին՝ իբր պարգև տրուելիք դրբերը (§ 122՝ ծա-	
նօթ. 2, § 123՝ ծանօթ. 1).—աւարտող աշակերտնե-	
րը (§§ 123, 125).—աւարտման վկայականը (§§ 124,	
125)	48—55
գրախանութների վրա հսկողները (§§ 126—130)*]	
գիտականին և բարոյականին օժանդակիչ տար-	
րերը (§§ 131—188)	55—56
պաշտօնակատար աշակերտները (§§ 131 — 134).	
—«Հաբարձապահ» — «օրապահ» աշակերտները (§ 133՝	
ծանօթ. 1 և 2)	56—57
դասասենեակի կարգը (§§ 135—144)	57—59
կարգը՝ ուսումը սկսելուց առաջ (§§ 145—	
154)	59—61
կարգը՝ ուսման ընթացքի ժամանակ (§§ 155	
—174)	61—64
կարգը՝ ուսման դասամիջոցների ժամանակ (§§	
175—183)	64—66
կարգը՝ ուսումը վերջանալուց յետոյ (§§ 184	
—188)	66—67
բժիշկները — գրադարանապետները — հոգաբար-	
ձական, տեսչական և մանկավարժական - ուսուցչա-	
կան ժողովների քարտուղարները — հոգաբարձական	

*) Տես ևս § 189՝ 7.

գանձապահները — թանգարանների վրա հսկողները	
— տպարանապետները — գրախանութների վրա հսկողները — անտեսները (§§ 189—193)	67—69
ծախքերը (§ 194)	69—70
պաշտոնեաների և սպասաւորների ռոճիկները (§§ 195—196)	70—71
պաշտոնական դիրքը և արտօնութիւնները (§§ 197—200)	72—73
կանոնադրութեան պաշտոնական գոյութեան և փոփոխման պայմանները (§§ 201—203)	73—74
ՅԱԻՆԼԻԱՅՆԵՐ	75—172

ՅԱԻՆԼԻԱՅՆԵՐ I՝

«Աղիւսակ . . . Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի 19 . . . ուսումնական տարեշրջանի . . . երկամսեակի . . . դասարանի աշակերտական յառաջագիմութեան, ջանասիրութեան, ուշադրութեան, վարքի, բացակայութիւնների և այլն»	77—80
--	-------

ՅԱԻՆԼԻԱՅՆԵՐ II ա՝

«Աղիւսակ . . . Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի 19 . . . ուսումնական տարեշրջանի . . . երկամսեակի համադրւած արեւելահայկական յառաջագիմութեան, ջանասիրութեան, ուշադրութեան, վարքի, ընդհանուր թւի և այլն»	81—84
---	-------

ՅԱԻՆԼԻԱՅՆԵՐ II բ՝

«Աղիւսակ . . . Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի 19 . . . ուսումնական տարեշրջանի համադրւած արեւելահայկական յառաջագիմութեան, ջանասիրութեան, ուշադրութեան, վարքի, ընդհանուր թւի և այլն»	85—88
--	-------

ՅԱԻՆԼԻԱՅՆԵՐ II գ (№№ 1 և 2)՝

«Աղիւսակներ . . . Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի 19 . . . ուսումնական տարեշրջանի համադրւած արեւելահայկական յառաջագիմութեան, ջանասիրութեան, ուշադրութեան, վարքի և այլն ընդհանուր — «համադրութեան» — «համադրութեան» — «համադրութեան»	89—96
--	-------

ՅԱԻՆԼԻԱՅՆԵՐ II զ՝

«Աղիւսակ . . . Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի 19 . . . ուսումնական տարեշրջանի բնագործների»	97—104
--	--------

ՅԱԻՆԼԻԱՅՆԵՐ II ե՝

«Աղիւսակ Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցների աշակերտական յառաջագիմութեան և այլն վերաբերեալ ամիսի սխեմայի (պատկերի)»	105—106
---	---------

ՅԱԻՆԼԻԱՅՆԵՐ II զ՝

«Տոմար . . . Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի 19 . . . ուսումնական տարեշրջանի աշակերտական յառաջագիմութեան, ջանասիրութեան, ուշադրութեան, վարքի, բացակայութիւնների և այլն»	107—110
--	---------

ՅԱԻՆԼԻԱՅՆԵՐ II է՝

«Աղիւսակ . . . Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի 19 . . . ուսումնական տարեշրջանի աշակերտների քանակութեան և այլն»	111—114
---	---------

ՅԱԻՆԼԻԱՅՆԵՐ III ա՝

«Աղիւսակ . . . Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի 19 . . . ուսումնական տարեշրջանի ուսուցիչների քանակութեան և այլն»	115—118
--	---------

ՅԱԻՆԼԻԱՅՆԵՐ III բ՝

«Աղիւսակ . . . Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի 19 . . . ուսումնական տարեշրջանի պաշտոնական կազմի և այլն ընդհանուր պատկերի»	119—124
--	---------

ՅԱԻՆԼԻԱՅՆԵՐ IV՝

«Յիշատակարան . . . Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի . . . դասարանի աշակերտ . . . »	125—147
--	---------

ՅԱԻՆԼԻԱՅՆԵՐ V՝

« . . . Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի 19 . . . — 19 . . . ուսումնական տարեշրջանի . . . երկամսեակի . . . դասարանի աշակերտ . . . յառաջագիմութեան, ջանասիրութեան, ուշադրութեան և վարքի թւանշանները»	148
---	-----

ՅԱԻՆԼԻԱՅՆԵՐ VI՝

«Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցի արձակուրդի թերթը»	149—150
---	---------

ՅԱԻՆԼԻԱՅՆԵՐ VII*)՝

«Հայոց Թեմական հոգեւոր Դպրանոցների աւարտման վկայականը»	151—154
--	---------

*) Այդ «Յաւելած»-ի երեք էջը (151—153) սխալմամբ նշանակած է (Յաւելած VI), — պիտ լինի՝ (Յաւելած VII):

Յաւելաճ VIII՝

էջ

«Քաղաքներ Պետական Օրէնսգրքի ԺԱ-րդ հա-տորից»	155—167
Հրահանգներ §§-ներ և այլն	168—172
Վերջաբանի փոխարէն	I—III
Ընթերցողիս	III
Յանկ	IV—VIII
Վերապահներ	VIII

Վ Ե Ի Պ Ա Կ Ն Ե Բ

էջ	տող	տպւած է	պիտ կարդալ
37	ներքեկց	11 ձեռքով	ձեռքով
54	»	3 (§ 3)	(§ 1)
64	վերեկց	16 ստոցողներին	ստացողներին
78—79		համագումար (երեք տեղ)	ընդհանուր
81	ներքեկց	2 կրճատումներին	կրճատումներին
83		համագումար (մի տեղ)	ընդհանուր
94	»	2 վարքը, և՛ լիակատար պատ-կերն ամբողջ	վարքն (առանձին - առանձին) ամբողջ
98		«համագումար» միջին թիւ»	«համագումար» միջին թիւ» կամ «միջին» բեկագիծ
103	վերեկց	1 «Յաւելաճ II №	«Յաւելաճ II Գ №
»	ներքեկց	1 համափոփ	համամիտփ
110		մատեմատիկ.	մաթեմատիկ.
112	(2-դ շարքում)	անդրավարտիկ	անդրավարտիք
119	ներքեկց	2 աղիւակը	աղիւսակը
129	»	1 Գրադարանա-	Գրադարանա-
151—153		(Յաւելաճ VI)	(Յաւելաճ VII)
(Պատկերի տակը)		ФОТОПІЯ	ФОТОПІЯ

51 ներքեկ. 4—5 այն ինչ աւելի մօտ է նա-
խորդ կամ յետագայ թւան-
շանին քան այդ « $\frac{1}{2}$ »-ին—

97 » 8 բեկագիծը
98 Կանաչ գոյնի բեկագիծը «2—»-ից ց «4+»
90, 91, 93, } «Երկամսեակի համադու-
94, 98, 101 } մար
7 Բեկագիծը
98 Կանաչ գոյնի բեկագիծը «2—»-ից ց «4+»
90, 91, 93, } «Երկամսեակների (առանձին -
94, 98, 101 } մար
7 Բեկագիծը

904

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0235367

51. 841